August Strindberg.

LSwed
S.9183

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

36

TRETTIOSJÄTTE DELEN

KRONBRUDEN
SVANEVIT
ETT DRÖMSPEL

173338
25/8/22

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

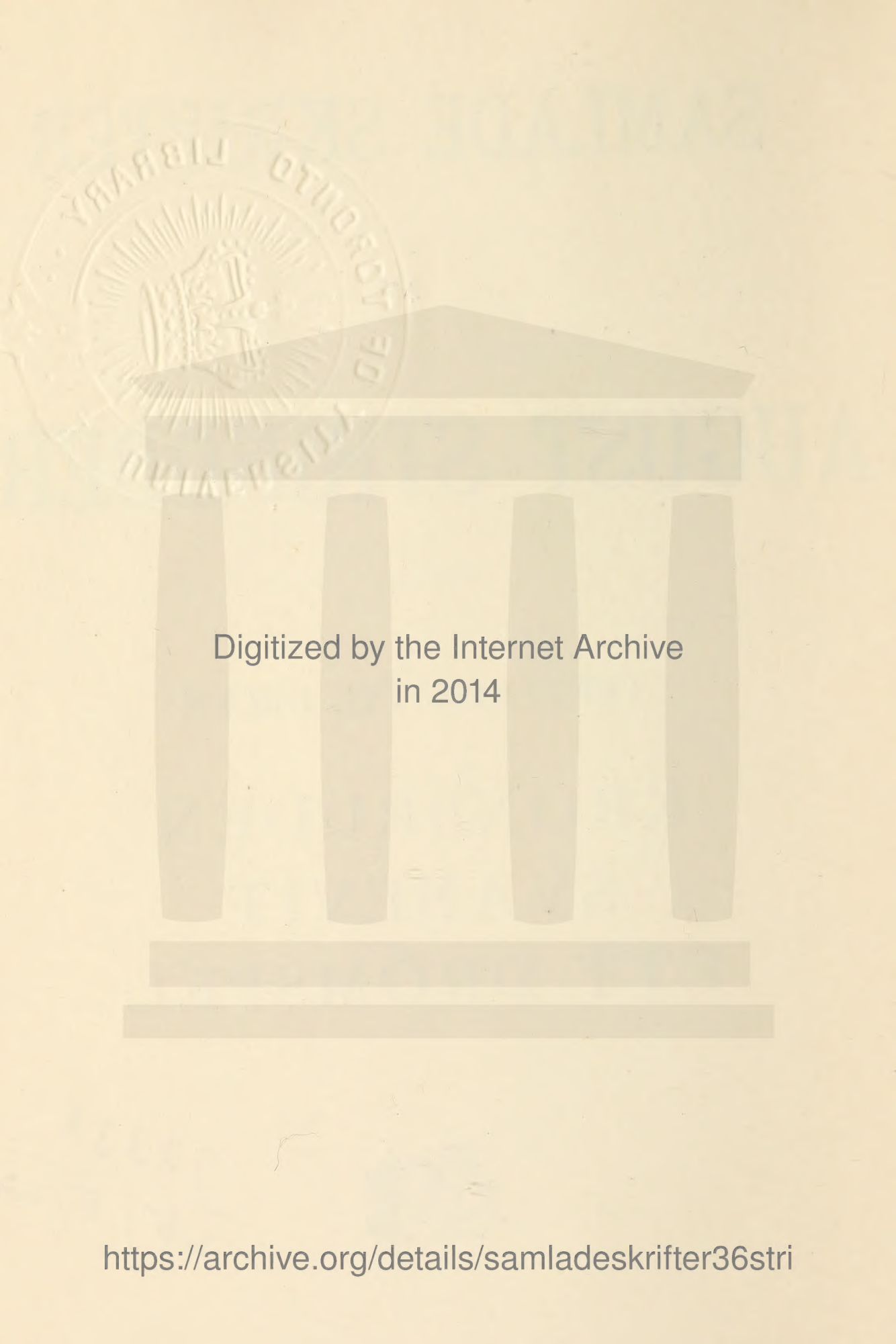
Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/samladeskrifter36stri

KRONBRUDEN
SVANEVIT
ETT DRÖMSPEL

AV

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1920.

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1920

KRONBRUDEN

PERSONER.

Mats.
Kersti.
Modren till Kersti.
Soldaten, fadren till Kersti.
Kyrkvaktaren, farfadren till Kersti.
Brita, syster till Mats.
Farfadren till Mats.
Fadren till Mats.
Modren till Mats.
Farmodren till Mats.
Anna, Lill-Karen, Lill-Mats } syskon till Mats.
Länsman.
Prästen.
Forskarlen.
Jordegumman.
Vita barnet.
Fiskaren.

Bipersoner.

SCENERI.

1:o. Fäbodvallen.
2:o. Familjerådet i Kvarnkammaren.
3:o. Mökvällen hos Kersti (i Soldatens stuga).
4:o. Bröllopet i Kvarnkammaren.
5:o. Kyrkplikten.
6:o. Isfärden.

Fäbodvall i Dalarne. I förgrunden fäboden av rödmålat timmer; därinvid två björkar med stammarne vita ända ner till roten; till höger granskogssluttning med ett litet vattenfall; nertill en tjärn med näckrosor. Fonden: en stor sjö med de blåa bergen på andra stranden, och i fjärran synes en kyrka. Vid bodgaveln står slipstenen. Det är i solnedgången en söndag.

MODREN sitter på en kubbe utanför boden och röker pipa.

KERSTI in med valluren i hand, stannar framför Modren.

MODREN.

Var har du varit hela tiden, doter min?

KERSTI.

Jag har varit i skogen, moder!

MODREN.

Och plockat smultron, ser jag på dina röda läppar.

KERSTI.

Varför ropte du i luren, moder?

MODREN.

Det tassa och dåna i skogen, barn. Var det björnen?

KERSTI.

Kan inte veta't!

MODREN.

Hörde jag yxen eller hörde jag vilse?

KERSTI.

Björnen går inte med yxe, moder.

MODREN.

Varför bär du så fina kläder, doter?

KERSTI.

Är det inte söndag, moder?

MODREN.

Du har mjölk på bröstlappen, barn, har du mjölkat Majros eller Stjärna?

KERSTI.

Kunde jag mjölka stjärnorna — och månen, o!

MODREN.

Om natten, o!

KERSTI.

Dag och natt!

MODREN.

Natt och dag!... Känner't! Akta dig för björnen!

KERSTI.

Tror du han river lisse-ko?

MODREN.

Har du tappt'na?

KERSTI.

Ska fråga Anna?

MODREN.

Fråg'na!

KERSTI tar till luren och blåser:

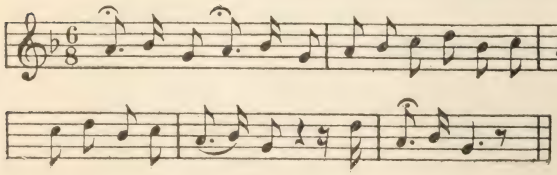

Därpå sjunger hon:

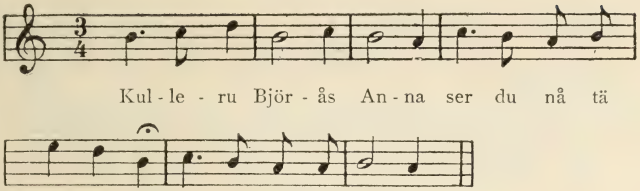

Anna svarar i fjärran, men det är en hög tenor, det är nämligen MATS.

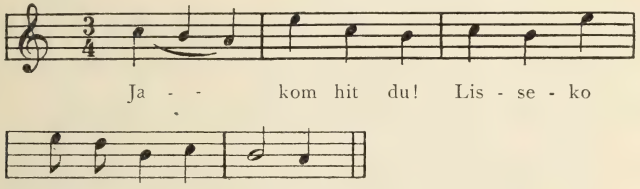

MODREN.

Ä'ke det rart, att Anna blitt så grover i rösten?

KERSTI.

Hon har ropt vall sen det börja ronna för solen.

MODREN.

Vad hör du nerifrån bygden, barn?

KERSTI.

Skällkons skälla, getens pingla...

MODREN.

Inte!

KERSTI.

Jag hör hanen gala, hunden skälla, bössan smälla, kärran skrälla och årorna säga tull tull i årtullarne.

MODREN.

Vilkens hane, vilkens hund?

KERSTI.

Mjölnarns!

MODREN.

Vad heter mjölnarn?

KERSTI tiger.

MODREN.

Heter han Anna?

KERSTI förlägen tiger.

MODREN.

Vad ser du där nere i bygden?

KERSTI.

Jag ser vattenhjulet i forsen, jag ser röken från skorsten...

MODREN.

Vilkens skorsten?

KERSTI tiger.

MODREN.

Kvarnfolkets?

KERSTI.

Det kvällas, moder!

MODREN.

Jag s k a l l gå! innan det mörknar!... Reser sig. Detta var den längsta söndag jag levat!... Vilken lukt är det, jag förnimmer?

KERSTI.

Det luktar skog, det luktar kräk, det luktar hö...

MODREN.

Nä du, det var skvallerbär, du plockade.

Försjunker i sina tankar. Sjunger:

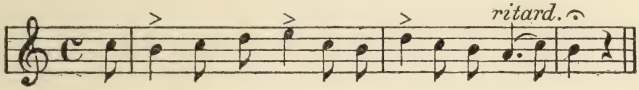

Hur käckt var det då och hur lett är det nu - u - u!

Talar:

Hur käckt var det då, och hur lett är det nu!

KERSTI.

Det mörknar, moder!

MODREN.

Jag ser det, doter min! Mörkret faller tjockt som en fäll, och nu stiger jag utföre... utföre! Men bliv du och vakta på ystan! Lit på mig, jag ser nog på röken om elden slocknar!

KERSTI.

Elden skall inte slockna, lit på mig du mor.

MODREN.

God natt då! Glöm inte läsa aftonbön!

KERSTI.

God natt, mor!

MODREN.

»Hur käckt var det då, hur lett är det nu?» — Glöm inte aftonbön!

Går till vänster.

KERSTI

öppnar dörren till fäboden; man ser en gryta över elden, som hon ansar; kommer ut och tar luren sedan hon sett efter att Modren gått. Blåser:

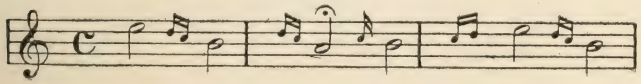

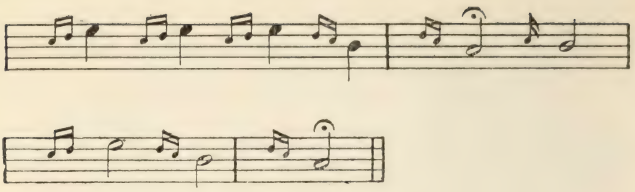

MATS

svarar från höger i fjärran, sjungande:

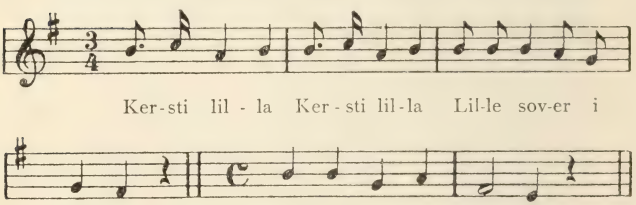

KERSTI sjunger:

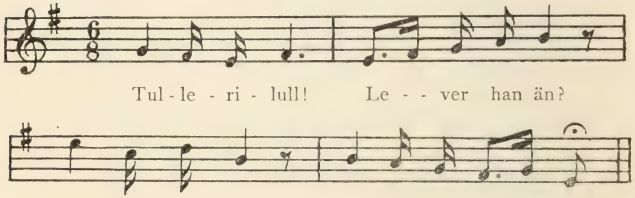

MATS sjunger:

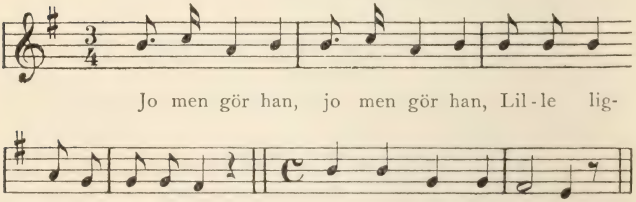

KERSTI sjunger:

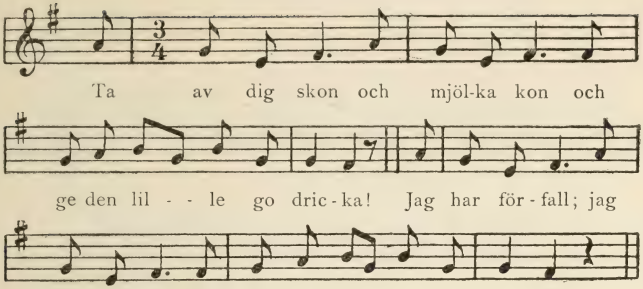

MATS sjunger:

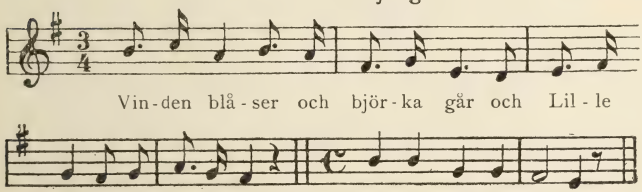

Det börjar blåsa; scenen ligger i skugga, men högst uppe på granskogen till höger lyser solen ännu. Då höres runt omkring och bakom, först fjärran, sedan närmare: hojt och rop av drevfolk, grenar som brytas, hundskall, tramp i galopp och trav, skott, harskramlor, brak av fallande träd, forsens brus, som tilltager. Därpå följande Canon av tio jakthorn, så att n:r 1 börjar och håller i medan de följande i nummerordning falla in och hålla ut.

N:o 1.

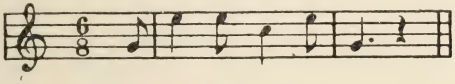

N:o 2.

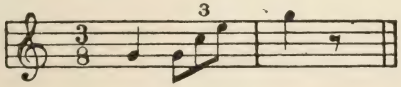

N:o 3.

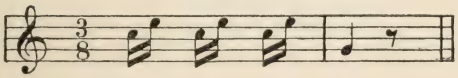

N:o 4.

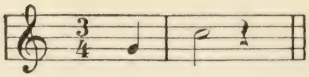

N:o 5.

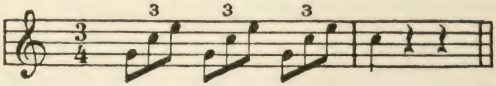

N:o 6.

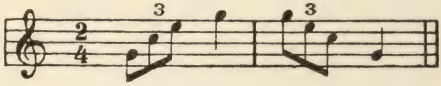

N:o 7.

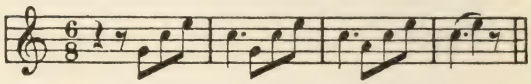

N:o 8.

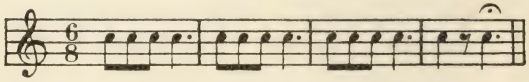

N:o 9.

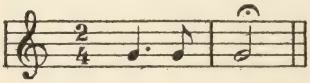

N:o 10.

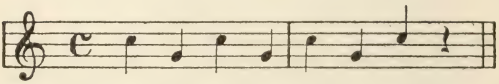

KERSTI förblir stående förskräckt seende sig omkring; när bullret avlägsnat sig och upphört, går hon in i boden och bär ut granrisruskor, som hon lägger på marken och betäcker med en brokig matta; därpå ställer hon upp två avbarkade unga granar med riset kvar i topparne på var sida om dörren; därpå går hon till tjärn och tar upp vita näckrosor av vilka hon binder en krans till sitt huvud.

MATS kommer nu in från vänster med barnet i en skinnpåse, försedd med remmar.

KERSTI

störtar fram och kysser barnet.

Lille, lille, gulle, sover han än?

MATS.

Men gör han så!

KERSTI.

Kom skall han vyssa i trät!

De fästa vaggan mellan de båda björkarne, som gunga för vinden.

KERSTI gnolar:

»Och vinden blåser, och björka går; den lille sover så snällt ändå» — — —

Mats, hörde du jakten?

MATS.

Inte går någon jakt så sent på dagen!

KERSTI.

Men jag hörde'n!

MATS.

Inte!... Vad sa mor?

KERSTI.

Hon plåga mig, så hon kunde plåga livet ur mig.

MATS.

Ja, Kersti lilla, frid och lycka kommer oss icke till del, förrän vårt förbund blivit helgat och lillen är döpt.

KERSTI.

Så länge föräldrarne stå emot, få vi ingen vigsel; men vi skola bedja Gud välsigna vårt förbund, innan vi ge lillen namn!

MATS

Så hade vi sagt, och må vi nu göra't!

KERSTI.

Rustningarne har jag allt i ordning, kan du se't?

MATS.

Väl har du lagat det; stackare vi, och ett stackars bröllop.

KERSTI.

Må Gud se i våra hjärtan och sinnen, att intet svek där bor... stor sak med resten! Har du boken med?

MATS.

Jag har'na! Men det är väl inte syndigt, Kersti lilla?

KERSTI.

Långt ifrå; jordegumman får ju ge nöddop hon!

MATS.

Ja, hon!

KERSTI

lägger kransen på huvet.

Må vi så börja?

MATS.

I Herrans namn! Må vi aldrig få ångra't.

De falla på knä mitt emot varann på mattan; Mats räcker fram en ring, som Kersti håller i, medan Mats läser ur psalmboken.

»Jag Mats Anders Larsson tager dig Kersti Margreta Hansdotter till min äkta hustru att älska dig i nöd och lust, och till ett vårdtecken, giver jag dig denna ring.»

KERSTI.

»Jag Kersti Margreta Hansdotter tager dig Mats Anders Larsson till min äkta man att älska dig i nöd och lust, och till ett vårdtecken mottager jag denna ring.»

De göra en kort, tyst bön och resa sig; fatta varandras händer, men kyssas icke.

MATS.

Ja, Kersti lilla, nu är du min, inför Gud; vad människor sedan må säga kvittar oss lika.

KERSTI.

Det skall spörjas!

MATS.

Kersti lilla, vad har vi så till måltid?

KERSTI.

Slätt intet, Mats!

MATS, efter en paus.

Så må vi röka en pipa tobak.

De sätta sig på var sin trefot och röka sedan de slagit eld med stål och flinta.

MATS.

Vad talte du om jakten, nunnas, Kersti?

KERSTI.

Nu våndar jag icke mer, Mats, sen jag fattar vad det var för slags folk; jag våndar icke!

MATS.

Bättre icke, då!... Ser du hur lullan går som av sig själver!

KERSTI.

Det är blåsten, Mats! Det är blåsten, som rör i björkarna!

MATS.

Men blåsten rör icke i granarne!

KERSTI.

Nej, men gör den ej! Ja, det är otyg ute i kväller!

MATS.

Säg'et inte!

KERSTI.

Ser du min rök drar norrut!

MATS.

Och min söderpå!

KERSTI.

Och myggen dansar...

MATS.

Som på bröllop...

KERSTI.

Är vi gladare nu, syns du?

MATS.

Svårligen!

KERSTI efter en paus.

Hör du orren spelar?

MATS.

Som på bröllop...

KERSTI.

Men ingen körk-klocka ringer...

MATS.

De är trötta efter söndagsringningen... Vad ska vi kalla den lille?

KERSTI vilt.

Påhäng, oheld, nödtvång, kronrövare...

MATS.

Varför kronrövare?

KERSTI.

Därför och därför och därför... för att jag icke finge bära krona, om så vi ock vunne ett rätt bröllop! Vad han skall heta? Brudskämmare, modersorg, skogspilt!

MATS.

Ont får, den ont gör!

KERSTI.

Säg det!

MODREN

synes uppe i granskogen, betraktande Mats och Kersti.

MATS.

Det råder onda ögon här!

KERSTI.

Och onda tankar... Du brygger och jag dricker; du mal och jag bakar.

MODREN försvinner.

MATS.

Vet du varför våra gamle hatade varandra så okristligt?

KERSTI.

Det rörde sig om jordagods! Om mannamån och orätt fånget, om döva domaren och... allt ont, ont, ont!

MATS.

Och så blev hatet kärlighet, älskog, brånad...

KERSTI.

Men förgiftigt, allt!

MATS.

Så mörkt, när hatet kom!

KERSTI

kastar bort sin krans i tjärnen.

Det må du säga! Skam få kransen, när kronan icke kom...

MATS.

Säg inte!

KERSTI.

Som stavkarl, som strykare, som skojare, så håller vi bröllop... Man äter't inte, man dricker't inte, men det smakar; det är tobaken! Det är brudkosten! Elden slocknar under grytan, gå och bär ved, Mats, det är dansen!

MATS.

Om märkena tala, så är du född till dronning!

KERSTI.

Törhända! Att mjölka kor slätt icke!

MATS.

Lille, lille, Herre Je, det livet!

KERSTI.

Stackare, lille! Vad blir av oss? Vad står oss för?... Gå efter ved Mats! Ystan stannar, och då får jag stryk av mor. Gå Mats!

MATS.

Du Kersti, tjänade hos min far en gång; nu tjänar jag dig; han var hård mot dig; därför skall jag vara snäll!

KERSTI.

Du är god, du, Mats, det är inte jag! Vore jag!

MATS.

Bliv!

KERSTI.

Mats, bliv ond du, får du se, om du kan!

MATS.

Inte menar du det!

KERSTI.

Ho kan veta't!... Skynda dig, Mats, gå, det kommer någon, jag känner stegen, det är mor!

MATS.

Är det mor? — Och lillen?

KERSTI

tar upp mattan och kastar över vaggan; därpå tar hon sin päls från bodväggen och breder ovanpå.

Gå, gå, gå!

MATS.

Akta lillen! Akta'n! Går åt höger.

KERSTI.

Ja-men, ja-men!

MODREN in från vänster.

Var det Anna, som var här?

KERSTI.

Ja, det var!

MODREN fixerar Kersti.

Och det var hon som gick?... Och är så grov i rösten?

KERSTI.

Kantänka!

MODREN.

Och brudstängerna högg hon och riset med?

KERSTI.

Var det konstigt!

MODREN drar Kersti i håret.

Lögnerska, slyna, fördärverska...

KERSTI lyfter handen.

Vet du skäms!

MODREN.

Lyfter du hand mot din mor, löpande kona! Var det Mats, som lärde dig! Matses far drev oss från gård och grund, och du tar sonen i famn, doter min!... O!

KERSTI.

O! för det!

MODREN pekar åt vaggan.

Vad har du där?

KERSTI.

Jag luftar kläder!

MODREN.

Småkläder!

KERSTI.

Inte så små!

MODREN.

Vad har du i lullan?

KERSTI.

Småkläder, men icke för små.

MODREN.

Det är barnet!

KERSTI.

Vilket?

MODREN.

Ditt!

KERSTI.

Finns inte!

MODREN.

Vill du svära?

KERSTI.

Jag svär! Så må Forskarl ta mig, om jag ljuger!

MODREN.

Du skall icke svärja till skam!

KERSTI.

Till någon annan aldrig!

MODREN sätter sig.

Det går ett tal i byn!

KERSTI.

Å!

MODREN.

Ett underligt tal!

KERSTI.

Kors, nej!

MODREN.

Det talas, att Mats skall få kvarnen!

KERSTI reser på sig.

Är det sanningen?

MODREN.

Lika sant som att ett otåligt sinne drar olycka på sig!

KERSTI.

Ska Mats få kvarnen? Då lär han gifta sig?

MODREN.

Det spörjs, det ock!

KERSTI.

Med vem?

MODREN.

Vem det vara må, och den hans kärlekssinne faller på, likvisst en kronbrud.

KERSTI.

O!

MODREN.

O!

*

MODREN.

Du har gull på fingret!

KERSTI.

Jo!

MODREN.

Är du fäst?

KERSTI.

Jo!

MODREN.

Men kronan?

KERSTI tiger.

MODREN.

Har du tappt'na?

KERSTI går orolig av och an.

Vet du, att jag spåddes till krona?

MODREN.

Lapperi, snack; en jungfrus krona är däjligare än en dronnings! Säll den, som bär'na med äran!

KERSTI.

O!

MODREN.

O!

*

MODREN.

Fattiga voro vi; onda kränkte oss; ofärd kom på! Ve oss!

KERSTI.

Fattiga voro vi, rika bli vi! Lyckan kommer!

MODREN.

Två släkter i hat; eld och vatten; nu kokar det!

KERSTI.

Elden brände, vattnet släckte; nu blir det varmt!

MODREN reser sig för att gå.

»Hur käckt var det då, hur lett är det nu?»

Går till höger.

Där ligger en krans i vattnet, var är kronan?

Går ut.

KERSTI.

Hon kommer, hon kommer!

*

FORSKARLEN (Näcken) synes i starkt vitt ljus uppe vid fallet. Han är klädd i en silvertunika med ett vassgrönt skärp om livet och röd mössa. Blond och ung med hängande blont hår. Han spelar på gyllene viol med silverstråke.

FORSKARLEN sjunger och spelar:

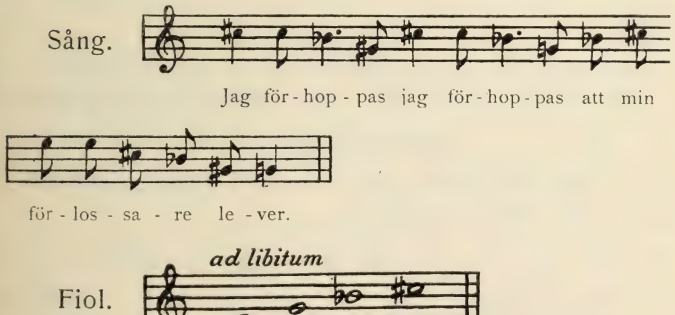

KERSTI

har först stått i tankar försjunken; får se Forskarlen, och när han slutat andra reprisen säger hon på spott.

Int' har du nån förlossare!

FORSKARLEN

gör en paus, betraktar henne sorgset, och sjunger om sin strof två gånger.

KERSTI.

Är du tyst nu, får du spela på mitt bröllop!

FORSKARLEN

nickar bifall och klippan faller igen över honom.

JORDEGUMMAN

in, bakifrån boden, klädd i en svart lång cirkelkappa samt svart kråka. Under kappan bär hon en väska. Hon vänder icke ryggen till.

God afton lilla jungfrun! Kommer väl icke och stör?

KERSTI.

Är det jordegumman, madam Larsson?

JORDEGUMMAN.

Ja visst det! Det var ju jag som hjälpte lilla jungfrun...

KERSTI.

Jo, jo; men ni lovade att aldrig tal' om'et mer!

JORDEGUMMAN.

Vi ska inte heller tala om d e t! Men... hur står det nu till med den lille?

KERSTI otålig.

Det är nog så bra!

JORDEGUMMAN.

Hör nu, var inte så otålig lilla jungfrun...

KERSTI.

Vem sa, att jag är det?

JORDEGUMMAN.

Det sa den lilla korta rösten och den lilla lätta foten!... Men det är gull på fingret ser jag. Då får jag komma med på bröllop snart!

KERSTI.

I?

JORDEGUMMAN.

På barndop är jag självskriven, men på bröllop har jag aldrig varit... Jag tycker det skulle vara så roligt!

KERSTI.

Tänker nog det!

JORDEGUMMAN.

Av alla människans dygder finns det en, som jag värderar mest...

KERSTI.

Dygden är det svårligen.

JORDEGUMMAN.

Det som inte finns är ovärderligt. Men tacksamheten, si, den värderar jag.

KERSTI.

Blev I betalad?

JORDEGUMMAN.

Det finns tjänster, som inte låta avspisa sig med pängar!

KERSTI.

Och människor, som aldrig låta avspisa sig.

JORDEGUMMAN.

Alldeles rätt min pulla; och till den sorten hör jag...

KERSTI.

Jag märker't!

JORDEGUMMAN.

Jag... och en till!

KERSTI.

Hocken?

JORDEGUMMAN.

Länsman!

KERSTI far tillsamman.

Länsman?

JORDEGUMMAN.

Ja! Länsman! Det är en sådan märkelig man, och jag känner ingen, som kan lagen utantill, från pärm till pärm som han... I och jag skulle aldrig kunna lära oss den som han! Men... det finns ett kapitel, som jag i egenskap av jordegumma måste ha lärt mig utantill... det är det för märkvärdiga fjortonde kapitlet; det är för märkvärdigt med sina många paragrafer... Vad nu då?

KERSTI uppskakad.

Säg vad I vet!

JORDEGUMMAN.

Jag vet rakt ingenting... jag är bara en fattig gumma, som har kommit för att låna hus över natten...

KERSTI.

Här, låna hus?

JORDEGUMMAN.

Just här!

KERSTI.

Gå er väg!

JORDEGUMMAN.

Jag kan inte gå i skogen om mörka natten...

KERSTI tar en käpp och hotar.

Då skall I få löpa där!

JORDEGUMMAN

drar sig något baklänges utan att vända sig om.

Ä vi där, ä vi där nu! Låt nu käppen vara, annars...

KERSTI.

Annars?

JORDEGUMMAN.

Det blir vid länsman, förstås! och fjortonde kapitlet...

KERSTI lyfter käppen för att slå.

Gå till hel, fördömda häxa!

Käppen faller sönder i bitar.

JORDEGUMMAN.

Haha! Haha!

KERSTI

tar upp elddonet och slår eld.

I Kristi pinos namn, vik hädan!

JORDEGUMMAN

vänder nu ryggen till och man ser densamma såsom ryggen på en räv med hängande svans, varpå hon flyr ut i galopp, väsande.

Vi råkas på bröllopet, bjudna, objudna!

Med länsman! Med länsman! Ä! Dsi! Ä! Dsi! Ä! Dsi!

*

KERSTI

ensam; först villrådig går till tjärn såsom hon ville kasta sig i; därpå av och an framför vaggan; så tar hon av sig koftan och lägger ovanpå de andra plaggen i vaggan. Sätter sig sedan på stolen vid bodens dörr; med händerna i ansiktet.

Nu börjar slipstenen snurra och väsa; så hör man små pinglor som getternas; i granskogen tändas små vita ljus, och koskällor höras tätt inpå; därpå synes FORSKARLEN, som börjar sjunga om sin strof:

»Jag förhoppas, jag förhoppas,
att min förlossare lever.»

KERSTI
har rest sig och står förstelnad av fasa.

Nu höres från tjärnen ljud som av en glasharmonika; ett vitklätt barn, osynligt för Kersti, stiger upp mellan näckrosorna i tjärnen, går fram till vaggan; nu blir det tyst på scenen; slipstenen stannar. Forskarlen försvinner, alla vätteljusen slockna utom ett. Det vita barnet, alltjämt osynligt för Kersti, rör sakta på vaggan, lyss, och synes sorgset stående. Faller i gråt och döljer ansiktet med ärmen. Glasharmonikan höres alltjämt. Därpå tar det vita barnet och plockar sönder vita näckrosor så att bladen falla på vaggan, kysser på den och går ner i tjärnen igen. Då slocknar sista ljuset, och glasharmonikan upphör att spela!

*

JORDEGUMMAN
in igen med väskan synlig.

Nu kanske jag får komma; nu kanske jungfrun tar emot jordegumman!

KERSTI.

Vad ger I!

JORDEGUMMAN
tar upp en brudkrona ur väskan.

Den här!...

KERSTI.

Vad tar I?

JORDEGUMMAN pekar på vaggan.

Du ser'et, jag ser'et, hela världen ser'et, och det finns ej ändå!

KERSTI.

Så ta't!

JORDEGUMMAN går till vaggan.

Jag har't!

Hon tar oförmärkt något ur vaggan och lägger det i väskan, som hon döljer under kappan.

JORDEGUMMAN.

Må jag så komma på bröllop?

KERSTI.

Kom!

JORDEGUMMAN.

Säg välkommen!

KERSTI.

Då ljög jag!

JORDEGUMMAN.

Öva dig...

KERSTI.

Du är välkommen... om du går nu!

JORDEGUMMAN
drar sig ut baklänges.

Fyra virv om varv, Åtta slirv om slarv,
Fyra stå i sky, Fyra visa väg te by!

Ut.

*

MATS
sjunger utom scenen, jublande:

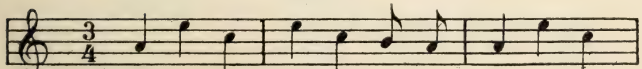

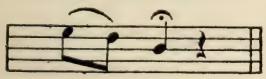

KERSTI
lyss, glad, svällande av stolthet och med.

MATS in med ett vedfång; glad.

KERSTI emot honom.

Träffte du nå'n?

MATS.

Jo men!... Här ska stånda bröllop.

Kastar veden in i stugan.

Låt grytan koka över, jag kokar ock.

KERSTI.

Var det far?

MATS.

Far och mor! Och kvarnen får jag!

KERSTI visar kronan.

Ser du vad jag — — —

MATS.

Var fick du den?

KERSTI.

Min mor gav'na!

MATS.

Var hon här?

KERSTI.

Glad var h o n!

MATS.

Men lillen, lillen, lillen!

KERSTI.

Sätt dig, Mats! Sätt dig! Jag är inte rådvill.

MATS sätter sig.

Lillen, lillen!

KERSTI

Så ja! — — — Mats! Nu då det mörka kan gå över, och livet leker, tror du ej att vi med tålamod skulle nå långa vägar — — —

MATS.

Men raka vägar — — —

KERSTI.

För visso, raka och korta!

MATS.

Vad vill du?

KERSTI.

För det stora skall nås, må det lilla försmås!

MATS.

Har du lärt tala rent?

KERSTI.

Bida litt!

MATS.

Jag bidar!

KERSTI.

De gamla ha satt villkor!

MATS.

Jag känner't!

KERSTI.

En kronbrud kräver de! Vad är en kronbrud? Den som bär kronan!

MATS.

Med äran!

KERSTI.

Med eller utan! Det inte syns, det ingen vet, det inte finns!

MATS.

Må jag tänka! Han tänker. Javäl! Men vidare!

KERSTI.

Det stora nås, om det lilla försmås!

MATS.

Men inte d e n lille!

KERSTI.

Sviker du nu?

MATS.

Jag sviker inte! Inte dig, Kersti lilla!

KERSTI.

Vi säger nu: lysningen har skett, bröllopet rustas, men den lille sover i skogen. Vem mjölkar kon. Vem slår i skon och ger den lille dricka? Vem, vem, vem?

MATS.

Du må spörja't! Tänker. Om man tordes — — — sa du något?

KERSTI.

Slätt intet.

MATS.

Det tycktes mig! — — — Om man tordes — — —

KERSTI.

Säg!

MATS.

Nej, säg själv!

KERSTI.

Du skall!

MATS.

Någon må se till den lille!

KERSTI.

Vem?

MATS.

Det givs bara en.

KERSTI.

Då är det snart gissat!

MATS.

Säg då!

KERSTI.

Du skall säga't!

MATS.

Det givs bara en, utom vi, som vet om lillen!

KERSTI.

Vem?

MATS.

När du vet, varför säger du inte?

KERSTI.

För att du skall säga't!

MATS.

Det är jordegumman! Sa du inte så!

KERSTI.

Jag sa intet; men nu har du sagt! — — — Och jag lyder dig, Mats, du vet det!

MATS.

Tror jag inte!

KERSTI.

Men jag har lytt dig! Lille får icke vara i skogen, måste under tak, blir kalla nätter, och händer något, så kommer — länsman!

MATS.

Länsman! Ja, han kommer!

KERSTI rusar upp.

Kommer han?

MATS.

Om det händer något! — — — Välan var finns jordegumman?

KERSTI.

Vill du kalla på henne?

MATS.

Jag vånnar hon vore här!

KERSTI.

Vad ville du henne?

MATS.

Att hon förde lillen under tak!

KERSTI.

Vilkens?

MATS.

Hennas!

KERSTI.

För huru länge?

MATS.

Tills allt är över med bröllopet!

KERSTI.

Men om lillen sjuknar hos henne?

MATS.

Så är det bättre än om han fryser i skogen, fryser ihjäl i skogen. Lyss åt vaggan. Tyst, jag hörde'n!

KERSTI.

Inte! Han sover — — —

MATS.

Tyst, jag hörde'n!

KERSTI.

Inte hör du'n!

MATS reser sig.

Tyst, jag hörde'n!

KERSTI
ställer sig framför vaggan.

Väck inte på'n! Om han skriker, kan nån höra't.

MATS.

O! — — — Tror du, att nån hört honom? Att mor hört honom! — — — Detta skulle vi aldrig ha gjort! Kersti lilla!

KERSTI.

Ogjort vore bäst!

MATS svårmodig.

Vi må föra'n i natt till jordemodren! Jag måste ner till byn!

KERSTI.

Jag ska föra'n!

MATS nalkas till vaggan.

För'en!

KERSTI.

Men väck'en inte!

MATS.

Jag må dock säga'n go natt!

KERSTI.

Rör inte!

MATS.

Tänk, om jag aldri fick se'n mer, den lille!

KERSTI.

Så skedde dens vilje vi icke kan ändra!

MATS.

Ske hans vilje!

KERSTI.

Du sade't!

MATS.

Vad sade jag, som förnöjer dig så?

KERSTI.

Att, att — — — du böjer dig under Hans vilje utan vilken intet sker!

MATS enfaldigt.

Allt som sker är ju hans vilje — — —

KERSTI.

Ju!

MATS.

Go natt då, Kersti lilla, och lille! Går.

KERSTI.

Go natt, Mats!

*

KERSTI

lossar den tomma vaggan och sänker den i tjärnen. Det vita barnet stiger upp och hotar med fingret. Kersti ryggar.

FORSKARLEN

visar sig åter, hotande, nu med guldharpa och barhuvad, samt sjunger till harpan:

Skyarne lyktas, och vattnen stå still,
vattnen stå still;
solen jag såg, när i tidernas värld
salig jag gick;
solen är släckt,
natten är när;
synden är tung
älven är djup.

Käckt var det då!
Lett är det nu!
Dvalhem och Kvalhem så heter mitt bo!
O!

KERSTI har under tiden tagit brudkronan och burit in i boden; när hon sedan släcker under grytan, stiger rök ur skorstenen och på denna synes fantastiskt formade och brokigt färgade ormar, drakar, fåglar etc.

När hon kommer ut är hon klädd i kofta, har väska vid sidan och lur i hand. Hon stänger dörren i lås och går, rak, med stolta steg, när Forskarlen sjunger sista strofen.

Kvarnkammaren. Allting är vitt av mjöldamm. I fonden till höger en stor öppen lucka, där man ser en del av vattenhjulet, något till höger mynnar trumman, som nedtill har en mjölsäck vidfästad; därbredvid kvarnbommen; mitt i fonden stora portar; till vänster om dessa stora luckor såsom på en loge. Till höger en stor öppen spis med koleld och gryta. Till vänster en säng och en vävstol, en bobin, en härvel och en spinnrock. Dörr till höger. Framför spisen i en krets sitta: FARFADREN, FARMODREN, MATS MOR och FAR, BRITA (Mats syster, vuxen), ANNA (hans syster, halvvuxen), LILL-KAREN (hans syster, barn), LILL-MATS (hans bror, barn). Alla röka små järnpipor och äro mycket allvarliga. Brita sysselsatt med ett hårarbete. Lill-Karen och Lill-Mats med var sin docka.

BRITA till Lill-Karen.

Var tog du dockan, säg?

LILL-KAREN.

Kersti gav!

BRITA
tar dockan ifrån henne.

Bort me'na!... Till Lill-Mats. Var tog du dockan?

LILL-MATS.

Kersti gav'na!

BRITA tar dockan.

Dän me'na!

FADREN.

Tyst! Tyst! Farfar grundar!

Tystnad.

MODREN till Brita.

Vad hålls du me?

BRITA.

De ä en klock-ked, men håret tryter.

MODREN.

Var ska du ta't?

BRITA.

Nog för jag vet, var de borde ryckas!

MODREN.

Kamparne rycker man!

BRITA.

Och höns plockas, sor ge borst, och mör kammas! Kammhår är väl, men klipphår är likast!

FADREN.

Tyst, tyst, farfar grundar!

Tystnad.

ANNA halvhögt till Brita.

Va grunnar han på?

BRITA.

Du får spörja't! Och vi få njuta't!

ANNA.

Är det om Mats?

BRITA tiger.

ANNA.

Och Kersti? Ska det stå bröllop?

FADREN.

Tyst, tyst, farfar grundar!

Tystnad.

ANNA till Brita.

Du ska få hår av mig!

BRITA.

Du har inte färgen!

ANNA.

Vem har färgen?

BRITA tiger.

ANNA.

Är det Kersti?

BRITA.

Tyst med den!

Tystnad.

FARMODREN till Farfadren.

Har du tänkt?

FARFADREN

med bibel och psalmbok på knäna, försjunken i tankar, vaknar opp.

Jag har tänkt!

Slår upp psalmboken på höft; till de närvarande.

De ä 278 och vers 4, »Död och födsel», vi tar den!

ALLA

läsa på en gång, som barnen i skolan.

»Död och födsel gör oss lika,
gack ock till de dödas ben,
sök där ut de arm' och rika,
en förnäm och en gemen.
Gack till vaggan, se och lär
om det barn, som ligger där,
och så stilla menlöst sover,
med sig förer guld och håvor!»

FARFADREN.

Det är sagt! Den öron haver att höre, han höre! — Är det sagt?

FARMODREN.

Än icke.

FADREN.

Icke fyllest!

MODREN.

Herre, du ser det!

BRITA.

Vad säger skriften?

ANNA.

»Menar du att Gud dömer orätt eller den Allsmäktige skall vrida rätten?»

LILL-KAREN.

Vad skall jag säga?

FARFADREN.

Jo, mitt barn, råda må du, änskönt vi icke lyda; sanningen kan höras från spenabarns mun... Skall Kersti ha Mats?

LILL-KAREN.

Om de vill ha varann!

FARFADREN.

Väl talat!

FARFADREN till Lill-Mats.

Lill-Mats!

LILL-MATS med fingerna i mun.

Jag vill ha min docka!

FARFADREN.

Och Mats vill ha sin! Må han?

LILL-MATS.

Ä de Kersti, så må han, för hon har gett mig min docka.

BRITA.

Hör på't!

FARFADREN.

Låtom oss rannsaka skriften!

Slår i bibeln, och läser.

Det är första Mose trettifjärde kapitlet, åttonde versen.

»Då talade Hemor med dem och sade: Min son Sichems hjärta trängtar efter eder dotter; käre, giver honom henne till hustru.»

Är det nog?

FARMODREN.

Gudi nog!

FADREN.

Stod det om kvarnen ock?

MODREN.

Ske hans vilje!

BRITA kort.

Amen.

ANNA.

Ja, ja, det skall så ske!

LILL-KAREN.

Jag tycker om Kersti för hon är snäll.

LILL-MATS.

Och ja me!

FADREN.

Tyst, tyst, farfar tänker!

Tystnad.

FARFADREN till Fadren.

Kalla svåger in!

FADREN

reser sig och går till fonddörren, där han stannar.

FARFADREN

går till sängen, drar ut en draglåda under densamma och tar fram en packe handlingar. Vänder sig till Fadren.

Må han komma!

FADREN öppnar dörren.

Härin, Stig Matsson, min svåger!

*

LÄNSMAN in i uniform.

Guds fred i stugan!

ALLA resa sig.

Gud signe!

FARFADREN.

Stig Matsson! Jag har kallat på dig, skälet vet du! Kersti Margreta Hansdotter — Suckar. — skall äktas av Mats Anders Larsson, min sonson! Släkterna ha fejdat och frätit länge, alltför länge; jag har sent omsider fått för mig att, innan jag lägger igen ögonen och går till sista vilan, ett slut måste bliva på nit och kiv! Kast en blick på dessa papper...

Länsman mottager bunten och ögnar i den.

Det är tingshandlingar, skiften, yttersta viljor, kvittenser, fullmakter, rörande dels avgjorda mål, dels ännu oavgjorda. Har du sett?

LÄNSMAN.

Jag har sett!

FARFADREN tar bunten tillbaka.

Väl! Då lägger jag dem på elden! — Hata har sin tid, älska har sin tid! Hatets tid måste vara ute... jag längtar till ro! — därför ber jag mina närmaste och anförvanter betrakta allt som förevarit såsom icke havande ägt rum — och jag frågar er, viljen I glömma allt, och utan agg eller baktanke möta era nya anförvanter och hälsa dem som vänner? Svaren!

ALLA.

Ja!

FARFADREN.

Då lämnar jag åt elden det onda framfarna!

Kastar bunten i elden och drar ner spisluckan samt öppnar småluckorna.

Sittom!

Alla sätta sig kring spisen och titta på det röda skenet, som tränger ut genom småluckorna.

ANNA till Brita, halvhögt.

Hör så det sjunger.

BRITA.

Det kvider! — Det svider i mig!

Tystnad.

FARFADREN reser sig.

ALLA resa sig.

FARFADREN till Fadren.

För in!

FADREN
går till höger dörr och för in Mats.

MODREN
till fonddörren och släpper in Kersti, dennas moder, hennes fader, soldaten, i indelta arméns äldre paraduniform, Kerstis farfar, kyrkvaktaren.

FARFADREN utan några gester.

Gud välsigne er! — Och sitten!

Alla sätta sig utom Mats och Kersti och Länsman. Mats har fattat Kerstis händer.

Tystnad.

FARFADREN.

När vill I ha bröllop?

MATS.

Om två veckor på tredje lysningsdan!

FARFADREN.

Hastar det?

KERSTI rörelse.

MATS.

Ha vi väntat länge nog?

FARFADREN.

Kanske det!

MATS

till de närvarande släktingarne.

Säger ingen ett ord till Kersti?

Tystnad.

Ingen?

*

LÄNSMAN

fram till Kersti och tar hennes båda händer vänligt.

Här är barnet, alltså!

KERSTI fasar och vill göra sig lös

LÄNSMAN.

Rädd för mig? — Inte! — Se mig i ansiktet, Kersti! Jag har lekt med dig på mina knän, då du var ett barn, och jag har haft ditt vackra huvud i

mina händer... Du har ett så vackert huvud med en liten tjurpanna; därför har du fått din vilja fram!...

Släpper henne.

FARFADREN.

Gån, och lämnom de unga!

Alla resa sig och gå förbi Mats och Kersti genom fonddörren.

BRITA

som går sist spottar framför sig, när hon passerar Kersti.

Tvi vale!

MATS spottar igen.

Tvi!

*

KERSTI och MATS ensamma.

MATS.

Var välkommen hos mig! Kersti!

KERSTI.

Hos dig? Ja!

MATS.

Vad har du med de andra?

KERSTI.

Säg det!

MATS.

Är det släkten, du ärnar äkta?

KERSTI.

I släkten!

MATS.

Våra folk är inte bland de blödiga, vet du! och inte smeksamma heller!

KERSTI.

Kan väl se't... Ä de här, vi ska bo?

MATS.

Ja, vad syns?

KERSTI.

Vitt är allt...

MATS.

De ä mälden, si! Passar det inte?

KERSTI.

Och vått...

MATS.

De ä forsvattnet...

KERSTI.

Kallt me!

MATS.

De ä sjöbotten!

KERSTI.

Blir de nyare möbler?

MATS.

Nehe! Här görs inge nytt! Allt ärvs nedåt!

KERSTI.

Får man sopa det vita då?

MATS.

Nehe! De ska vara i en kvarn som skovan i pipnubben! Må inte röras!

KERSTI.

Ä de hjulet där?

MATS.

De ä hjulet!

Går och drar på bommen; vattnet brusar, hjulet går.

KERSTI.

Uh nej! Kan man höra de?

MATS.

De ä vårt! Och man tackar så länge man hör't, för då har man mäld!

KERSTI.

Aldri kommer solen hit!

MATS.

Aldri! Hur kunde den?

KERSTI.

Och inge växer; bara grönt slem på hjulet!

MATS.

Vi tar ålar där! och nion-ögon!

KERSTI.

Uh, nej! Då ä likare på vallen, där vinden blåser...

MATS.

Och björka går!

KERSTI gråter i förklät.

Ska jag bo här, under vattnet, på sjöbotten!

MATS.

Jag är född här!

KERSTI.

Och vi ska dö här! O!

MATS.

O?

KERSTI.

Stäng hjulet, då!

MATS.

Trivs du inte me hjulet... ja då...

KERSTI lyfter en lucka på golvet

Va ä här?

MATS.

Det är älven!

KERSTI.

Stäng hjulet!

MATS

drar i bommen, men hjulet stannar ej.

Hör nu! Ä de otyg ute!... Det stannar inte!

KERSTI.

Jag kommer att dö här!

MATS.

Låt mig gå på spången och stänga! Här är otyg ute!

KERSTI.

Och härinne!

MATS.

Kersti lilla.

KERSTI.

Jam, jam, sade katten!

MATS.

Vad har du?

KERSTI.

Jag har't som jag velat!

MATS.

Och när man fått det, är det intet!

Det dånar i hjulet, som nu börjar gå baklänges.

Hjälp, Jesus Krist, hjulet går bak!

Ut genom fonden.

*

KERSTI ensam.

Nu börjar vävstolen gå, härveln, bobinen och spinnrocken snurrar; scenen upplyses som av klart solsken; därpå mörknar det, och spisen gör en sväng utåt scenen, så att det röda skenet ur de tre småluckorna liksom stirra på Kersti, under det spisen förföljer henne. Spisen återtar sin plats; kvarnhjulet brakar och Forskarlen synes i hjulet, med guldfiolen och röda mössan. Han sjunger och spelar som förut.

FORSKARLEN.

»Jag förhoppas, jag förhoppas,
att min förlossare lever.»

Flera gånger.

KERSTI ut genom fonden.

Mats! Mats!

FORSKARLEN

försvinner, men sången höres dö bort.

*

JORDEGUMMAN

in; går fram och öppnar en lucka på golvet där hon lägger ner sin skinnpåse.

Går du igen, så går det inte!
Går du inte igen, så går det!
Si så där ja! Nu får jag dansa på bröllop.

Hon dansar dock utan att vända ryggen till. Vävstolen slår i tre fjärndelstakt, bobinen, härveln och spinnrocken snurra. Därpå försvinner hon ut genom fonddörren och när hon vänder ryggen till syns rävsvansen. Vävstolen fortfar att väva, härveln, bobinen och spinnrocekn att snurra.

KERSTI in; allt blir still.

*

KYRKVAKTAREN in.

KERSTI.

Det är du, farfar?

KYRKVAKTAREN.

Ja, barn, jag glömde något?

Tar sin stora skinnväska från sängen.

KERSTI.

Vad har du där?

KYRKVAKTAREN.

Jo, jag kom från sakristian... och skulle ta hem och skura numrorna...

KERSTI.

Va för numror?

KYRKVAKTAREN.

Jo, numrorna, som man sätter upp psalmerna me, på tavlan...

KERSTI.

Må jag se!

KYRKVAKTAREN

tar upp tavlan med mässingnummer.

Se då, barn!... Va ä de med dig pulla?

KERSTI.

Jag vet inte, farfar!... Men, jag tror jag aldrig skulle sökt hit!

KYRKVAKTAREN.

Barn lilla, så du säger!

KERSTI.

Det är ont här i huset...

KYRKVAKTAREN.

Å, nej, bevare... käraste...

KERSTI.

O! O! O! Det har kommit något främmande sedan nyss...

KYRKVAKTAREN.

Lilla Kersti, vad skall detta bli till?

KERSTI.

Ja, säg det, säg det!

KYRKVAKTAREN.

Nu måste jag gå, mitt barn; jag måste gå i körkan och hämta brudkronan, för hon ska till gullsmen och putsas med vinkalk...

KERSTI.

Gå då, farfar...

KYRKVAKTAREN.

Det är för din skull, ser du, som kronan skall putsas... din skull...

Går ut i fonden.

*

SOLDATEN in.

KERSTI.

Är det far?

SOLDATEN.

Det är bara jag, som skulle hämta min huvudbonad, jag glömde i jåns!

Tar ner kasken.

KERSTI.

Far, far lilla, jag är så olycklig...

SOLDATEN torrt.

Vad har hänt?

KERSTI.

Intet har hänt!

SOLDATEN.

Hur kan du då vara olycklig?

KERSTI.

Han förstår mig inte!

SOLDATEN
kort, i det han knäpper kaskremmen.

Sansa dig, barn!

KERSTI.

Gå inte far!

SOLDATEN.

Kärlighets sorg går snart över... Sansa dig, det är mitt råd! Sansa dig! Går.

*

BRITA in.

KERSTI.

Vad har du glömt då?

BRITA.

Jag glömmer inte, du!

KERSTI.

Va söker du?

BRITA.

Dej!

KERSTI.

Så kärligt!

BRITA.

Tro det!

KERSTI.

Haterska!

BRITA.

Löperska!

KERSTI.

Svägerska!

BRITA.

Vad sägs!

KERSTI.

Spår du mig, löfjerska?

BRITA.

Rep!

KERSTI.

I hängd mans hus!

BRITA

går till säcken, som hänger vid kvarntrumman.

Se, jag spår dig!... Kvarnen är din, mälden den därefter.

Hon tar upp en hand full svart jord ur säcken och bildar därmed en liten gravhög på golvet.

»Åt sina männer
flyktiga kvinnor
molo mull
till föda.»

KERSTI.

Löfjerska är du!

BRITA.

Jo! Och skatter kan jag leta!... Låt mig leta en liten skatt åt dig!

KERSTI.

Löfjerska, fy, tag dig till vara; dödssynd övar du! I eld skulle du brinna, på vattnet flöte du!

BRITA

tar en nypa jord ur säcken och strör på Kerstis huvud.

Jag viger dig vid jorden, jag kröner dig med jordkronan, skam få dig!

KERSTI.

Ah! skäm dig, skäm dig!

*

EN BARNRÖST upprepar:

Skäm dig!

KERSTI.

Vem var det?

BARNRÖSTEN.

Vem var det?

BRITA.

Gissa!... Det var Skratten!

KERSTI.

Vem är Skratten?

BARNRÖSTEN.

Skratten!

BRITA.

Skatten är Skratten! Känner du Mylingen!

KERSTI.

Mylingen? Vad har jag med den?

BARNRÖSTEN.

Jag med den!

BRITA.

Syndens lön är döden!

KERSTI ropar utåt.

Mats!

BARNRÖSTEN.

Mats.

KERSTI förtvivlad.

O! O!

Löser av sitt röda strumpeband och knyter om sin hals.

Jag vill dö, jag vill dö!

BRITA.

Du får, du får!

KERSTI.

Häng upp mig i ett trä!

BARNRÖSTEN.

I ett trä!

BRITA.

Inte jag!

*

MATS utanför, sjungande.

»Kersti lilla, sover han än?»

BRITA.

Långt bort i skogen!... Tvi för dig!

Går ut.

*

MATS in, glad.

Långt, långt bort i skogen!

Bakom ryggen på Kersti, håller händerna för hennes ögon...

Vem är det?

KERSTI.

Å, du gör mig ont!

MATS

tar i bandet, Kersti har kvar om halsen.

Sikke't halsband.

KERSTI.

Släpp!

MATS drar i bandet på lek.

Nu leder jag dej, nu är du min fånge, min duva, min get, som jag ska leda i bet.

Leder henne i bandet.

Min vita killing, min lisseko!

Sjunger.

Kom snälla, snälla, snälla!
Kom snälla, snälla!

KERSTI.

Du är glad, Mats!

MATS.

Så glad! Gissa!

KERSTI.

Kan inte mer!

MATS.

Mötte jordemor!... Hälsa från lillen!

KERSTI.

Nej?

MATS.

Jo!... Han sover, sa hon, så snällt, så snällt!

KERSTI.

O!

MATS.

Långt bort i skogen!... Vad har du i håret?

KERSTI.

Mull!

MATS.

Du är jordad!

KERSTI.

Redan jordad!

MATS putsar hennes hår.

Uj! Vem är det?

KERSTI.

Säg!

MATS.

Brita! med onda ögat!

KERSTI.

Kan du blända't!

MATS.

Icke jag! Ensam Jesus Kristus!

Aftonklockan höres klämta.

KERSTI.

Bed för mig!

MATS.

De ska en själv!

KERSTI.

Om en kan!

MATS.

En kan, när samvetet är rent!

KERSTI.

När ä de?

MATS.

Hör du aftonklockan?

KERSTI.

Nej!

MATS.

Jag hör'na! Då hör du'na!

KERSTI.

O! Jag hör'na icke! Ve! ve!

MATS.

Det är ont!... Hör du forsen?

KERSTI.

Forsen i skogen, slagan på logen, pinglan på löten; men klockan icke!

MATS.

De ä ont! Jag hugsar... på förra länsmans begravning ringdes i alla klockorna, vi såg dom röra sig, men ingen hörde! Det är ont!

KERSTI.

Brita har häxat mig!

MATS.

Då får hon ont!

KERSTI.

Gå me på bovallen! Jag måste se solen!

MATS.

Jag går me!... Kersti lilla!

KERSTI.

O!

MATS

omfamnar hennes huvud och trycker mot sitt bröst.

O!

Entreakt.

Mökvällen hos Kerstis föräldrar. Soldatens stuga: över fonddörren hans skylt med vapen och nummer; till vänster och höger om fonddörren fönster med blommor, golvet av tiljor med kvistar och spikhuven, nyskurat.

Till vänster en stor öppen spis med kappa. Framom denna en bänk med bonader. Till höger under fönstret en byrå med stående spegel under en vit slöja, ljusstakar, gipsfigurer och andra småsaker. Till höger i förgrunden bord med bänk. På väggen ovanför hänger geväret, gammalt med gulbetsad björkstock, röd rem och knallhattslås; jämte patronväska, vitt bandolär med bajonett och pickelhuvan. Därunder en litografi av Carl XV i uniform. Genom den öppna fonddörren och fönstren synes ett augustilandskap med sädesskylar.

Vid ridåns uppgång står PIGAN vid spisen och skurar koppar, kastruller, grytor och kaffepannor.

Vid bordet till höger sitter KYRKVAKTAREN och skurar nummerna till psalmtavlan, vilken ligger bredvid; på bordet ligger kollekthåven av röd sammet med silverbroderier och en liten pingla.

SOLDATEN i släpuniform med mössan på huvudet sitter vid samma bord och går igenom papper samt antecknar med en blyertspenna, den han då och då sticker i mun. Vid bordet med huvena på skivan stå LILL-KAREN och LILL-MATS och betrakta med spänd uppmärksamhet, stora ögon och fingerna i munnen vad Kyrkvaktaren har för sig. Denne ler då och då emot dem och stryker dem över håret.

MODREN står vid spisen och håller två handdukar framför elden att torka.

När ridån går upp höres sång av flickor utanför. Men i stugan råder en dov stämning, och var och en sysslar med sitt utan att lägga märke till de andra.

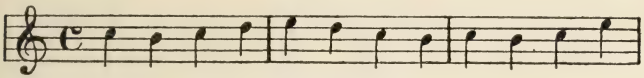

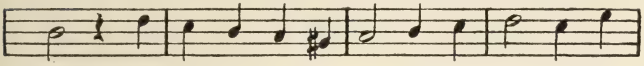

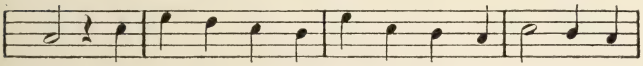

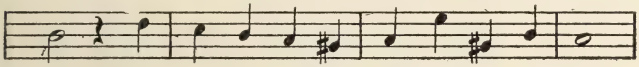

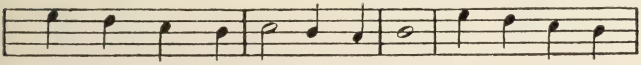

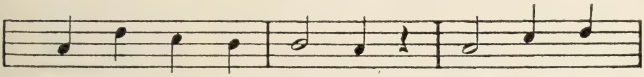

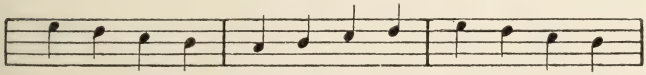

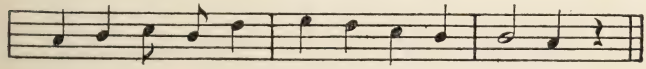

Sången upphör.

SOLDATEN
ser upp; sävligt till Modren
Hör du, mor!

MODREN.
Ja-men.

SOLDATEN.
Va de sex tunnor vi fick på lyckan i fjor?

MODREN.
Jo, de va sex!

SOLDATEN skriver.
Väl!

Tystnad.

KYRKVAKTAREN.
Ä flickorna i badet ännu?

MODREN.
Jo! — — — Det häringa bröllopet kräver folk — — — vi skulle haft in havren — — — och så är det lingontider snart!

KYRKVAKTAREN.
Rötmån är snart ute förstås; det syns på flugorna, som ä liksom duvna — — — Det är gott om lingona i år!

MODREN.
Ja!

Tystnad.

SOLDATEN.
Kommer inte flickorna snart?

MODREN.
Ja vet inte va de dröjer för!

SOLDATEN.
Varmt ä det!

KYRKVAKTAREN.

De ha inte för rart på fältmanövern.

SOLDATEN.

De går väl an med infanteriet — — —

KYRKVAKTAREN.

Att du fick permission var ju liksom tur — — —

SOLDATEN.

Nog var det!

MODREN.

Nå, så kommer de nu?

SOLDATEN.

Har du traktera?

MODREN.

De fick i bastun, och hederligt ändå.

Tystnad.

Man hör glam utanför; så kommer KERSTI från badet, blek, vit i ansiktet med hängande vått hår. Följd av BRITA och ANNA samt tärnorna ELSA, RIKEN, GRETA, LISA. De fyra senare bära krus och vinglas, som de ställa ifrån sig vid spisen; Kersti, Brita, Anna bära handdukar med färgade bårder, som de hänga vid dörren.

Modren ställer fram en stol mitt på golvet åt Kersti och torkar först hennes hår med handdukar, sedan kammar hon håret. Tärnorna sätta sig på bänken till vänster; men Brita så att hon kan stirra på Kersti.

Ingen hälsar eller ger eljes till känna någon sinnesrörelse.

MODREN.

Tag hit spegeln!

KERSTI.

Jag vill ingen spegel ha? Låt'en vara!

BRITA.

Du borde se dig, när ingen ann fick!

KERSTI.

Vad är det?

BRITA.

Ja, säg det! — — — Skönt hår; får jag det som faller?

KERSTI.

Nej, du!

MODREN till Brita.

Va ska du me't!

BRITA.

Till klock-ke'n åt Mats!

MODREN.

Matsen må väl få't!

KERSTI.

Det vill jag inte!

BRITA
tar fram ett hårarbete ur fickan.

Den färgen får jag aldrig?

KERSTI.

När jag är dö ska du få't!

BRITA.

Å, håll ord!

KERSTI.

Jag håller!

Tystnad.

SOLDATEN.

Kan mor säga — — — tyst lite, barn! — — — om fanjunkaren är bjuden?

MODREN.

Västerlund? Jo!

SOLDATEN.

I morgon klockan fyra vid körkan, inte så?

MODREN.

Jo väl!

SOLDATEN lägger ihop papperen.

Då går jag till prästen, nu! — — Och sen går jag till klockarn — — — För sig själv. — jaha — — — det var det! — — — det var det!

Går ut betänksamt utan hälsning.

Tystnad.

KYRKVAKTAREN
till Lill-Karen och Lill-Mats vänligt.

Ni rör väl ingenting, småpullor, om jag går ifrån.

LILL-KAREN.

Jag ska se efter Lill-Mats, att han inte rör någonting!

KYRKVAKTAREN.

Du skall se efter, du!

MODREN.

Vart ska du hän, far?

KYRKVAKTAREN.

Jag ska bara hämta kronan hos handelsman, som kommer från stan!

BRITA.

Hå, för kronan!

KYRKVAKTAREN reser sig.

Hon har varit hos gullsmen, si, och putsats med vinkalk; man vitkokar 'na med vinkalk, nämligen silvret.

BRITA hånar.

Hähá!

MODREN till Kyrkvaktaren.

Vänt' nu, så följer ja till handelsman!

KYRKVAKTAREN.

Kan man lämna di här ensamma?

BRITA.

Vad skulle så ske?

MODREN.

De ä ju stora människorna!

BRITA.

Och Kersti för resten är hälst ensam; hon lider icke, att nån ser på henne — — —

MODREN.

Tyst du?

BRITA.

Hälst när hon går i bastun vill hon inte ha nåt sällskap! Men hon är vuxna människan, så hon är inte rädd — — —

KERSTI

vrider sig på stolen undan Britas blickar.

MODREN.

Sitt still!

BRITA.

Hon är inte barn längre, hon! Vuxit ur barnskorna och annat me. Kanske kronan inte passar heller, har I provat?

KYRKVAKTAREN enkelt.

Vi ska till nu!

Går följd av Modren.

Tystnad.

KERSTI

sätter sig nu vid bordet till höger och tummar på numrorna.

BRITA

följer Kersti med blickarne.

Det är roligt på mö-kväll'n!

KERSTI.

Vill I leka?

BRITA.

Leka pappa och mamma och barnen?

KERSTI.

Gissa gåtor?

BRITA.

Har redan gissat — — —

KERSTI.

Sjunga?

BRITA.

Tussa lulla lite barn? — — — Nä, vi ska läsa bibeln.

KERSTI.

Bibeln?

BRITA.

Ja, Mose första; trettiofjärde och åttonde.

KERSTI.

Om Sichem.

BRITA.

Jo, så! Och om Dina, som hans hjärta trängtade efter — — — Vet du v e m Dina var?

KERSTI.

Det var Jakobs och Leas dotter!

BRITA.

Rätt! — Vet du v a d Dina var?

KERSTI.

Är det en gåta?

BRITA.

Nehej! — Vet du v a d hon var?

KERSTI.

Nej!

BRITA.

Hon var lite bort—skämd!

KERSTI.

Är det en ordlek?

BRITA.

Säkert!

KERSTI

lutar huvet ner i bröstet som om hon ville dölja det.

BRITA.

Fatta du?

Tystnad.

BRITA.

Har du bjudit fler än Madam Larsson?

KERSTI.

Har jag bjudit — — —? Jordegumman?

BRITA.

Ja, hon sa så!

KERSTI.

Det ljög hon.

BRITA.

Edsvuren är hon som jordegumma; men om eden var ren eller men är osagt. Ljuger gör hon icke, men svär gör hon!

KERSTI lutar huvet igen.

BRITA.

Opp me huvet! Kan du inte se folk i ansiktet!

KERSTI till de andra flickorna.

Säg något, flickor!

Tystnad.

BRITA.

De ä inte gott att säga't, det man inte sett. Men — — — man vet ändå så mycket man vet!

*

LÄNSMAN syns i dörren.

Jag stiger på — — — en gammal gubbe får gå in till flickorna — — — fast gossarne få bli ute!

BRITA

fram till Kersti och håller näven under hennes ansikte.

Kronan ska du inte ha!

KERSTI.

Må tro det!

BRITA går ut.

LÄNSMAN

fram, tar en stol och sätter sig mitt framför Kersti.

Flickorna smyga ut, en i sänder. Men Lill-Mats stannar och hänger i kjoln på Kersti. Länsman talar vänligt, men när han vill vara fin, blir han klumpig och hans ord få en annan betydelse än han menat.

LÄNSMAN

fattar Kerstis hand och ser henne i ögonen.

Hör nu, lilla barn, är det en brud, som ser så ledsen ut, när hon fått den, hennes hjärta trår till? Hur är det fatt?

KERSTI kallt.

Vilket?

LÄNSMAN
slår henne lätt på kinden.

Å! ska man svara så! till en gammal vän, som i morgon vid det här laget är en släkting! — — — Det är unga töser, som äro avundsamma, och som gärna velat gå i brudstol före!

KERSTI.

Kanske det.

LÄNSMAN.

Eller det nya livet, som väntar, i kvarnen och köket. Det blir inte att gå och hojta och låla i skogen, där vinden blåser och björken går, inte dansa på logen om lördagsafton; utan stå vid spisen och sitta vid lullan, och ha maten på bordet, när Matsen kommer. Och så hålla jämnan i sinne och håg, när de mörka dagarne stunda — — — för de kommer alltid som regn på solsken. Är det allvaret hon rädes, lilla vän? Det är inte så farligt med det allvaret, det gör livet gott och sätter in lite högtid i't.

KERSTI.

O!

LÄNSMAN.

Vad o-ar hon för? — Här är något, som inte hör en ung flickas tankar till. Här är något på hyss, ge me se, min lilla vän, jag ska ha reda på't; — Skämtsamt. — kommissarien brukar mäkta få sanningen fram ur kreti och pleti. Vad har hon på hjärtat? Är inte Mats snäll?

KERSTI.

Bevare oss väl!

LÄNSMAN.

Är det släktingarne, som ä höga och kärva? Vad har hon med släktingarne — — —

Lill-Mats klättrar upp i knät på Kersti; lägger armarne om hennes hals; därpå sjunker han ner och somnar slutligen in.

LÄNSMAN.

För resten, se på den där lille gynnaren, han tycker om sin svägerska, och det bådar gott. Barn vet, var de har sina vänner! Tycker Kersti om barn?

KERSTI misstänksamt.

Varför frågar en de?

LÄNSMAN.

Fy, såna svar! — — — Är det icke rart ha en sån där liten — — — i sitt sköte och känna hur han tryggar sig till en? Som om där icke fanns svek eller otro i det bröstet! — — — Jag tror han somnar; anförtror sin värnlösa sömn åt en främmande — — — som icke vill 'en något ont!

KERSTI.

Har han sett till Mats?

LÄNSMAN.

Han var ute med gossarne och rusta i kvarnkammarn, där dansen ska gå i morgon efter noter.

Tystnad.

Det var längesen vi hade kronbrud här!

KERSTI.

Var de?

LÄNSMAN.

Ja, men! Det har kommit in nya seder — — — från stadsresorna och fältlägerna — — —

KERSTI spotskt.

De skyllde en gång skogsköparne — — —

LÄNSMAN.

Å, ja, men utan skogsköparne hade inte ni fått kvarnen — — —

KERSTI.

De skyller, de skyller — — —

LÄNSMAN.

Kersti får en snäll man — — —

KERSTI.

En god — — — för god åt mig!

LÄNSMAN.

Var inte bitter, när jag menar vänligt — — —

KERSTI.

Jag v a r icke bitter — — — det var rena sanningen, jag sa — — —

LÄNSMAN.

Vi ha svårt att förstå varann vi — — — Det ser ut som vi inte fick vara vänner — — —

KERSTI.

Varför så icke?

LÄNSMAN.

När jag menar gott, fattar hon ont, och tvärtom! Ja — — — det är ofta så, när något är på sned!

KERSTI.

Vad är på sned?

LÄNSMAN reser sig.

Inte vet jag.

KERSTI.

Inte jag heller, men man säger inte de åt en flicka!

LÄNSMAN.

Hör nu, hör nu — — — åt ett rent samvete kan man lägga för utan att spilla — — — men, men, men — — —

KERSTI.

Är det rannsakan före?

LÄNSMAN.

Det v a r inte!

KERSTI.

Kommissarien — kan inte tala vid fruntimmer.

LÄNSMAN vasst.

Kersti.

KERSTI.

Ja, vad menar han?

LÄNSMAN fixerar henne.

Vad menar hon?

KERSTI.

Vad menar han?

LÄNSMAN.

Siks' du, så brukar mina fruntimmer fråga, när de vill veta, om jag vet något!

KERSTI.

Vad skulle han veta?

LÄNSMAN.

Aj, ä du där? — — — Ä du där?

Tystnad.

Ja! — — — Så går jag väl! — — — Så går jag!

Går sakta genom fonden med fingret på mun, som om han ålade sig tystnad.

KERSTI

ensam; kysser den sovande Lill-Mats på huvudet.

MATS

synes i högra fönstret. Det har börjat skymma ute, men är ljust ännu.

MATS.

Å!

KERSTI.

Mats! Kom!

MATS.

Nej, jag må icke in; jag har lovat!

KERSTI.

Å, kom!

MATS.

Nej, nej! — — — Sover den lilla?

KERSTI.

Ja, den! Tyst, tyst!

Nu höres i fjärran korum blåsas från lägret.

Korum.

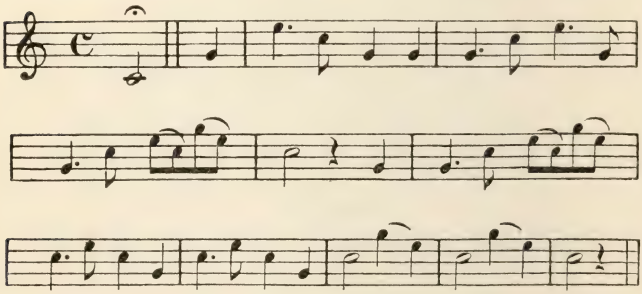

KERSTI skrämd.

Ä de jakten igen?

MATS.

Å nej, inte går jakten om kvällen!

KERSTI.

Vad är det?

MATS.

Skall inte soldats dotter känna't!

KERSTI.

Nå säg!

MATS.

Det blås' korum i lägret! Aftonbön förstår sig!

KERSTI.

Ja väl! Allting är så villat och bortkommet!

MATS.

Kom hit, Kersti, till fönstret!

KERSTI.

Jag tror! — — — Låt mig bara lägga den lille!

MATS.

D e n lille?

KERSTI

reser sig varligt på tå och bär Lill-Mats till bänken vid spisen, där hon lägger och stoppar om honom.

Vyss, vyss, vyss!

Psalmsången från lägret höres.

KERSTI

faller på knä vid bänken och försöker göra bön, men vrider förtvivlad händerna. Därpå kysser hon kängorna på barnet, reser sig och går till fönstret, där hon blir stående.

MATS.

Det är rart med små?

KERSTI

Ja! — Ja!

MATS.

Du var ensam?

KERSTI.

Ja, de gick? Allt är fiendskt! Allt!

MATS.

I morgon är bröllop!

KERSTI.

O, ja! — Tänk!

MATS.

Ja, tänk! — — — I morgon är bröllop!

KERSTI.

Och så sitter jag i kvarnen!

MATS.

Hos m i g i kvarnen!

KERSTI.

Tills döden kommer för att skilja oss!

MATS.

Långt dit!

KERSTI.

O!

Bröllopet. Kvarnkammaren är urröjd. Fondportarne avlyftade så att man ser in i ett stort magasin, tillrett som festsal med dukade kaffebord; luckorna till den stora rektangulära öppningen vänster om fondporten äro även urtagna, så att ett bord med ljus för spelmännen synes.

Till höger om fondporten är öppningen till kvarnhjulet; vävstolen etc. samt sängen äro borttagna.

På golvet under spelmännens glugg står »Gubbarnes bord» med kannor, muggar, tobakspipor, kortlekar etc.

Mitt på golvet stå bänkar och stolar, över vilka äro bredda rena, vita lakan, örngåttsvar och handdukar att torka.

SEX PIGOR mala på kaffekvarnar, under det man utifrån hör klockringning från kyrkan och en brudmarsch för fioler. Därpå sjunga flickorna, under det de samla och lägga ihop lakanen och de andra tvättsakerna.

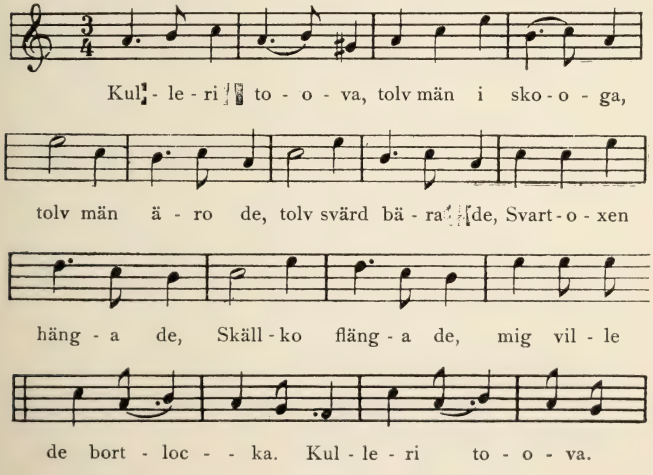

Nu närmar sig brudföljet. Pigorna gå ut med tvättsakerna och ställa bänkar och stolar åt båda sidor. Scenen står tom, och det har tystnat utanför. Då höres Forskarlens sång i hjulet, men han syns icke.

FORSKARLEN.

»Jag förhoppas, jag förhoppas,
att min förlossare lever.»

Luckan på golvet öppnas och nu synes Mylingen stiga upp som ett kaos av vita slöjor, ur vilka man otydligt ser konturerna av ett litet barn i lång dopklädning, vilket rör sig svävande över luckan. Då höres brudmarschen utanför; Forskarlen tystnar, Mylingen försvinner.

Brudföljet synes i bak-kammaren, först fiolspelarne, så tärnor och svenner; sedan Bruden och Brudgummen; Prästen och föräldrarne och anförvanter, ungdom m. fl.

Brudföljet marscherar in i kvarnkammaren, tysta och förstämda. Bruden sättes på en stol mitt på golvet och bakom golvluckan, så att hon måste se på den. Nu börjar sällskapet cirkulera och defilera kring bruden, som är blek och ser ned på golvet framför sig. Därpå går en och en fram till bruden, säger några ord och går ut i bak-kammaren.

MATS till Kersti.

Nu, Kersti, är det onda över! Går.

BRITA med tärnorna; till Kersti.

Kronan har du; behåll'na väl!

Går med tärnorna.

KERSTIS MODER
sätter kronan tillrätta på Kerstis huvud.

Rak i ryggen, barn, och opp med huvet! Går.

SOLDATEN till Kersti.

Gud välsigne dig! Går.

KYRKVAKTAREN till Kersti.

Och bevare dig! Går.

MATS FARFAR till Kersti.

Fager är du, som en dager! Går.

MATS MODER till Kersti.

Välkommen bland fränder! Går.

MATS FADER till Kersti.

Min doter efter detta, det förra finns ej! Går.

LÄNSMAN till Kersti.

Så blek om kinden, blon åt hjärtat; vad tynger därunder?

KERSTI

lyfter huvudet och ser ont på Länsman.

Intet!

LÄNSMAN.

Intet var mycket! Intet är intet mer!...

KERSTI.

Gå!

LÄNSMAN.

När du åker, går jag före! Dit du går, går jag icke efter! — Faller du på knä, står jag! — Vem kastar stålet efter dig? Inte jag!

KERSTI.

Bryt halsen av dig, lede!

LÄNSMAN

lägger flata handen på hennes hals.

Av dig! Går.

*

De övriga anförvanterna gå förbi, hälsande kallt. Spelmännen ha satt sig vid bordet i vänstra gluggen. Gubbarne ha satt sig vid Gubbarnes bord och röka. Spelmännen börja nu spela upp en polka.

Byril: (Se Dybeck, Runa 1845.)

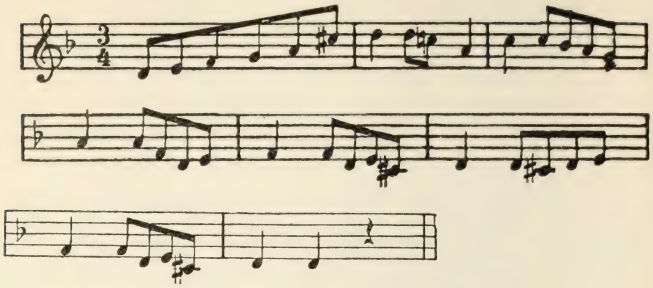

Samtidigt höres Forskarlens fiol i kvarnhjulet genomträngande spela (utan sång) följande (från sid. 25), som återges på två fioler.

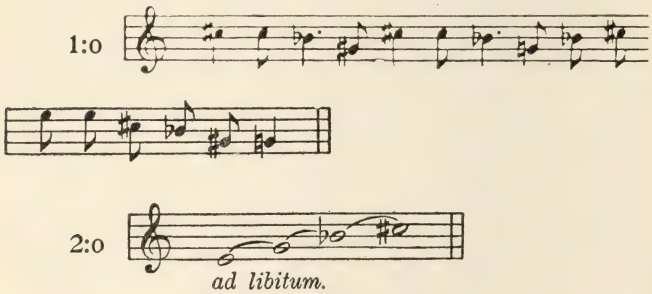

När dansmusiken börjar, ropas inifrån bak-kammaren:

Kronan av bruden!

In i kvarnkammaren svaras:

Kronan av bruden!

KERSTI blir orolig.

PRÄSTEN nalkas henne.

SPELMÄNNEN
som nu först märka Forskarlens spel, ropa:

Vem stämmer mot?

ALLA

utan att se åt kvarnhjulet och utan att veta, varifrån musiken kommer, ropa.

Vem stämmer mot?

Musiken pågår; Forskarlen tystnar. Då fattar prästen brudens hand och promenerar med henne värdigt, högtidligt kring golvet. Just som han fattar bruden om livet att börja dansen, återtar Forskarlen sitt spel.

KERSTI

tappar kronan, som rullar ner i kvarnrännan.

Jesus Kristus!

ALLA

i kvarnkammaren resa sig och skrika.

Kronan i forsen!

ALLA i bak-kammaren

Vad står på?

ALLA i kvarnkammaren.

Kronan i forsen!

Musiken tystnar mitt i. Uppståndelse.

MATS i fonddörren.

Ut och leta!

ALLA.

Ut och leta!

PRÄSTEN.

Bevare oss Gud! i himmelen!

ALLA.

Gud i himmelen bevare oss!

LÄNSMAN.

Ut och leta!

ALLA.

Ut och leta!

MATS.

Ut och leta!

Alla ut genom fonden, utom Kersti, som sätter sig på stolen; skymning har uppstått; kvarnhjulet börjar gå; Forskarlen synes med harpa och sjunger sin sång (från sid. 38) »Skyarne lyktas» etc.

När sången är börjad, öppnas golvluckan, som är vid Kerstis fötter, och Mylingen stiger upp som förut. Kersti betraktar den först med fasa; sedan sträcker hon ut armarne och lägger den vid sin barm. Forskarlen tystnar och försvinner. Barnrösten (Skratten) höres underifrån luckan.

BARNRÖSTEN.

Kall är älven; varm är min moders barm! Intet gav du mig i livet, i döden tar jag mitt!

KERSTI

som först lullat barnet, gör nu åtbörder av smärta åt bröstet.

O, hjälp mig! Fräls mig!

BARNRÖSTEN.

Liv för liv! Nu dricker jag ditt!

KERSTI skriker.

Fräls, fräls!

*

JORDEGUMMAN in, fjantande.

Si, nu kommer jag; si, nu kommer jag! Lilla mor ska sansa sig!

Tar barnet från Kerstis bröst och lägger ner i luckan.

Jag kan så sköta såna här små! Jag för dem till världen och i jorden! — — — Si, nu kom jag på bröllop!

BRITA

har synts i spelmännens glugg och har sett, att något gömdes i luckan.

JORDEGUMMAN.

Nå, Forskarlen var bjuden me; kom han?

KERSTI.

Om du vill gå, vad begär du?

JORDEGUMMAN.

Det du inte har kvar!

KERSTI.

Du menar kronan — — —

JORDEGUMMAN.

Inte särskilt! — — — Tyst, det går någon däroppe! — Då ska jag gömma mig i spisen så länge! — Sir du, jag kom ändå!

Går in i spisen och drar ner luckorna.

BRITA

kommer in; fram till Kersti.

Nu är det du eller jag!

KERSTI.

Du!

BRITA.

Du ska få något!

KERSTI.

Giv!

BRITA.

Armband ska du få, men inte av mig!

Tystnad.

Armband av järn!

Ställer sig på luckan.

Nu träder jag på ditt huvud, nu står jag på ditt hjärta, nu stampar jag din hemlighet ur jorden, eller vattnet, eller elden.

Tystnad.

Nu får jag ditt hår, nu får jag min klock-ke, som inte är nån. Var är jordegumman, var är hedersgästen på detta jungfrubröllop?

Kronan stal du, och Forskarln stal'na!
Kvarnen stal du, men han går åter!
Sichems Dina var skämd, icke bortskämd!
Den lille sover, icke i skogen, men i älven!
Min bror har du skämt, min släkt har du skämt, mitt namn har du skämt!
Dö skall du!

KERSTI undergivet.

Jag är död; jag har dött flera dagar å rad! — — — Är du nöjd?

BRITA.

Du ska dö ändå flera dagar å rad! Du ska dö för mened, för lögn, för dödande, för stöld, för kränkning, för svek! Sex gånger ska du dö! Och den sjunde blir bara för syns skull! — — — I vigd jord ska du inte vila, svart kista med silverstjärnor skall du icke få, granris och klockor inga; — — —

KERSTI.

Det kan jag tänka!

BRITA.

Således — — — hör du stegen; räkna dem: en, två, tre, fyra, fem, sex... Etc. efter Länsmans steg.

LÄNSMAN in från fonden.

BRITA
går emot honom och viskar något.

LÄNSMAN går fram till luckan.

Här ligger den!

BRITA.

Kronan väl inte!

LÄNSMAN.

Den eller annat! Öppnar luckan. Kronan är det inte! — — — Stackars Kersti! — Har du lagt'en där?

KERSTI.

Nej!

LÄNSMAN.

Nej? — — — Tala sanning!

KERSTI.

Jag har icke lagt den där!

BRITA slår henne på munnen.

Sanningen!

KERSTI.

Jag har icke lagt den där!

BRITA

sticker handen i Länsmans ficka och tar ut handklovar.

Armbanden på!

LÄNSMAN till Brita.

Bödelskvinna född — — — Ve oss!

Gråter i händerna.

Ve!

*

PRÄSTEN in från fonden.

Är den funnen?

LÄNSMAN.

Icke den! Men — — —

PRÄSTEN.

Säg icke mer! Jag vet — — —

Gråter i händerna.

Ve oss, ve!

*

SOLDATEN in från fonden.

Är kronan funnen?

LÄNSMAN.

Icke den! Men — — —

SOLDATEN.

Tyst, jag vet — — —

Gråter i händerna.

*

KERSTIS MODER in från fonden.

Är kronan funnen?

LÄNSMAN.

O, nej!

MODREN.

O!

Betraktar Kersti, som räcker fram händerna mot handklovarne, dem Brita håller fram mot henne; skriker:

O!

Därpå tar hon upp en sax och klipper Kerstis hår, vilket hon kastar åt Brita, som uppfångar det och luktar på't, som om det luktade gott. Modren rycker slöjan och brudsmyckena av Kersti och kastar en halsduk över hennes huvud.

*

MATS

in från fonden; stannar framför Kersti och betraktar henne förvånad.

Vem är d e t?

BRITA.

Se, noga!

MATS betraktar Kersti nogare.

Hon är lik någon!

BRITA.

Se noga!

MATS.

Jag känner henne icke!

BRITA.

Give du aldrig känt henne!

MATS.

Se, ögonen äro borta! Men munnen, den vackra munnen — — — och den lilla hakan — — — Nej, det är inte hon!

Vänder ryggen till och får se luckan öppen.

Vad är där? I står som kring en grav!

BRITA.

Det är en grav!

MATS.

Vad ligger där?

BRITA.

Allt! allt vad värde hade i ditt liv!

MATS.

Då är det lillen! — — — Vem har gjort mig detta?

BRITA.

Hon, hon och hon!

MATS.

Det är osant!

Alla de som varit ute ha nu ljudlöst samlats i bakgrunden.

BRITA.

Det är sant!

MATS.

Ljugerska!

SOLDATEN till Brita.

Ljugerska av lögnarsläkt!

MATS SLÄKTINGAR
samla sig till vänster om Kersti.

Lögnarsläkt, tjuvars ätt, du, du!

KERSTIS SLÄKTINGAR
samla sig till höger.

Du, du!

PRÄSTEN.

Frid! Frid! I Herrans namn!

ALLA.

Frid!

LÄNSMAN.

Ingen gånge dom i förväg!

ALLA.

Låtom oss höra!

LÄNSMAN.

Vem kärar?

ALLA.

Vem kärar?

BRITA.

Jag, Brita Lisa Larsson.

ALLA.

Brita Lisa Larsson kärar. Mot vem?

BRITA.

Mot Kersti Margreta Hansdotter!

ALLA.

Mot Kersti Margreta Hansdotter! — — — Säg käromålet!

BRITA.

Brud är skämd, gånge från krona!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Bevis, bevis!

BRITA.

Tu vittnen äro fullgod!

MATS SLÄKTINGAR.

Tu vittnen äro fullgod!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Vi lägga jäv!

LÄNSMAN.

Icke obeskedligen jäva!

BRITA.

Nu lägge mö foster å lön; varder det dött, miste moder livet!

MATS SLÄKTINGAR.

Miste livet!

KERSTIS SLÄKTINGAR
röra sig hotande mot Mats släktingar.

Hut, gå hem!

MATS SLÄKTINGAR.

Hut!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Usel man och argt sinne vet ej han själv är felfull! — Mats har felet!

MATS SLÄKTINGAR.

Mats har icke felet!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Mats har felet, enär han gjorde gärningen.

MATS SLÄKTINGAR
med lyftade händer.

Vilken gärning? Spörj Kersti!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Spörjom!

LÄNSMAN till Kersti.

Har du dräpt barnet?

KERSTI.

Jag har!

MATS SLÄKTINGAR.

Hören det!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Ve oss!

MATS SLÄKTINGAR.

Hören det!

*

MATS

som stått begrundande vid spisen med ryggen åt alltsammans, kastar nu av sig brudgumsstassen på golvet; står still ett ögonblick; därpå rusar han galen upp på gubbarnes bord, ut genom spelmännens glugg.

Hur käckt var det då, hur lett är det nu! Kersti lilla! den lille sover i skogen!

PRÄSTEN

gråter i händerna; sedan säger han vid öppna luckan.

»Herre min!
Giv de döde ro,
tröst åt dem
som leva!»

ALLA

göra en tyst bön bakom handen, såsom när Fader Vår läses tyst i kyrkan eller vid graven.

PRÄSTEN.

Herren välsigne eder och bevare eder!

ALLA gråtande i händerna.

Amen!

De gå ut, tysta och sörjande.

*

När scenen blivit tom, men Kersti sitter kvar ensam, stänger Länsman fonddörrarne i lås, sedan spelmännens glugg. Då höres ett dån i spisen som av åskan! Kersti far upp förskräckt.

FORSKARLEN

synes i kvarnhjulet och sjunger vid fiolen.

»Jag förhoppas, jag förhoppas,
att din förlossare lever!»

Flera gånger.

KERSTI

på knä med uppräckta, fängslade händer.

VITA BARNET

fram bakifrån spisen; har en korg med granris och blommor. Forskarlen tystnar och försvinner.

Vita barnet strör först framför sig granris, så att det bildar liksom en gångstig fram till luckan. När han kommit fram till denna strör han blommor ner genom luckan. Glasharmonikan höres, liknande klockringning.

Därpå går han bakom Kersti, som icke ser honom och lägger sina händer sakta över hennes huvud och ser uppåt höjden som om han bad.

Kerstis ansikte, som förut uttryckt förtvivlan, ser nu lugnt och lyckligt ut.

Till höger ett öppet vapenhus till en landskyrka. Det är skinande vitkalkat; taket svart spån. KERSTI ligger på skampallen i fångdräkt med kapuschongen över huvudet. I fonden sjö och Dalalandskap; därframför båthamn. Till höger i fonden skjuter en udde ut, och på denna synes schavotten, bestående av en estrad med en kubbe.

Vid ingången till vapenhuset stå TVÅ SOLDATER med gevär »på stället vila».

Orgelpreludier höras från kyrkan — — —

Två stora kyrkbåtar komma fram, den ena från vänster, den andra från höger. Båtarne glida fram, och roddarne hålla årorna lyftade. De synas kiva om plats i båthamnen.

MATS SLÄKTINGAR i vänstra båten; KERSTIS SLÄKTINGAR i högra båten.

MATS SLÄKTINGAR.

Håll åt er, mylingar!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Håll åt er, kvarnfolk!

MATS SLÄKTINGAR
lyfta årorna hotande.

Håll åt er!

KERSTIS SLÄKTINGAR
med hotande åtbörder av årorna.

Håll åt er!

MATS SLÄKTINGAR.

Broddar det med åtta par?

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Sexton om det ska gälla! — Slå ut!

MATS SLÄKTINGAR.

Slå! Slå! Slå!

Båda båtlagen fäkta med årorna.

*

PRÄSTEN

barhuvad, i fören på vänstra båten.

Frid! — Frid i Herrans Jesu namn!

KERSTIS SLÄKTINGAR.

Frid!

MATS SLÄKTINGAR.

Strid, på liv och kniv!

PRÄSTEN.

Frid!

MATS SLÄKTINGAR.

Strid!

*

KYRKVAKTAREN

ut ur vapenhuset, drar i linan och klämtar.

Årorna fällas, båtarne glida in i hamn och lägga sig sida vid sida. Ur vänstra båten stiger först prästen, sedan Mats, bärande en liten vit likkista med tyllspetsar garnerad. Därpå alla Mats anhöriga och vänner.

Ur högra båten stiger först Soldaten, sedan Kerstis moder och därpå alla Kerstis släktingar och vänner. Båda partierna rusta sina kläder och betrakta varandra med onda blickar.

Nu kommer först Mats med kistan och följd av prästen.

MATS

stannar framför Kersti; han ser förvildad ut.

Den lille är där! Lätt är han, lätt som den onda kvinnans sinne! Nu sover han — snart sover du!

KERSTI

lyfter upp huvudet så att kapuschongen faller ner.

O!

MATS.

Säg O! Det är ändan; men A är begynnelsen! Mellan A och O ligger många stavar, men O är den sista! Säg O nu för aldra sista gången — så att lillen hör'et! Han skall tala om'et för Herren och Frälsaren, så att du får förlåtelsen! — — — Jaså! — Kyss det vita skrinet då, därnere vid de små fötterna, de små, små fötterna, som aldrig hunno trampa den syndiga jorden!

KERSTI kysser på kistan.

MATS.

Så där! — Nu ska vi in att spela och sjunga och ringa i klockorna för lillen — men vi få inte präst att läsa för'en — — — det är din skull! — men jag ska läsa själver, när vi kommer till gropen! I jorden ska vi lägga'n som ett frökorn, som ska ligga och gro och växa ut till en hjärtblomma med vingar på, så att en kan flyga till Gud sedan — — — på en vindluft under midsommarsoln!

PRÄSTEN drar Mats i armen.

Det är bra nu, Mats! Kom med!

MATS.

Så kommer jag!

De gå in i kyrkan, de övriga följa så småningom.

SOLDATEN.

stannar ett ögonblick framför Kersti, skakar sorgset på huvudet och söker få fram några ord.

Ja! — Ja!

Går in i kyrkan.

KERSTIS MODER

torrt med försök att få det känsligt.

Så ses vi igen! — — — Har du haft det ont i slottet?

KERSTI skakar på huvudet.

MODREN.

Vill du ha något? Att äta eller dricka, så får du nu? — — — Fick du tobak i slottet?

KERSTI skakar på huvudet.

MODREN.

Håll dig rak, Kersti, att icke kvarnfolket må begabba oss! — Och gråt inte så mycket! Far är krigsman, och han kan inte lida sånt!

Lämnar en psalmbok.

Tag den boken — och läs, där märket ligger. Se på märket — — — det har jag fått av någon — — — som tänker på dig i det sista! Och det hjälper mot skälvan! — — — Jag följer dig inte längre, Kersti, för det kan jag inte! Jag kan det inte, för jag är gammal — — —

KERSTI.

Gör vilket som, mor! Jag har funnit min hugsvalare, ty jag vet, att min förlossare lever!

MODREN.

Då är det väl, barn! Det var bara det, jag ville veta! — — — Och du begär inte då, att jag skall följa — — —

KERSTI.

Nej, mor; spara dig. Har du inte haft svårt nog för mig?

MODREN.

Så litar jag på det, ser du, att inte kvarnfolket ska ha något att tala på! Jag litar på't, så en kan säga: Kersti ville't själv! Kersti ville ha't så, och hennes sista vilja är liksom skriven lag! är den!

Går in i kyrkan.

*

BRITA

pekande ut åt schavotten.

Dronning var du född, kronan fick du, där har du tronen, himmeln är ovan, helvetet nedan! — Nu skulle du gitta mjölka kor; nu ville du plocka vedpinnar, nu skura gryta, lulla den minsta, smörja skor, ja nu, när du skämt min släkt, din släkt, vår socken, vårt härad, vårt län, så hela riket talar om'et! Fy vare dig!

KERSTI

böjer huvudet över psalmboken.

BRITA.

Min bror skall bära ditt skarn till jorden; min bror, du! Men jag skall följa dig till stocken, när du får ris, och jag skall följa dig som tärna till röda brudpallen! »De ä lik, men inte dött; de ä barn, men inte fött; där ä brud, men inte bröllop!»

*

LILL-MATS.

Var tyst, Brita! Kersti är snäll!

BRITA.

Å för det!

LILL-MATS.

Jo är hon! Men hon ska inte ha den fula kappan, för den sku Brita ha! — — — Kersti lilla! Varför ligger du här? Är det altargång i dag? Och varför gick du från bröllopet? Vem låg i vita skrinet? Är det en saga? Vet du, att jag tappat min docka, som jag fick av dig! — — — Kersti lilla! Varför är du ledsen?

Hänger sig om hennes hals; Kersti tar honom i sin famn och kysser hans fötter.

KERSTI.

Lill-Mats, Lill-Mats!

BRITA till Soldaterna.

Är det lovligt?

SOLDATERNA

rätta på sig, men svara icke.

BRITA

tar Lill-Mats från Kersti.

Kommer du!

KERSTI till Lill-Mats.

Följ syster, Lill-Mats! Och bliv ifrån mig!

Läser i psalmboken halvhögt.

BRITA till Kersti.

Skall jag säga't?

KERSTI.

För Gud, säg det icke åt barnet!

BRITA.

Jag skall icke säga't för barnets skull!

KERSTI.

Tack, Brita! Tack för barnets skull!

BRITA
går in i kyrkan med Lill-Mats.
Alla ha dragit sig in i kyrkan.

*

I fonden synes från höger inkomma Bödeln med ett svart skrin under armen.

KERSTI
blir varse honom utan att han ser åt henne.

Jesus Kristus världens Frälsare, hjälp mig! för din pina och död!

*

JORDEGUMMAN
från vänster fram till Bödeln.

Hör, säg, snälla han! Kan jag få stå bredvid — om det sker —; för jag behöver lite rött åt en sjuk, en sjuk som faller!

BÖDELN
går ut till vänster utan att svara.

JORDEGUMMAN.

Jaså! Han är en sån, som inte låter tala ve sig!
Fram till Kersti
Si där är min lilla — — —

KERSTI
med en avvisande åtbörd.

Vik hädan!

JORDEGUMMAN
bakom en pelare, osedd av Soldaterna.

Vänta lite, vänta lite! Hör nu, lilla jungfrun! — Det andra inte kan, det kan jag! — — — Klockan är snart slagen, och Svartman väntar! — — —

KERSTI.

Vik hädan i Jesu namn!

JORDEGUMMAN.

Hör på! — — — Jag kan det andra inte kan; jag kan hjälpa'na lös!

KERSTI.

Jag har funnit min hjälpare! Jesus Kristus är han!

JORDEGUMMAN.

Men jag kan döva domaren — — —

KERSTI.

Han, som dömer över levande och döda, Han, som är livet och uppståndelsen har dömt mig till den timliga döden och — det eviga livet.

JORDEGUMMAN.

Se nu soldaterna, som sover; tag min kappa och spring!

KERSTI.

Soldaterna sover?

JORDEGUMMAN.

Med lykta ögon! — Spring, spring, spring!

KERSTI
reser sig, betraktar Soldaterna, som sluta ögonen.

JORDEGUMMAN.

Spring, spring, spring!

KERSTI lägger sig ner igen.

Nej! Heldre falla i levande Guds händer! — Vik hädan!

Hon lyfter psalmboken med det gyllene korset på pärmen.

JORDEGUMMAN ryggar.

Ska vi mötas en torsdagsnatt på korsvägen?

KERSTI.

På korsets väg möter jag med min Förlossare, men icke med dig! Vik!

JORDEGUMMAN ryggar.

Det ligger en båt vid stranden, och det står en häst och kärra på land — — — Mats är med, länsman är inte med — — — Spring, spring, spring!

KERSTI kämpar med sig.

O Gud! inled oss icke i frestelse! utan fräls oss ifrån ondo!

JORDEGUMMAN.

Scha, scha, scha, scha! Häst och kärra!

KERSTI

fattar i linan till kyrkans klocka och klämtar tre slag; vid tredje slaget flyr Jordegumman.

JORDEGUMMAN.

Ä-dsi! Ä-dsi! Ä-dsi! Ut.

*

DET VITA BARNET fram bakifrån en pelare. Han är klädd i Rättviks flickebarnsdräkt, men allting är vitt, till och med skorna.

KERSTI liksom bländad.

Vem är du, lilla barn, som kommer, när den onde gick!

VITA BARNET

lägger fingret på munnen.

KERSTI.

Vit som snön, vit som linet — — — Varför är du vit?

VITA BARNET halvhögt.

Din tro haver frälst dig! Hoppet har tron fött!

Nalkas Kersti.

KERSTI.

Å, kära, trampa icke på myran!

VITA BARNET

böjer sig ner och synes taga upp något på ett lövblad.

Men störst är kärleken, kärleken till allt levande stort som smått! — — — Nu skall myran få gå till skogen och tala om för myrkungen, och så kommer myrfolket och gnager dina rep, och du är fri!

KERSTI.

O nej! Säg icke sådant!

VITA BARNET.

Tvivla icke! utan tro! tro! Kersti! — Tro!

KERSTI.

Hur kan jag?

VITA BARNET.

Tro!

Ut bakom pelaren.

*

Det mörknar.

FORSKARLEN

synes ute på sjön med harpan. Nu sjunger han, på melodi som ovan:

»Jag förhoppas, jag förhoppas,
att din förlossare lever!»

KERSTI.

Han sjunger för mig om förlossaren! Han ger mig hopp! men jag gav honom intet.

Forskarlen sjunker i djupet.

*

LÄNSMAN

in från höger, läsande i ett papper; fram emot Kersti stötvis, ömsom betraktande marken, ömsom papperet.

Kersti!

KERSTI

ser upp och böjer straxt huvudet.

LÄNSMAN långsamt, med pauser.

Se på länsman! — Du bara fruktar honom! — Göra alla så? — Tänk dig ett fall, då man skickar efter länsman för han skall hjälpa den, som är i trångmål. Är han välkommen? Jamen! — — — Kersti, har du sett så mycket myror!

KERSTI

lyfter huvet och lystrar.

LÄNSMAN

Se, hur de löpa i skaror och rader! — Se bara! — Vet du, vad det betyder? — — — Det betyder gott! — Du tror mig aldrig om något gott. Du trodde mig inte d e n gången heller — och därför blev du uppdagad! — Se på myrorna! Se på! Nu kommer de på dig, Kersti! — Är du inte rädd för dem!

KERSTI.

Jag har varit, men jag är icke.

LÄNSMAN.

Stora skogsmyror, och jag tror själva kungen är med. Vad kan kungen, som den andra överheten

inte kan? Vet du det? — Den andra överheten kan döma; alla kan döma, hårt eller icke hårt! Men en enda kan ge nåd! Det är kungen! — Ska vi fråga myrkungen, om han ger nåd?

Han lägger handen vid sitt öra, som om han ville lyssna.

Vill myrkungen ge nåd, det vill säga från det värsta? — — — Hör du, vad han svarte? — Jag tyckte han sa ja! — Men jag kan ha hört galet — — — Och jag fäster mig inte vid hörsagor, jag är länsman och vill ha skrivet. — Vi ska be myrkungen, att han skriver, han har så mycket pennor i skogen, små vassa stålpennor som nålar; och bläcket har han själv, och det som bränns! — Hade vi bara ett papper, så!

Låtsas söka i fickan och får upp papperet, han nyss läste i.

Jo, min sann! — Ser du, det har kungen skrivit med egen hand! Där står det C, A, R, L, blir Carl! Lyfter på mössan. Så stora bokstäver har du inte sett, sen du gick i skolan, Kersti. Och det röda sigillacket, som lukta så gott, som kådan i skogen, när det var varmt! — Och så är det gula och blå silkessnören — — — och lejon och kronor — det är kungligt — — — Läs nu själv, Kersti, så skall jag kommendera soldaterna!

KERSTI tar emot papperet.

LÄNSMAN
talar tyst till Soldaterna, som avlägsna sig.

KERSTI
har läst plakatet och återlämnar det lugnt och värdigt.

LÄNSMAN.

Är du glad, Kersti?

KERSTI.

Jag är tacksam, att mina och edra anförvanter sluppit ifrån den s t o r a skammen. Glad är jag icke, ty ett liv i bojor är mindre än det eviga livet.

LÄNSMAN.

Tag det som en beredelsetid!

KERSTI.

Det vill jag!

LÄNSMAN.

Är du rädd för mig ännu?

KERSTI.

Jag fruktar intet mer, sedan jag sett döden!

LÄNSMAN.

Följ mig då!

KERSTI.

Lös mig då!

LÄNSMAN löser repen.
Orgelpreludium inifrån kyrkan.

KERSTI
lyfter händerna mot himlen.

Scenen föreställer en isbelagd, stor sjö med stränder i fonden. Isen är snötäckt. Scenens golv föreställer isen. På denna ser man vintervägen utprickad med tallruskor. En stor, fyrkantig notvak med granruskor mitt på scenen, uppåt fonden. Vid iskanten av denna vak ligga alfåglar och sjunga.* Runtom isvaken små spön till isfiske. Längst bort i fonden synes »Slottet» (Fängelset) en gammal hemsk byggnad med torn och tinnar. Det är i dagningen.

FISKAREN
in från höger, i päls med kälke och isbill; alfåglarne dyka ner i vaken. Fiskaren börjar vittja spöen.

JORDEGUMMAN in från vänster.

Ska du fiska på påskda morgon?

FISKAREN.

Jag fiskar inte, jag bara ser etter!

JORDEGUMMAN.

Du, som är så klok, säg en fattig gumma, som gått vilse, var hon är.

FISKAREN.

Får jag låna eld, då!

JORDEGUMMAN.

Ge mig flinta och stål då!

FISKAREN
räcker henne två isbitar.

Tag här!

* Om Alfågelns sång, se Strindberg: Svenska Folket I. [Saml. Skr. VII. sid. 268.]

JORDEGUMMAN.

Is? Ja, vatten är eld, och eld är vatten!

Slår isbitarne mot varann, sedan hon rivit sköre av sin kappa; räcker det tända sköret åt fiskaren, som med detta tar eld på sin pipa.

FISKAREN.

Du är en sådan, då vet jag, var jag är hemma!

JORDEGUMMAN.

Men var är jag?

FISKAREN.

Du är mitt på Krummedikkes sjö, och där ligger deras slott. Krummedikke var i forntiden en konung, som lik Herodes lät mörda alla gossebarn, emedan han var rädd om sin krona. Men nu sitter där på slottet alla flickor, som inte är rädda om sin krona.

JORDEGUMMAN.

Vad gör de där?

FISKAREN.

Spinner lin!

JORDEGUMMAN.

Spinnarhuset då?

FISKAREN.

Så är det!

JORDEGUMMAN.

Men sjön då?

FISKAREN.

Jo, den ä go! Där nu är sjö var land, på land stod en körka; om den körkan vart en strid; striden gällde bänkplats; kvarnfolket, som var förnämligast ville sitta närmast altaret, men mylingarne va star-

kare. De drabbade en påskadag på stora gången, och det flöt blod. Kyrkan blev oskärad och kunde aldrig skuras. Då blev hon stängd och lagd öde; och så sjönk hon i jorden, och femton alnar vatten steg över tuppen på tornspiran. Och nu har sjön tvättat och tvättat i månghundra år, men så länge kvarnfolk och mylingar strida, kan aldrig Gudshuset bli rent.

JORDEGUMMAN.

Varför kallas de mylingar?

FISKAREN.

Därför att de härstamma från barnamördaren Krummedikke!

JORDEGUMMAN.

De strider än?

FISKAREN.

Strider än och mördar än! — — — Du minns — — — Kersti, soldatens dotter?

JORDEGUMMAN.

Jo, men!

FISKAREN.

Hon sitter i slottet, men i dag skall hon stå årsplikt i körkan!

JORDEGUMMAN.

Jäså!

FISKAREN.

Mylingarne ska hämta henne, och kvarnfolket kommer för att se på.

JORDEGUMMAN.

Hör du, att det sjunger i isen?

FISKAREN.

Ja men!

JORDEGUMMAN.

Blir det tö?

FISKAREN.

Kanske det?

JORDEGUMMAN.

Det lossnar i landfäste då?

FISKAREN.

Ja, mest! — Men stiger vattnet, så löper det ut i forsen därnere.

JORDEGUMMAN.

Är forsen långt?

FISKAREN.

Inte! — Du kan höra Forskarlen så gott. — I dag är han uppe i tider, för han väntar något!

JORDEGUMMAN.

Va kan en vänta?

FISKAREN.

Du vet, vad han väntar! — — —

JORDEGUMMAN.

Inte vet jag det! Säg!

FISKAREN.

Så sägs! Varje Påskdagsmorgon, då Frälsaren stod upp ur graven, stiger Krummedikkarnes kyrka ur sjön! Och den, som får se henne, han har frid för året!

JORDEGUMMAN

galopperar ut till höger.

Ä-dsi, ä-dsi, ä-dsi!

FISKAREN.

Det var ont möte! — — —

Nu drar han upp en fisk och lossar från reven.

Hähá du!

Fisken hoppar i vaken. Fiskaren söker honom med håven. En hel rad fiskhuven sticka upp ur vaken.

Stumma, men inte döva! »Vem ropar högre än tranan? Vem är vitare än svanan?»

VITA BARNET

klädd som vit Rättviksflicka, in från vänster på skidor med ett bloss.

Högre än tranan ropar himmelens åska! Vitare än svanan är den, som aldrig illa gör!

Fiskarne försvinna.

FISKAREN.

Vem löste min gåta?

VITA BARNET.

Vem löste fångens band, vem löste fiskens tunga?

FISKAREN.

Ingen!

VITA BARNET.

Ingen av mänska född, men någon av danande Gud. — — — Den som byggt glasbron kan bryta den! — Tag dig i akt!

Ut till höger.

FISKAREN

lägger ihop fiskdona.

*

KVARNFOLKET,

Mats släktingar, in på skidor med stavar, från vänster; Mats med ett bloss.

MATS.

Var är vinterväg?

FISKAREN.

Såg du fiskens väg i vattnet?

MATS.

Men hästens i snön!

FISKAREN.

Är det tingsväg eller körkväg?

KVARNFOLKET.

Körkväg!

FISKAREN.

Till forsen bära alla vägar för den vilse gick!

Det dånar i isen.

FISKAREN.

Taket brister!

KVARNFOLKET.

Var är körkväg?

FISKAREN.

Överallt!

KVARNFOLKET.

Var är körka?

FISKAREN.

Ni står på 'na, ni går på 'na; snart är hon här.

KVARNFOLKET.

Är det Krummedikkes sjö?

FISKAREN.

Det är Krummedikkes sjö och Krummedikkes slott, Krummedikkes körka, snart är det vått!

KVARNFOLKET.

Herren bevare oss!

Ut till höger.

*

MYLINGARNE,
Kerstis anförvanter, in från vänster på skidor, med stavar, Soldaten med ett bloss.

Var är körväg?

FISKAREN.

Här är forsväg! Vänd om!

MYLINGARNE.

Isvråk och källos! Landalös är isen.

FISKAREN.

Gå österpå! Solen bidar.

MYLINGARNE.

Österpå!

Ut till höger.

*

KVARNFOLKET
in igen från höger.

FISKAREN.

Vänd om! Isen är landalös västanpå!

KVARNFOLKET.

Och östanpå! — — — Dragom nordanöver!

FISKAREN.

Älven är nordan!

KVARNFOLKET.

Dragom sunnan!

FISKAREN.

Forsen är sunnan!

KVARNFOLKET
gör på stället vila med stavarne; modfällda.

Gud vare oss nådig!

*

MATS.

Mylingarne gav falska spår!

BRITA.

Alltid gjorde Mylingarne!

FADREN.

Och första platsen i körka!

FARFADREN.

Stor sak! Men den dag, jag brände papperna, den dagen välsignar jag icke!

MODREN.

När blir frid?

FARMODREN.

»De ädle milde sällast leva, och nära sällan sorgen.»

KVARNFOLKET höja stavarne.

Mylingarne!

*

MYLINGARNE

in från höger igen, med lyfta stavar.

Kvarnfolk! Stå! Falska spår har I givit!

KVARNFOLKET.

Ljugare!

MYLINGARNE.

Ljugare själva!

KVARNFOLKET.

Skälvrängare!

MYLINGARNE.

Skälvrängare själva!

Det dånar i isen.

FISKAREN.

Frid i Jesu namn! Vattnet stiger!

ALLA med ett anskri.

Vattnet stiger!

MATS FARFAR.

Isen sjunker! Bliv!

MATS FARMODER.

Ty vi måste dö! Och sedan domen!

Kvarnfolket omfamna varandra; kvinnorna taga upp barnen i sin famn; Mylingarne göra samma sinsemellan.

*

MATS MODER till Mats.

För din dåraktiga kärlighets skull måste vi dö!

KERSTIS MODER.

»En annans kärlighet ingen tadle; det sköna fängslar ofta den vise, men icke dåren.»

SOLDATEN.

»För detta fel skall ingen honom tadla. Den mäktiga kärleken gör människors söner från vise till dårar.»

MATS

räcker Soldaten sin hand.

Tack för orden! Dig jag kallade en stund fader!

SOLDATEN.

Döden gör oss alla lika — — —

MATS FADER.

Där tog du mina ord från mig! Räck din hand!

SOLDATEN

räcker handen med tvekan.

Här är den! — Vi äro kristna människor, och det är den stora försoningsdagen! Må solen icke gå upp över vår vrede!

MYLINGARNE.

Försoning!

KVARNFOLKET.

Försoning!

De båda släkterna nalkas varandra med räckta händer; men nu dånar det i isen, och en vråk uppstår mitt över, som skiljer de båda partierna.

MATS FARFAR.

Skilda i livet, skilda i döden!

MATS FARMODER.

Bryggan brast under brottets börda!

MATS MODER.

Var är Kersti?

KVARNFOLKET.

Var är Kersti?

MYLINGARNE.

Var är Kersti?

SOLDATEN.

Och si, det var gott att en dödde för folket!

MATS FARFAR.

Då sade de till honom: Vad skole vi då göra med dig på det havet måtte oss stilla varda?

KERSTIS MODER.

Tager och kaster mig i havet, ty jag vet, att en sådan stor storm över eder kommit för min skull.

FARMODREN.

Är det sagt?

ALLA.

Det är sagt!

KERSTIS MODER.

Si här är elden och veden, var är nu lammet till brännoffret?

MYLINGARNE.

Var är Kersti?

KVARNFOLKET.

Var är Kersti?

*

PRÄSTEN in, följd av KYRKVAKTAREN.

PRÄSTEN till Soldaten.

Herren sade: Kom icke din hand vid barnet, ty nu vet jag, att du fruktar Gud! och haver icke skonat ditt enda barn för min skull!

ALLA till Prästen.

Fräls oss!

PRÄSTEN.

En är eder Gud, Frälsaren! — Bedjom!

ALLA på knä.

PRÄSTEN.

Utur djupen ropar jag till Dig Herre!

ALLA.

Herre, hör min röst!

PRÄSTEN.

Herre, förbarma Dig!

ALLA.

Kriste, förbarma Dig!

PRÄSTEN.

Herre, förbarma Dig!

ALLA.

Kriste, förbarma Dig!

*

LÄNSMAN in från fonden med ett bloss; följd av FYRA SOLDATER, som bära Kerstis lik.

ALLA resa sig.

PRÄSTEN.

Vem fören I?

LÄNSMAN.

Vi föra kronbruden, vi föra Kersti.

PRÄSTEN.

Är hon i livet?

LÄNSMAN.

Hon är död! Vattnet tog henne!

PRÄSTEN.

Må Herren ta hennes själ!

SOLDATERNA.

O, Gud, se nådigt till vårt offer, såsom Du offrat Dig för oss!

PRÄSTEN.

Ty så älskade Gud världen, att Han utgav sin enda son!

BRITA.

Vattnet sjunker!

ALLA.

Vattnet sjunker.

Vråken går igen; Mats och Brita gå över till Mylingarne, bryta tall- och grankvistar och lägga över Kerstis lik.

PRÄSTEN.

Är det frid nu?

ALLA.

Frid! och försoning!

PRÄSTEN vid Kerstis lik.

»Herre min!
Giv de döda ro,
tröst åt dem,
som leva!»

Nu stiger kyrkan upp ur sjön borta i fonden; först den gyllene tuppen, sedan korset och jordklotet, sedan tornet och den vita rundbågskyrkan med svart spåntak.

FORSKARLEN

höres i fjärran, men nu i upplöst D-Moll.

Jag förhoppas, jag förhoppas,
att min förlossare lever!

PRÄSTEN.

Tackom och lovom Herren!

ALLA.

Herren vare tack och lov!

Mats och Brita på knä vid Kerstis lik.

ALLA

på knä sjunga n:r 6 ur Gamla psalmboken.

O, Gud! Vi love dig! O, Herre, vi tacke dig!
Dig, evige Fader, vördar hela världen.
Dig prisa alla änglar, himlar och alla krafter.
Dig prisa Cherubim och Serafim, sjungandes utan ända
Helig, Helig, Helig Herre Gud Zebaoth!

SVANEVIT

PERSONER.

Unga kungen.
Hertigen.
Styvmodren.
Svanevit.
Prinsen.
Signe, Elsa, Tova } Tärnor
Trädgårdsmästaren. Fiskaren.
Svanevits moder.
Prinsens moder.
Stockeknekten.
Ridfogden.
Hovmästaren.
Örtagårdsmästaren.
Riddaren I.
Riddaren II.

SCENERI.

(För hela pjäsen.)

Ett gemak i ett medeltids stenslott. Väggar och tak alldeles vita; taket i korsvalv. Mitt i fonden en dörröppning i tre valv ut till en stenveranda. Dörröppningen kan slutas med · brokad-förhängen. Fonden nedanför verandan visar topparne av en rosendelund, höga rosenträd med skära och vita rosor. Där bortom synes vit sandstrand och det blåa havet.

Till höger om dörröppningen är en liten dörr, som när den står öppen visar perspektiv till tre rum innanför varandra. I det första, som är tennkammaren, synas tennkärl på hyllor. I det andra, som är klädkammaren, synas granna kläder. I det tredje, som är fruktkammaren, synas äpplen, päron, pumpor och meloner.

Golvet i alla rummen är svart- och rödrutigt. I gemaket står mitt på golvet ett förgyllt matbord med duk; två förgyllda taburetter, ett ur och en vas med rosor. Över bordet hänger en mistel ner. En lejonhud ligger på golvet i förgrunden. Över dörröppningen inne i gemaket synas två svalbon. Till vänster, fram på scenen står en vit säng med ett rosenrött tak på två stolpar vid huvudet (vid fötterna äro inga stolpar). Sängen är bäddad vitt, men täcket är ljusaste blått siden; därpå ligger ett vitt nattlinne av finaste väv med spetsar. Bakom sängen ett väggskåp för bad och linne m. m. Invid sängen ett litet förgyllt romerskt bord (runt på en kolonn) samt ett lampadarium med en romersk lampa av guld. Till höger är en vackert skulpterad spis; en vit lilja i vas på spiselkransen.

I vänstra valvet till dörröppningen ligger en påfågel och sover på en volièrestång med ryggen åt åskådarne.

I högra valvet en stor gyllene bur med två vita duvor som vila.

AKT I.

Vid ridåns uppgång synas de tre tärnorna, en i var dörr av de tre kamrarna, dock så att de äro till hälften dolda av dörrposterna. Falska tärnan SIGNE står i tennkammardörren, ELSA i klädkammaren, TOVA i fruktkammaren.

HERTIGEN in från fonden; därpå STYVMODREN med stålpiskan i handen.

Det är dunkelt på scenen när de inträda.

Hornblåsning.

STYVMODREN ser sig omkring.

Svanevit är icke här?

HERTIGEN.

Det synes!

STYVMODREN.

Det synes, men hon synes icke. Tärnor!... Signe! Elsa! Tova!...

Tärnorna komma in i en rad efter varandra och stå för Styvmodren.

STYVMODREN.

Var är fröken Svanevit?

SIGNE
lägger armarne i kors över bröstet och tiger.

STYVMODREN.

Okunnig? Skakar stålpiskan. Vad ser du i min hand?... Svara fort!

SIGNE tiger.

STYVMODREN.

Fort!

Svänger piskan så den visslar.

Hör du falken visslar; klor har han av stål, och näbb! Vad är det?

SIGNE.

Stålpiskan!

STYVMODREN.

Ja, det är stålpiskan! Var är nu fröken Svanevit?

SIGNE.

Icke kan jag säga vad jag icke vet!

STYVMODREN.

Okunnighet är en odygd, men oaktsamhet är fel! Är du icke satt att vaka över din unga fröken... Tag av halsklädet!...

SIGNE
löser halsduken i förtvivlan.

STYVMODREN.

På knä!

HERTIGEN
vänder ryggen till med vämjelse.

STYVMODREN.

Fram med halsen! Så skall jag sätta ett halsband på den, så ingen ungersven skall kunna kyssa den mer!... Fram med halsen! Bättre!

SIGNE.

Nåd, för Jesu skull!

STYVMODREN.

Det är redan nåd att du får behålla ditt liv!

HERTIGEN

drar ut sitt svärd och prövar eggen på nageln, sedan på sitt långa skägg. Tvetydigt.

Huvet skulle av; stoppas i en säck; hängas i ett träd...

STYVMODREN.

Jo, det skulle!

HERTIGEN.

Vi är ense! Tänk!

STYVMODREN.

Det var inte i går!

HERTIGEN.

I morgon kanske inte!

STYVMODREN

till Signe, som på knä flyttat sig undan.

Håll! Varthän?

Lyfter stålpiskan och slår. Signe flyttar sig undan, så att piskan slår i luften.

*

SVANEVIT

fram från sängens baksida; på knä.

Styvmor! Här är jag! den skyldige; Signe är oskyldig!

STYVMODREN.

Säg mor! Säg mor, först!

SVANEVIT.

Jag kan inte! Av människa född, har blott en moder!

STYVMODREN.

Din faders maka är din moder!

SVANEVIT.

Min faders andra maka är min styvmoder!

STYVMODREN.

En styv dotter är du, men stålet är smidigt, gör smidigt!

Lyfter piskan mot Svanevit.

HERTIGEN lyfter svärdet.

Akta huvet!

STYVMODREN.

Vilket?

HERTIGEN.

Ditt!

STYVMODREN
bleknar; vredgas, lugnar sig och blir stum.

Lång paus.

STYVMODREN slagen; vänder.

Alltså; meddelar hertigen sin dotter vad som nu förestår henne!

HERTIGEN sticker in svärdet.

Mitt älskade barn, stig upp, och lugna dig i min famn!

SVANEVIT
springer i Hertigens famn.

Fader!... Som en kungsek är du, och icke kan jag famna dig; men under ditt lövverk må jag gömma mig för de omilda skurar...

Hon gömmer sitt huvud under hans kämpaskägg, som täcker bröstet ner till midjan.

Och på dina grenar vill jag gunga som en fågel... lyft mig upp, så klättrar jag i kronan!

HERTIGEN räcker ut sin arm.

SVANEVIT

klättrar upp och sätter sig på hans skuldra.

Nu har jag jorden under mig och luften över; nu ser jag ut över rosengården, vita sandstranden, blåa havet och över sju konungariken!

HERTIGEN.

Då ser du unga kungen också, din trolovade...

SVANEVIT.

Nej, och jag har aldrig sett honom... Är han vacker?

HERTIGEN.

Kära hjärta... det beror på dina ögon hur du ser honom!

SVANEVIT gnuggar sina ögon.

Mina ögon?... De se bara vackert!

HERTIGEN kysser hennes fot.

Min lilla fot, som är så svart! Lilla morianfoten!

Styvmodren har givit en vink åt tärnorna, som återtaga sina platser i dörrarne. Själv smyger hon ut genom fondvalvet som en panter.

*

SVANEVIT

hoppar ner; Hertigen sätter henne på bordet, och sätter sig själv på en stol bredvid. Svanevit ser menande efter Styvmodren.

Gick solen upp? Vände vinden på sydlig? Blev det vår?...

HERTIGEN

lägger sin hand på hennes mun.

Lilla snattra! Min ålders glädje; min aftonstjärna! Öppna ditt rosenröda öra och slut din lilla purpursnäcka till mun... Hör mig! Lyd mig, och det skall dig väl gå!...

SVANEVIT
sticker fingerna i öronen.

Jag hör med ögonen, jag ser med öronen... Nu ser jag ingenting, bara hör!

HERTIGEN.

Barn!... I vaggan trolovades du med den unga konungen av Rigalid. Du har aldrig sett honom, ty det är icke hovskick. Nu nalkas den dag då det heliga bandet skall knytas. Men för att lära dig höviska seder och drottninga-pli, har konungen sänt en ung prins, med vilken du skall lära läsa bok, spela gulltavel, tråda dans och slå harpa.

SVANEVIT.

Vad heter prinsen?

HERTIGEN.

Ja, mitt barn, det må du icke spörja varken honom eller någon annan; ty det är spått: den som kan nämna hans namn, måste älska honom!

SVANEVIT.

Är han vacker?

HERTIGEN.

Ja; emedan ditt öga skall se skönt.

SVANEVIT.

Men prinsen är skön?

HERTIGEN.

Ja, så är han! Akta nu ditt lilla hjärta som tillhör konungen, och glöm aldrig att du är drottning i vaggan... Och så mitt älskade barn går jag ifrån dig, ty jag har ett krigståg att göra!... Var

ödmjuk och lydig mot din styvmor, hon är en hård kvinna, men din far har älskat henne, och ett milt sinne bryter stenhjärtan. Skulle mot löften och eder hennes ondska överskrida det tillåtnas råmärken, så blås i detta horn —

Han tar under kappan ett skulpterat elfenbenshorn.

— och du får hjälp. Men blås icke förr än nöden tränger, högsta nöden tränger!... Har du förstått?

SVANEVIT.

Och huru?

HERTIGEN.

Nåväl: prinsen är redan här, nere i frustugan. Vill du se prinsen nu?

SVANEVIT.

Om jag vill?

HERTIGEN.

Skall jag först säga avsked?

SVANEVIT.

Är prinsen redan här?

HERTIGEN.

Redan han här, redan jag — där, därborta, där glömskans häger sticker huvet under vingen!

SVANEVIT

kastar sig i Hertigens knä och gömmer huvudet under skägget.

Inte säga så, inte säga så! Lillan skäms!

HERTIGEN.

Lillan skulle ha bas som så hastigt glömmer sin gamla far för en ung prins! Fy!

En hornsignal i fjärran.

HERTIGEN

reser sig hastigt; tar Svanevit på armarne, kastar upp henne i luften och tar emot henne igen.

Lilla fågel, flyg, håll dig högt över gruset och tag alltid luft under vingarne!... Så! ner på marken!... Äran och striden kallar mig!... Kärleken och ungdomen dig.

Omgjordar sig med svärdet.

Och göm nu under-hornet att icke onda ögon må se det!

SVANEVIT.

Var skall jag gömma? Var?

HERTIGEN.

I sängen!

SVANEVIT

gömmer hornet under sängkläderna.

Sov där! Sov gott, lilla tutare! När tider blir, ska jag väcka dig! Glöm inte läsa aftonbön!

HERTIGEN.

Barn! Glöm ej mitt sista: var din styvmor lydig!

SVANEVIT.

I allt?

HERTIGEN.

I allt!

SVANEVIT.

Inte i vad orent är!... Min mor gav mig två linnen var åttonde dag; denna ger mig ett! Mor gav mig vatten och såpa, styvmor nekar mig! Se mina stackars små fötter!

HERTIGEN.

Dotter min, håll dig ren invärtes och det utvärtes blir rent. Vet du, helige män som till penitens ej få

begagna det renande vattnet bliva vita som svanar, men ohelige svarta som korpar!

SVANEVIT.

Då vill jag bli så vit!...

HERTIGEN.

I min famn! Och så farväl!

SVANEVIT springer i hans famn.

Farväl, du store stridshjälte, härlige fader! Följe dig held, du årsäll, vänsäll, segersäll!

HERTIGEN.

Vare så, och skydde mig dina hulda böner!

Fäller visiret på guldhjälmen.

SVANEVIT

springer upp och kysser utanpå visiret.

Guldportarne stängas, men jag ser ditt vänliga vårdande öga genom gallret.

Hon knackar på visiret.

Låt opp, låt opp, för en liten rödluva... Ingen hemma. Ville-vall! sa vargen, som låg i sängen!

HERTIGEN

sätter henne ned på golvet.

Ljuva blomster, växa och dofta! Kommer jag åter, väl, så kommer jag, om icke skall mitt öga vaka över dig från stjärnevalvet och då skall jag aldrig upphöra se dig, ty där ovan blir man allseende som danande Gud!

Går bestämt med en avvärjande gest.

SVANEVIT

faller på knä och beder för Hertigen.

*

Alla rosenträden röra på sig i vinden, som susar utanför. Påfågeln skakar på vingarne och stjärten.

SVANEVIT

reser sig; går fram till påfågeln och stryker honom på ryggen och stjärten.

Pavo, lilla Pavo! Vad ser du; vad hör du? Är det någon som kommer? Vem kommer? Är det en liten prins? Är han vacker och snäll? Det kan du se med dina många blåa ögon?...

Hon lyfter en stjärtpenna och ser starkt på dess ögon.

Skall du ha ögonen på oss, stygga Argus? Skall du se efter två unga människors små hjärtan att de inte klappa för högt... Du dumrian! jag drar för gardin, ser du...

Hon drar för en gardin som skyler påfågeln, men icke landskapet utanför. Därpå går hon till duvorna.

Mina vita duvor, vita, vita, vita, ni ska få se på det vitaste av allt... Tyst vind, tyst rosor, tyst duvor, min prins kommer!

Hon ser utåt, drar sig därpå tillbaka till tennkammardörren, som hon ställer på glänt för att genom springan betrakta Prinsen. Där blir hon stående, synlig av åskådarne men osedd av Prinsen.

*

PRINSEN

in från fondens valvbåge. Han är klädd i svart och stålrustning. Sedan han noga betraktat alla saker i rummet, sätter han sig vid bordet, tar av hjälmen och betraktar den. Han vänder nu ryggen åt dörren, bakom vilken Svanevit står gömd.

Är någon härinne, så må han svara!

Tystnad.

Det är någon här, ty jag känner värmen av en ung kropp bölja emot mig som en sunnanvind; jag hör en andedräkt, som doftar av rosor och hur svag den än är kommer hjälmfjädern att röra sig.

Han lägger hjälmen för örat.

Min hjälm susar som en stor snäcka; det är tankarne i mitt huvud som samlat sig likt en bisvärm i en stock. Sum! sum! säger tankarne... alldeles som bien, och de surra omkring drottningen... mina tankars, mina drömmars lilla drottning!

Han ställer hjälmen framför sig på bordet och betraktar den.

Mörk och välvd som natthimlen, men utan stjärnor, ty den svarta fjädern gör allting svart sedan min moder dog...

Han vänder på hjälmen och ser på den.

Men där, i mörkret, djupt in... på andra sidan ser jag en ljusspringa... har himlen rämnat... och i springan ser jag... icke en stjärna, ty den liknar en demant; utan en blå safir, ädelstenarnes drottning, sommarhimlens blå, i en mjölkvit sky, välvd, som ett duvoägg;... vad är det? Är det min ring? Och ett sammetssvart fjädermoln drar förbi... och safiren ler, men safiren kan icke le... nu blixtrar det, men blått!... kornblixtar, ljumma utan skräll... Vad är du? Vem är du? Var är du?

Han betraktar hjälmens baksida.

Icke där! Icke här! Ingenstädes!

Han närmar sitt ansikte till hjälmen.

Jag närmar mig, och du fjärmar dig!

SVANEVIT smyger fram på tå.

PRINSEN.

Nu äro de två!... Två ögon!... Små människoögon... Jag kysser er!

Han kysser hjälmen.

*

SVANEVIT

går fram till bordet och sätter sig, långsamt, mitt emot Prinsen.

PRINSEN

reser sig; bugar sig med handen på hjärtat och betraktar Svanevit.

SVANEVIT.

Är du lilla prinsen?

PRINSEN.

Den unga konungens trogne tjänare, och eder!

SVANEVIT.

Vad säger unga konungen sin brud?

PRINSEN.

Han låter hälsa fröken Svanevit med tusen kärliga hälsningar, och säger att den ljuva lycka som väntar honom skall förkorta längtans långa kval.

SVANEVIT

som betraktat Prinsen med forskande blickar.

Varför sitter I icke, min prins?

PRINSEN.

Skulle jag sitta när I sitter, så månde jag ligga på knä om I stode!

SVANEVIT.

Tala om konungen! Hur han ser ut!

PRINSEN.

Hur han ser ut?...

Tar sig för ögonen.

Så underbart, jag kan icke se honom mer!

SVANEVIT.

Vad heter det?

PRINSEN.

Han är borta; han är osynlig...

SVANEVIT.

Är han hög?

PRINSEN fixerar Svanevit.

Vänta!... Nu ser jag honom!... Högre än I!

SVANEVIT.

Skön?

PRINSEN.

Kan icke jämföras med eder!

SVANEVIT.

Tala om konungen, icke om mig!

PRINSEN.

Jag talar om konungen!

SVANEVIT.

Är han ljuslätt eller mörklagd?

PRINSEN.

Vore han mörk och såge er, bleve han genast ljus.

SVANEVIT.

Det är mera artigt än förnumstigt! Har han blå ögon?

PRINSEN skådar på hjälmen.

Måste jag icke se efter?

SVANEVIT
håller upp handen mellan dem båda.

Du! Du!

PRINSEN.

D, u, Du, v, a, va säger Duva!

SVANEVIT.

Skall du lära mig alfabet?

PRINSEN.

Den unge konungen är en hög blond man med blå ögon, breda skuldror, hår som ungskog...

SVANEVIT.

Varför bär du en svart fjäder?

PRINSEN.

Hans läppar äro röda som hjortron, hans kinder vita och hans tänder skulle ett ungt lejon icke blygas för!

SVANEVIT.

Varför är du våt i håret?

PRINSEN.

Hans sinne känner icke fruktan och hans hjärta har aldrig krympt av ånger över en dålig handling!

SVANEVIT.

Varför darrar din hand?

PRINSEN.

Vi skulle tala om unga konungen och icke om mig!

SVANEVIT.

Du, du, vill du lära mig?

PRINSEN.

Det är mitt kall, fröken, att lära er älska den unge konungen, vars tron I skall dela!

SVANEVIT.

Hur kom du hit över sjön?

PRINSEN.

Med segel och snäcka!

SVANEVIT.

I blåsten!

PRINSEN.

Utan blåst seglar man icke.

SVANEVIT.

Så vis du är gosse!... Vill du leka med mig?

PRINSEN.

Vad jag skall, vill jag!

SVANEVIT.

Nu ska du se vad jag har i min kista.

Hon går till kistan och faller på knä; tar fram dockor, skallra, käpphäst.

Där är dockan... det är mitt barn, mitt sorgebarn, som aldrig kan hålla sig ren i ansiktet... jag har burit henne på mina armar ner i tvättstugan och skurat henne med vita sanden... men hon blev bara solkigare... jag har basat henne, men det hjälper inte... nu har jag tänkt ut det värsta!

PRINSEN.

Vad så är det?

SVANEVIT ser sig omkring.

Hon ska få styvmor!

PRINSEN.

Men hur skall det gå till? Hon skall väl ha mor först!

SVANEVIT.

Ja, det är jag, och om jag gifter om mig, så blir jag styvmor.

PRINSEN.

Nej, så du säger! Inte går det till så!

SVANEVIT.

Och du skall bli styvfar!

PRINSEN.

Å, nej!

SVANEVIT.

Men du skall vara snäll mot henne fastän hon inte kan tvätta sig i ansiktet... Tag henne, får jag se om du kan bära ett barn!

PRINSEN
tar motvilligt emot dockan.

SVANEVIT.

Du kan inte ännu, men du skall lära dig! Tag nu skallran och skallra för henne!

PRINSEN tar emot skallran.

SVANEVIT.

Det där förstår du dig inte på, det ser jag!

Tar tillbaka dockan och skallran och kastar i kistan. Därpå tar hon käpphästen.

Här är min gångare... Den har gullsadel och silverskor... Den gör sju milar i timmen och med den har jag ridit genom Hörda skogen, över Storheden, på Kungsbron, Allfarivägen, Ängslans allé, fram till Tårarnes sjö! Och där tappa han en guldsko som föll i sjön, och så kom en fisk, och så kom en fiskare och så fick jag igen guldskon. Nu kan vi det!

Kastar ner käpphästen i kistan. Tar upp ett schackspel med vita och röda rutor och pjäserna av guld och silver.

Vill du tavla med mig, så sätt dig där på lejonfällen!

Hon sätter sig på lejonhuden och ställer opp pjäserna.

Sitt ner du, tärnorna se oss icke här!

Prinsen sätter sig på huden, försagd.

SVANEVIT

far med handen igenom hudens hår och manen.

Det är som att sitta i gräs, inte ängens grön-gräs utan öknens, som solen har bränt... Nu skall du säga något, om mig! Tycker du om mig lite?

PRINSEN.

Ska vi tavla?

SVANEVIT.

Tavla? Vad bryr jag mig om det?... Suckar. Å!... Du skulle lära mig något!

PRINSEN.

Vad kan jag arme, annat än sadla häst och bära vapen. Och det är I dåligt betjänad med.

SVANEVIT.

Du är sorgsen?

PRINSEN.

Min mor är död.

SVANEVIT.

Stackars prins!... Min mor är också hos Gud i himlen och har blivit en ängel. Jag ser henne ibland om nätterna; ser du också din?

PRINSEN.

Neej!

SVANEVIT.

Har du styvmor då?

PRINSEN.

Inte än; det är så nyss min moder lades på bår.

SVANEVIT.

Du skall icke vara så sorgsen... Allting går över, ser du. Nu skall du få en flagga av mig, för att du skall bli glad igen... Men det är sant, den här har jag sytt åt unga kungen; nu skall jag sy en åt dig!... Kungens är den här med sju brinnande eldar... nu skall du få en med sju röda rosor... men du skall först hålla i garnhärvan...

Hon tar upp en rosenröd garnhärva ur kistan och räcker åt prinsen.

Ett, två, tre! Nu börjar jag, men du får inte darra på handen!... Kanske du vill ha ett hårstrå av mig ini garnet!... Ryck ut ett hårstrå!

PRINSEN.

Nej, nej, inte kunde jag...

SVANEVIT.

Så skall jag!

Hon rycker ut ett hår och nystar in i garnet.

Vad är det du heter?

PRINSEN.

Detta skulle icke frågas!

SVANEVIT.

Varför så?

PRINSEN.

Sade icke hertigen det?

SVANEVIT.

Nej! Vad skulle följa om en sade sitt namn? Kunde det följa något farligt?

PRINSEN.

Sade icke hertigen?

SVANEVIT.

Aldrig har jag hört slikt, att en icke må nämna sitt namn.

Gardinen bakom vilken påfågeln sitter rör nu på sig, och man hör ett obestämt ljud som av kastanjetter.

PRINSEN lystrar till.

Vad var det?

SVANEVIT orolig.

Det är Pavo!... Tror du han förstår vad vi säger?

PRINSEN.

Vem kan veta?

SVANEVIT.

Nå, vad heter du?

Påfågeln knäpper med näbbet igen.

PRINSEN.

Jag blir rädd, du må icke fråga mer!

SVANEVIT.

Han klapprar med näbben bara... Håll dina händer stilla!... Har du hört en saga om en liten prinsessa som inte fick nämna prinsens namn, för då skulle det ske något! Vet du vad?

Gardinen som döljer påfågeln drages åt sidan och påfågeln har vänt sig om och brett ut stjärten så att alla »ögonen» tyckas betrakta Svanevit och Prinsen.

PRINSEN.

Vem drog undan gardinen? Vem bjöd fågeln skåda oss med sina hundra ögon!... Du må icke fråga mig mer!

SVANEVIT.

Törhända är det så!... Lägg sig Pavo! Nå!

Gardinen dras för igen.

PRINSEN.

Spökar det här?

SVANEVIT.

Du menar att det sker — sådant?... Ja, här sker så mycket; men jag är så van vid det! Och för övrigt... Halvhögt. Det sägs att min styvmor är en häxa!... Så, nu stack jag mig i fingret!

PRINSEN.

Vad stack du dig på?

SVANEVIT.

Det var en sticka i ullen! Fåren ha stått i ladugården hela vintern... och då sker sådant!... Kan du ta ut stickan då?

PRINSEN.

Ja, men vi måste sätta oss vid bordet så jag ser.

De resa sig och slå sig ner vid bordet.

SVANEVIT räcker fram lillfingret.

Ser du något?

PRINSEN något djärvare än förut.

Vad jag ser? Jag ser genom din hand som är röd inuti, jag ser livet och världen i rosenfärg...

SVANEVIT.

Tag ut stickan nu; det gör ont!

PRINSEN.

Men jag måste göra dig ont!... Förlåt mig i förväg!...

SVANEVIT.

Nå men hjälp mig då!...

PRINSEN

klämmer på hennes lillfinger och nyper ut stickan med naglarne.

Där är han den elaka, som vågade göra dig ont!

Kastar stickan på golvet och låtsas trampa på den.

SVANEVIT.

Nu skall du suga ut bloden annars blir det bulet.

PRINSEN suger på fingret.

Nu drack jag ditt blod, nu äro vi fostersyskon!...

SVANEVIT.

Syskon, ja, men det voro vi ju straxt; varför sade jag »du» eljes?

PRINSEN.

Har du sagt du, vad sade jag då till dig?

SVANEVIT.

Tänk, det märkte han inte!... Nu har jag en liten bror och det är du!... Lilla bror! Tag min hand!

PRINSEN tar hennes hand.

Lilla syster!...

Märker hennes puls under tummen.

Vad har du där som pickar... Ett, två, tre, fyra...

Fortsätter räkningen tyst, sedan han sett på uret.

SVANEVIT.

Ja, vad är det som pickar? Jämt, jämt! Hjärtat sitter ju inte i fingret, för det sitter ju under ena bröstet... Känn skall du få känna!

Duvorna röra på sig och kurra.

Vad är det mina vita små?...

PRINSEN.

Sextio! Nu vet jag vad det är som pickar... Det är tiden!... Ditt lilla finger är sekundvisaren; som har pickat sextio gånger när en minut har gått. Tror du inte det sitter ett hjärta ini uret?

SVANEVIT tummar uret.

Vi kommer inte in i uret! Lika litet som i hjärtat. Känn på mitt hjärta!

SIGNE

in från tennkammaren med en stålpiska, som hon lägger mitt på bordet.

Hertiginnan bjuder att barnen sitta på var sin sida om bordet!

PRINSEN

går och sätter sig mitt emot Svanevit. De betrakta varandra tigande en stund.

SVANEVIT.

Vi ha kommit långt ifrån varann, men ändock närmare.

PRINSEN.

Man är aldrig varann så nära som då man skiljs!

SVANEVIT.

Och det vet du?

PRINSEN.

Jag fick veta't nu!

SVANEVIT.

Nu börjar du lära mig!

PRINSEN.

Du mig!

SVANEVIT antyder fruktskålen.

Vill du äta en frukt?

PRINSEN.

Nej, det är så fult att äta!

SVANEVIT.

Ja, det är det!

PRINSEN.

Det står tre tärnor där, en i tennkammaren, en i klädkammaren, en i fruktkammaren... varför stå de där?

SVANEVIT.

För att vakta på oss!... Att vi inte göra något olovligt!

PRINSEN.

Få vi icke gå i rosengården?

SVANEVIT.

Jag får endast gå i rosengården om morgonen, ty där släppas styvmoders blodhundar. Till stranden får jag aldrig lov att gå... och därför kan jag aldrig bada.

PRINSEN.

Har du aldrig varit vid stranden, aldrig hört havet tvätta sanden?

SVANEVIT.

Aldrig! Hit hör jag endast böljornas dån när det går storm...

PRINSEN.

Har du icke hört vindens sus när den drar över vattnen?

SVANEVIT.

Det når icke hit.

PRINSEN

skjuter hjälmen över till Svanevit.

Lyss till därinne får du höra!

SVANEVIT
lägger hjälmen för örat.

Vad hör jag?

PRINSEN.

Sjöarnes sång, vindens viskning...

SVANEVIT.

Nej? Jag hör människoröster... Tyst!... Det är styvmor som talar!... Hon talar vid gårdsmästaren... Hon nämner mitt namn... och unga konungens!... Hon talar onda ord... hon svär att jag aldrig skall bli drottning... och hon bannar på... att... du... skall ha hennes dotter... den stygga Lena...

PRINSEN.

I sanning!... Kan du höra det i hjälmen?

SVANEVIT.

Ja!

PRINSEN.

Det var jag okunnig om! Men jag fick den i faddergåva av min gudmor!

SVANEVIT.

Vill du giva mig en fjäder?

PRINSEN.

Så gärna jag lever.

SVANEVIT.

Men du skall skära den att jag må kunna skriva!

PRINSEN.

Du kan du?

SVANEVIT.

Far har lärt...

Prinsen rycker en svart fjäder ur hjälmen, tar upp en silverskodd kniv ur bältet och skär pennan. Svanevit tar fram bläckhorn och pergament ur bordslådan.

PRINSEN.

Vem är fröken Lena?

SVANEVIT skriver.

Vad hon är? Vill du ha henne?

PRINSEN.

Det redes till ont här i huset!...

SVANEVIT.

Frukta intet! Fader har ärat mig en gåva som i nödens stund kallar på hjälp!

PRINSEN.

Vad kallas det?

SVANEVIT.

Det är hornet Statt-bi!

PRINSEN.

Var gömmes det?

SVANEVIT.

Läs i mitt öga; jag töres icke yppat för tärnorna!

PRINSEN ser henne i ögat.

Jag ser det!

SVANEVIT
skjuter över bordet bläck, penna och pergament.

Skriv!

PRINSEN skriver.

SVANEVIT.

Ja, där är det!

Skriver igen.

PRINSEN.

Vad skriver du?

SVANEVIT.

Namn! Alla vackra namn på prinsar!

PRINSEN.

Utom mitt!

SVANEVIT.

Ditt med!

PRINSEN.

Rör icke vid det!

SVANEVIT.

Nu har jag skrivit tjugo namn, alla jag vet, och nu står alltså ditt namn också där.

Skjuter pergamentet över bordet.

Läs!

PRINSEN läser.

SVANEVIT slår i händerna.

O, jag läste det i ditt öga!

PRINSEN.

Säg det icke! I Guds förbarmarens namn, säg det icke!

SVANEVIT.

Jag läste det i hans öga!

PRINSEN.

Men säg det icke! Säg det icke!

SVANEVIT.

Vi så! Vad sker?... Skall Lena säga det? Din brud! Din käresta!

PRINSEN.

Å, var tyst, tyst!

SVANEVIT
har rest sig och dansar på golvet.

Jag vet hans namn, det vackraste namn i alla land!

PRINSEN
reser sig, fångar henne och håller handen för hennes mun.

SVANEVIT.

Nu biter jag din hand, nu suger jag ditt blod, nu äro vi två gånger syskon, vet du vad det är?

PRINSEN.

Det är två syskon!

SVANEVIT kastar huvet baklänges.

Å-hå-hå-hå! Ser du, det är hål i taket och jag ser himlen, en liten bit av himlen, en ruta, och bakom rutan sitter ett ansikte. Är det en ängels... Nej, men se, se!... Det är ditt ansikte!

PRINSEN.

Änglarne äro små flickor, och inte gossar!

SVANEVIT.

Men det är du!

PRINSEN ser uppåt taket.

Det är en spegel!

SVANEVIT.

Ve oss! Det är styvmors trollspegel. Hon har sett allting.

PRINSEN.

Och i spegeln ser jag spiseln, och i spiseln hänger en pumpa!

SVANEVIT

tar fram ur spiseln en brokig underligt formad pumpa.

Vad är det? Den ser ut som ett öra?... Häxan har hört oss även!... Ve oss!

Kastar in pumpan i spiseln. Springer över golvet mot sängen; stannar hastigt och lyfter upp foten.

Ve! Hon har lagt ut nålar på golvet...

Sätter sig och gnider foten.

PRINSEN

faller på knä framför Svanevit för att hjälpa henne.

SVANEVIT.

Nej, du får icke röra min fot! Du får icke!

PRINSEN.

Kära hjärta, du måste få av strumpan om jag skall hjälpa!

SVANEVIT snyftar.

Du får icke, du får icke se min fot!

PRINSEN.

Men varför, varför?

SVANEVIT drar foten under sig.

Jag kan inte säga't, jag kan inte. Gå, gå ifrån mig!... I morgon skall jag säga det! I dag kan jag inte!...

PRINSEN.

Men den lilla foten gör sig illa; jag måste ta ut nålen!

SVANEVIT.

Gå, gå, gå... Ånej, du får inte lov!... Hade moder levat, vore detta aldrig hänt! Moder, moder, moder!

PRINSEN.

Jag fattar icke detta... fruktar du mig...

SVANEVIT.

Du skall icke fråga!... Gå blott från mig! O!

PRINSEN, bedrövad, reser sig.

Vad har jag gjort?

SVANEVIT.

Gå icke ifrån mig... Jag har icke velat göra dig ont... Men jag kan inte säga... Om jag fick komma till stranden, i den vita sanden...

PRINSEN.

Vad så?

SVANEVIT.

Jag kan inte säga't! Jag kan inte!

Döljer ansiktet i händerna.

Nu höres påfågeln klappra med näbben; duvorna röra på sig. De tre tärnorna tåga in i en rad; en vindstöt höres och rosengårdens träd gunga; guldskyarne över havet tåga åt sidan, själva det blå havet mörknar.

SVANEVIT

som lagt märke till det skedda.

Sitter himlen dom över oss?... Är olyckan i huset?... O, att jag kunde sörja moder ur svartan jord!

PRINSEN

lägger handen på svärdet.

För dig, mitt liv!

SVANEVIT.

Icke så, hon dövar svärd också!... O, att jag kunde sörja moder ur jord!

Svalorna kvittra i boet.

Vad var det?

PRINSEN märker svalboet.

Ett svalebo! Det såg jag icke förr!

SVANEVIT.

Icke jag heller! Hur kom det dit? När kom det dit?... Lika mycket, det bådar gott... Men jag svettas ångest... och det kväver... Ser du, själva rosen där börjar vissna när den onda kvinnan nalkas... ty det är hon som kommer...

Rosen på bordet har börjat sluta sig och hänga med bladen.

PRINSEN.

Men svalorna, var kommo de ifrån?

SVANEVIT.

Väl icke från den onda kvinnan, ty svalorna äro goda fåglar... Nu är hon här!

*

STYVMODREN

in från fonden med steg som en panter. Nu vissnar rosen på bordet ner.

Signe!... Tag fram hornet ur sängen!

SIGNE

går till sängen och tar hornet.

STYVMODREN.

Prins, vart ämnar ni gå?

PRINSEN.

Hertiginna, det är lidet långt på dagen, solen dalar och min snäcka vill hem!

STYVMODREN.

Alltför långt lidet på dagen, portarne äro stängda och hundarne släppta... Känner I mina hundar?

PRINSEN.

Ja, väl. Men känner I mitt svärd?

STYVMODREN.

Är det något vid det svärdet?

PRINSEN.

Blod, understundom!

STYVMODREN.

Åhå!... Väl aldrig kvinnoblod? Hör, vill prinsen sova i blåkammaren?

PRINSEN.

Nej, vid Gud, hemma i min säng vill jag sova...

STYVMODREN.

Är det fler som vill det?

PRINSEN.

Många?

STYVMODREN.

Hur många?... Så här många?... En! Två!

Vid hertiginnans uppräknande börjar en défilé av gårdens folk ute på verandan, alla allvarliga, somliga beväpnade, och utan att se inåt rummet: Hovmästaren, Gårdsfogden, Kastellanen, Köksmästaren, Stockeknekten, Stallmästaren, Ridfogden o. fl.

PRINSEN.

Jag vill sova i blåkammaren!

STYVMODREN.

Jag tänkte mig det!... Då säger jag tusende god natt till hans kärlighet... Det gör nog Svanevit också!

En svan flyger förbi utanför rosengården; en vallmo faller från taket på Styvmodren som somnar jämte tärnorna.

SVANEVIT fram till Prinsen.

God natt, prins!...

PRINSEN
fattar hennes hand och säger halvhögt.

God natt!... O, jag får sova under samma tak som min prinsessa, mina drömmar skola famna dina drömmar och i morgon stå vi upp till nya lekar, nya...

SVANEVIT halvhögt.

Nu är du mitt enda allt på jorden, du är min far... Sedan hon skiljt mig från hans mäktiga stöd... Se, hon sover!

PRINSEN.

Såg du svanen?

SVANEVIT.

Nej, men jag hörde honom! Det var min mor!

PRINSEN.

Fly med mig!

SVANEVIT.

Nej, det få vi icke!... Tålamod! Vi mötas i drömmen! Icke sant?... Men för att kunna det, måste du... hålla av mig mer än allt på jorden! Håll av mig, du, du, du!

PRINSEN.

Min konung och min tro...

SVANEVIT.

Din drottning och ditt hjärta... det är jag!

PRINSEN.

Jag är riddare!

SVANEVIT.

Det är icke jag! Och därför: därför tar jag dig... prins...

Hon håller händerna omkring munnen och liksom kastar ut hans namn i en viskning.

PRINSEN.

Ve, vad gjorde du?

SVANEVIT.

Du fick mig i ditt namn, du fick dig åter med mig på d i n a vingar! Du...

Viskar namnet igen.

PRINSEN

liksom uppfångande namnet i luften med ena handen.

Var det en ros du kastade?

Han kysser ett finger och kastar tillbaka.

Svanevit!

SVANEVIT.

Du gav mig en viol! Det är du! Det är din själ! Nu dricker jag dig; nu har jag dig i min barm, i mitt hjärta, nu är du min!

PRINSEN.

Och du min! Vem är då ägaren?

SVANEVIT.

Vi!

PRINSEN.

Vi! Du och jag!... Rosa!

SVANEVIT.

Viola!

PRINSEN.

Rosa!

SVANEVIT.

Viola!

PRINSEN.

Jag älskar dig!

SVANEVIT.

Du älskar mig!

PRINSEN.

Du älskar mig!

SVANEVIT.

Jag älskar dig!

Det ljusnar på scenen. Rosen på bordet reser sig och öppnas. Styvmodrens och tärnornas ansikten belysas och få alla ett uttryck av skönhet, godhet och lycka. Styvmodrens sömntyngda huvud lyfter sig och med slutna ögon tyckes hon betrakta de unges lycka med ett soligt leende.

SVANEVIT.

Se, se! Den grymma ler såsom mot minnen från ungdomsdagar; se den falska Signe är idel tro och hopp, den fula Tova är skön och den lilla Elsa är stor!

PRINSEN.

Det är vår kärlek!

SVANEVIT.

Är det kärleken! Välsigne den Gud, den mäktige danande Gud!

Hon faller på knä och gråter.

PRINSEN.

Du gråter?

SVANEVIT.

Ja, därför att jag är lycklig!

PRINSEN.

Kom i min famn, och du skall le!

SVANEVIT.

I din famn skulle jag dö!

PRINSEN.

Le och dö!

SVANEVIT reser sig.

Må jag dö!

PRINSEN
tager henne i famnen.

*

STYVMODREN
vaknar, slår med stålpiskan i bordet när hon ser de unga.

Jag tror jag sovit!... Håhå! Vi är där!... Sa jag blå kammaren! Jag menar blå tornet, där prinsen ska sova! hos järnjungfrun!... Tärnor!

Tärnorna vakna.

STYVMODREN.

Visa prinsen rakaste vägen till blå tornet. Och tar han miste ändå, så kalla på kastellanen, ridfogden, stallmästaren, stockeknekten!

PRINSEN.

Är ej av nöden! Jag går i elden, i vattnet, ner i jorden, över molnen, och jag råkar ändock min Svanevit, ty hon är överallt där jag är! Alltså, nu går jag till hennes möte... i blå tornet. Kan du trolla så, troll?... Svårligen! Ty du har icke kärleken!

Går, följd av tärnorna.

*

STYVMODREN till Svanevit.

Många ord behöver du icke... Säg därför dina önskningar, kort!

SVANEVIT.

Min första och högsta är rent vatten att jag må två mina fötter!

STYVMODREN.

Kallt eller varmt?

SVANEVIT.

Om jag vågade... varmt.

STYVMODREN.

Mera?

SVANEVIT.

En kam att reda mitt hår!

STYVMODREN.

Guld eller silver?

SVANEVIT.

Är du, är du god?

STYVMODREN.

Guld eller silver?

SVANEVIT.

Trä eller horn, är mig gott nog!

STYVMODREN.

Mera?

SVANEVIT.

Ett rent linne!

STYVMODREN.

Silke eller lin?

SVANEVIT.

Lin!

STYVMODREN.

Väl! Nu har jag hört dina önskningar. Hör nu mina! Jag önskar att du icke får något vatten alls, varken kallt eller varmt!... Jag önskar att du icke får någon kam, varken trä eller horn, ännu mindre guld eller silver, så god är jag! Jag önskar att du icke får bära lin, utan du går genast in i klädkammaren och drar den svarta vadmalssärken på kroppen! Det är sagt!... Och om du avlägsnar dig ur dessa kammare, vilket du icke kan, emedan jag har lagt ut giller, så är du dödens, eller skall jag märka ditt fagra snyte med stålpiskan, så varken prinsar eller kungar ska titta efter dig mer! Gå sen och lägg dig!

Slår med stålpiskan i bordet; reser sig, går och stänger fondvalvet med gyllene grindar som knarra och skrika.

AKT II.

Samma dekoration; men de gyllene grindarne stängda. Påfågeln och duvorna sova. Guldmolnen äro mörka som hav och land i fjärran.

SVANEVIT ligger på sängen i svart vadmalsdräkt.

Dörrarne till tennkammaren, klädkammaren och fruktkammaren öppna. DE TRE TÄRNORNA stå orörliga med slutna ögon och små brinnande romerska lampor i händerna.

Nu flyger en svan förbi utanför över rosengården. Man hör ett ackord av trumpettoner som när svanor flytta.

Därpå synes SVANEVITS MODER, vitklädd, utanför grindarne. Hon bär en svanhamn på ena armen och på den andra en liten gullharpa. Hon hänger svanhamnen på grinden, vilken öppnas av sig själv och stänges.

Modren träder in, ställer harpan på bordet. Hon ser sig omkring och märker Svanevit. Då börjar harpan spela: tärnornas lampor släckas en efter annan, den bortersta först, och dörrarne till kamrarne stängas en efter en, den bortersta först.

Guldmolnen återtaga sin guldglans.

Modren tänder en lampa på det gyllene lampadariet och går fram till sängen där hon faller på knä.

Harpan spelar under följande scen.

Modren reser sig; lyfter Svanevit från sängen och sätter henne i stora karmstolen utan att Svanevit vaknar. Därpå faller hon på knä, tar av dottrens strumpor och lägger undan dem under sängen, böjer sig gråtande över Svanevits små fötter, såsom om hon fuktade dem med sina tårar; sedan torkar hon dem med ett vitt linkläde, och kysser dem; fäster sandalerna på fötterna som nu synas helt vita. Nu reser hon sig igen; tar upp en guldkam och reder håret på Svanevit.

Därefter bär hon henne åter på sängen och tar fram ur sin väska ett vitt linne som hon breder ut på täcket bredvid Svanevit. Sedan hon kysst sin dotter på pannan bereder hon sig att gå. Då drager en vit svan förbi utanför; man hör samma ackord som nyss. Straxt därpå synes PRINSENS MODER, vitklädd, gå in genom grinden, på vilken hon hänger sin svanhamn.

SVANEVITS MODER.

Väl mött, syster; är det långt till hanegället?

PRINSENS MODER.

Icke för långt! Daggen lyfter redan från rosorna; kornknarren låter i höet och solgången blåser från sjön.

SVANEVITS MODER.

Låtom oss påskynda vårt förehavande, syster.

PRINSENS MODER.

Du har kallat mig att vi måtte tala om våra barn!

SVANEVITS MODER.

Jag gick i en grönskande äng i det land där inga sorger finns; där mötte jag dig som jag icke kände förr, men som jag alltid känt... och du klagade om ditt stackars gossebarn, som gick ensam därnere i sorgens dalar... Du öppnade mitt hjärta; och mina tankar som ovilligt dväljas härnere sökte min arma övergivna flicka... bestämd till maka åt den unga konungen som är en grym man och en ond.

PRINSENS MODER.

Då talade jag och du hörde!... Må den värdige få den värdiga, må kärleken, den mäktiga råda, och förenom de övergivna hjärtan att de må hugsvala varandra!

SVANEVITS MODER.

Och deras hjärtan ha växlat kyssar, deras själar famnats! Må sorgen bytas i glädje och jorden jubla vid deras unga lycka!

PRINSENS MODER.

Om höga makter det tillstädja!

SVANEVITS MODER.

Det må prövas i lidandets eldar!

PRINSENS MODER

tager Prinsens kvarlämnade hjälm i sin hand.

Må sorgen bytas i glädje... i denna dags morgon, årsdagen av hans modersorg.

Hon utbyter de svarta fjädrarne mot vita och röda.

SVANEVITS MODER.

Giv din hand, syster, och må prövningarne taga sin början!

PRINSENS MODER.

Här min hand i vilken jag innelyckt min sons!... Nu ha vi fästat dem...

SVANEVITS MODER.

I tukt och i ära!

PRINSENS MODER.

Nu går jag att öppna blå tornet! Och så må de unga ta varandra i famn...

SVANEVITS MODER.

I tukt och i ära!

PRINSENS MODER.

Och vi råkas igen på grönskande äng, där inga sorger finnas.

SVANEVITS MODER antyder Svanevit.

Hör!... Hon drömmer om honom!... Fåvitska, stygga kvinnan, som trott att man kan skilja två älskande!... Nu vandra de hand i hand i drömmarnes land under viskande fur, under spelande lind; och de leka och le...

PRINSENS MODER.

Tyst! Morgonen gryr, jag hör rödhaken slå; och ser stjärnorna draga sig in i fästet... Farväl, syster!

Går och tar sin svanhamn med sig.

SVANEVITS MODER.

Far väl!...

Hon far med handen över Svanevit som om hon välsignade henne; går och tar sin svanhamn med sig, sedan hon stängt grinden.

Uret på bordet slår tre slag. Harpan på bordet tystnar ett ögonblick; och börjar därefter spela en ny ljuvlig melodi.

SVANEVIT vaknar; ser sig omkring; lyss till harpan; stiger ur sängen; far med händerna genom håret; betraktar med glädje sina vita små fötter; märker det vita linnet på sängen. Därpå sätter hon sig på sin plats vid bordet. Nu synes hon betrakta någon som sitter mitt emot på prinsens plats; hon ser honom i ögonen, ler ett igenkännandets leende och räcker sin hand. Hennes läppar röra sig som om hon talade, förbli stundom stilla som om hon hörde svaret.

Hon pekar på hjälmens röda och vita fjädrar menande; sträcker sig framåt som om hon viskade. Lägger huvudet bakåt och drar in luften genom näsborrarne, liksom uppfångande en vällukt. Fångar med handen i luften och kysser sedan sitt finger, återsändande den kyss hon fått. Skriver

med pennan sedan hon smekt densamma som en fågel och skjuter pergamentet över bordet. Tyckes med blickarne följa »hans» penna när den skriver svaret och återtar pergamentet som hon läser på och stoppar i sin barm.

Stryker på sin svarta klädning, antydande den sorgliga förändring hennes yttre undergått. Därpå ler hon åt det förmodade svaret och brister i ett klingande gott skratt.

Visar med åtbörder att hon är kammad i håret. Reser sig och går fram på golvet; sträcker med en blyg min fram sin vita fot... stannar i åtbörden och väntar svaret, som hon mottager brydd och hastigt gömmande sin fot.

Nu går hon till kistan, tar fram schackspelet som hon ställer på lejonhuden, gör en inbjudande gest, lägger sig ner, ställer upp pjäserna och börjar ett spel såsom med en närvarande osynlig.

Harpan tystnar ett ögonblick och tar så upp en ny melodi.

Schackspelet upphör och Svanevit synes tala med den osynlige. Plötsligen makar hon sig undan såsom komme han henne för nära; gör en avvärjande åtbörd och springer upp som en fjäder. Betraktar den osynlige med långa förebrående blickar; tar därpå sitt linne och skyndar bakom sängen där hon döljer sig.

*

PRINSEN synes utanför grindarne. Han försöker öppna dem, men förgäves. Han kastar en blick uppåt höjden av sorg och förtvivlan.

SVANEVIT fram.

Vem kommer i solgången?

PRINSEN.

Din hjärtans kär, din prins, ditt allt!

SVANEVIT.

Var kommer min hjärtans kär ifrån?

PRINSEN.

Från drömmarnes land, från morgonrodnaden som ligger bakom rosiga berg, ifrån viskande fur, ifrån spelande lind.

SVANEVIT.

Vad gjorde mitt hjärta i drömmarnes land, bakom morgonrodnaden?

PRINSEN.

Han lekte och log, han skrev hennes namn, han spelte gulltavel på lejonfäll!

SVANEVIT.

Med vem lekte han, med vem spelte han?

PRINSEN.

Med Svanevit!

SVANEVIT.

Det är han!... Var välkommen i mitt slott, vid mitt bord, i min famn!

PRINSEN.

Vem öppnar gullgrindarne?

SVANEVIT.

Räck hit din hand!... Den är kall som ditt hjärta är varmt.

PRINSEN.

Min kropp har sovit i blå tornet medan min själ vandrade i drömmarnes land!... Där var kallt och där var mörkt!

SVANEVIT.

Vid min barm skall jag värma din hand... Vid min blick skall jag värma din hand... Vid min kyss skall jag värma din hand!

PRINSEN.

Lys på mitt mörker med dina ögons ljus!

SVANEVIT.

Har du mörkt?

PRINSEN.

I blå tornet lyser varken sol eller måne!

SVANEVIT.

Gå upp, sol! Blås varmt, vind! Gunga, hav!... Du, gullgrind, tror att du kan skilja två hjärtan, två händer, två läppar! Intet kan dem skilja!

PRINSEN.

Intet!

Två portar skjutas från sidorna framför grindarne, så att Svanevit och Prinsen icke kunna se varandra.

SVANEVIT.

Ve, vad ord blev fällt; vem hörde det, vem straffar oss?

PRINSEN.

Jag är ej skiljd från dig, min hjärtans kär; ty ljudet av min röst dig når; den går igenom koppar, stål och sten och smeker varmt ditt lilla öra; i tankarne jag famnar dig, i drömmarne jag kysser dig, oss skiljer intet mer på jorden! Intet!

SVANEVIT.

Intet!

PRINSEN.

Jag ser dig, fastän mitt öga icke ser dig, jag smakar dig, ty du kastar rosor i min mun...

SVANEVIT.

Men jag vill ha dig i min famn!

PRINSEN.

Du har mig!

SVANEVIT.

Nej, jag vill känna ditt hjärta mot mitt... Jag vill sova på din arm! O, låt oss, låt oss! Snälla Gud! Låt oss få varann!

Svalorna kvittra; en liten vit fjäder faller ner. Svanevit tar upp den och finner att det är en nyckel. Nu öppnar hon portar och grindar.

PRINSEN in.

Svanevit springer i hans famn. Prinsen kysser hennes mun.

SVANEVIT.

Du kysser mig icke!

PRINSEN.

Jag har!

SVANEVIT.

Jag känner icke dina kyssar!

PRINSEN.

Då har du mig icke kär!

SVANEVIT.

Omfamna mig!

PRINSEN.

Jag kväver dig!

SVANEVIT.

Nej, jag andas!

PRINSEN.

Giv mig din själ!

SVANEVIT.

Här!... Giv mig din!

PRINSEN.

Här!... Nu har jag din, och du min!

SVANEVIT.

Jag vill ha igen min!

PRINSEN.

Och jag min!

SVANEVIT.

Leta!

PRINSEN.

Ve, vi äro bortkomna! Du är jag och jag är du!

SVANEVIT.

Vi äro ett!

PRINSEN.

Den gode Guden hörde din bön!... Vi ha fått varandra!

SVANEVIT.

Vi ha fått varandra, men jag har dig icke mer, jag känner icke din hand trycka, icke dina läppar smeka; jag ser icke dina ögon, hör icke din röst... Du är borta.

PRINSEN.

Jag är här!

SVANEVIT.

Här nere; men jag vill råka dig däruppe, i drömmarnes land.

PRINSEN.

Låt oss flyga dit, på sömnens vingar...

SVANEVIT.

På din arm!

PRINSEN.

I min famn!

SVANEVIT.

I dina armar!

PRINSEN.

Detta är saligheten.

SVANEVIT.

Den eviga, utan slut, utan vank!

PRINSEN.

Kan någon skilja oss?

SVANEVIT.

Ingen!

PRINSEN.

Är du min brud?

SVANEVIT.

Är du min brudgum?

PRINSEN.

I drömmarnes land! Icke här!

SVANEVIT.

Var äro vi?

PRINSEN.

Här nere!

SVANEVIT.

Där molnen gå, där havet bullrar, där jorden gråter på gräset varje natt innan sol går upp! Där höken river duvan, där svalan dödar flugan, där lövet faller och blir mull; där håret vitnar och kinden sjunker, där ögat slocknar och handen vissnar! Här nere!

PRINSEN.

Låt oss fly!

SVANEVIT.

Låt oss fly!

*

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN grönklädd, med kachett, förkläde, knäbyxor; med sax och kniv i bältet; dyker plötsligt upp bakom bordet. Han har en liten vanna i handen och går omkring och sår frön.

PRINSEN.

Vem är du?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Jag sår, jag sår!

PRINSEN.

Vad sår du?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Frön, frön, frön!

PRINSEN.

Vad för sort?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Enskiftes och tveskiftes! Ett drar hit, två drar dit; när bruddräkten är på, är endräkten åv! I tvedräkt skall jag så, och i endräkt skall du skörda. Ett och ett gör ett, men ett och ett gör också tre; ett och ett gör två, men två gör tre! Förstår du de'?

PRINSEN.

Jordmask, mullgrävare, du som går med pannan mot marken och visar ryggen åt himlen, vad vill du lära mig?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Att du är en jordmask och mullgrävare! Och därför att du vänder ryggen åt jorden skall jorden vända ryggen åt dig!... God morgon!

Sjunker bakom bordet.

*

SVANEVIT.

Vad var det? Vem var det?

PRINSEN.

Det var den gröna trädgårdsmästaren.

SVANEVIT.

Gröna? Han var väl blå?

PRINSEN.

Han var grön, min älskade!

SVANEVIT.

Varför kan du säga det som icke är?

PRINSEN.

Min hjärtans aldra käraste, jag har endast sagt vad som är.

SVANEVIT.

Ve, han talar icke sanning.

PRINSEN.

Vems röst hör jag? Icke min Svanevits!

SVANEVIT.

Vem ser mitt öga?... Icke min prins, vars blotta namn en gång kunde draga mig som strömkarlens

slag, som sjöjungfruns sång på gröna böljor... Vem är du? Du främmande man med onda ögon... och grått hår!

PRINSEN.

Det såg du nu först, mina hår som grånat i tornet på en halv natt, av saknadens sorg efter min Svanevit som icke är mera...

SVANEVIT.

Jo, Svanevit är här!

PRINSEN.

Nej, ty där står en svart tärna, som är svart i ansiktet...

SVANEVIT.

Såg du icke förut jag var svartklädd?... Då älskar du mig icke!

PRINSEN.

Dig som där står, ond, stygg, nej!...

SVANEVIT.

Då var du falsk nyss?

PRINSEN.

Nej, ty då stod en annan här!... Nu... nu kastade du en stinknässla i min mun!

SVANEVIT.

Nu doftade dina violer av libbsticka... hu!

PRINSEN.

Det är straffet för att jag svek min unga konung!

SVANEVIT.

Jag våndar jag väntat den unge konungen!

PRINSEN.

Vänta! Han kommer!

SVANEVIT.

Jag väntar icke! Jag går att möta honom!

PRINSEN.

Då blir jag!

SVANEVIT går mot fonden.

Detta var älskog!

PRINSEN utom sig.

Var är Svanevit? Var, var, var? Den skönaste, den godaste, den kärligaste?

SVANEVIT.

Sök henne!

PRINSEN.

Icke härnere, då!

SVANEVIT.

Annorstädes!

Går.

*

PRINSEN ensam; sätter sig vid bordet och gråter i händerna. Nu far en vindstöt genom rummet så att förhängen och gardiner fladdra och en susning ilar över harpans strängar. Prinsen reser sig, går mot sängen och stannar i betraktande av huvudkudden som visar intryckt i dunet Svanevits ansikte i profil. Han tar upp kudden och kysser. Buller utanför. Han sätter sig vid bordet.

Dörrarne till kamrarne slås upp. DE TRE TÄRNORNA synas, nu mörka i ansiktet. STYVMODREN in från fonden, likaledes mörk i ansiktet.

STYVMODREN mjukt.

En god morgon, min gode prins! Hur har han sovit?

PRINSEN.

Var är Svanevit?

STYVMODREN.

Hon har rest till sin unge konung för att hålla bröllop. Ärnar icke min prins tänka på slikt snart nog?

PRINSEN.

Endast en tanke hyser jag...

STYVMODREN.

På unga Svanevit?

PRINSEN.

Är hon mig för ung?

STYVMODREN.

Gråa hår bruka följas av gott förstånd... Jag har en förståndig mö...

PRINSEN.

Mina gråa hår?

STYVMODREN.

Han vet det icke, han tror det icke! Tärnor! Signe, Elsa, Tova! Beskratten den unge friaren med hans gråa hår!

Tärnorna slå upp ett skratt. Styvmodren instämmer.

PRINSEN.

Var är Svanevit?

STYVMODREN.

Följ hennes spår! Här är ett!

Lämnar ett pergament med skrivet.

PRINSEN läser.

Det har hon skrivit?

STYVMODREN.

Du känner handen, hennes!... Vad har handen skrivit?

PRINSEN.

Att hon hatar mig, och älskar en annan... att hon lekt med mig, att hon spottar ut mina kyssar, och kastar mitt hjärta i svingården... Nu vill jag dö! Nu är jag död!

STYVMODREN.

En riddare dör icke för en tärnas lek! Han visar att han är en man, och väljer en annan!

PRINSEN.

En annan? När det bara finns en.

STYVMODREN.

Minst två! Och min Magdalena äger sju tunnor guld!

PRINSEN.

Sju?

STYVMODREN.

Mera till!

Paus.

PRINSEN.

Var är Svanevit?

STYVMODREN.

Och Magdalena kan mångahanda konster...

PRINSEN.

Kan hon häxa också?

STYVMODREN.

En liten prins kan hon nog förhäxa.

PRINSEN betraktar pergamentet.

Detta har Svanevit skrivit?

STYVMODREN.

Så skreve icke Magdalena!

PRINSEN.

Är Magdalena god?

STYVMODREN.

Godheten själv! Hon leker icke med de heliga känslorna, hon hämnas icke en liten oförrätt, hon är trogen den hon håller av.

PRINSEN.

Då är hon skön!

STYVMODREN.

Icke skön!

PRINSEN.

Då är hon icke god!... Tala mer om henne!

STYVMODREN.

Se henne!

PRINSEN.

Var?

STYVMODREN.

Här!

PRINSEN.

Svanevit har skrivit detta?...

STYVMODREN.

Magdalena hade skrivit kärlighetsfullt.

PRINSEN.

Vad hade hon skrivit?

STYVMODREN.

Att...

PRINSEN.

Säg ordet! Säg älska, om du kan!

STYVMODREN.

Älta!

PRINSEN.

Du kan icke säga det ordet!...

STYVMODREN.

Äldsta!

PRINSEN.

Nej!

STYVMODREN.

Magdalena kan säga't! Må hon komma?

PRINSEN.

Hon må komma!

*

STYVMODREN
reser sig. Talar till tärnorna.

Bind för prinsens ögon så skall han få i sin famn en prinsessa, vars like ej finnes i sju konungariken!

SIGNE
fram, fäster en bindel för Prinsens ögon.

STYVMODREN slår i händerna.

Nå? Kommer hon icke?...

Påfågeln klapprar med näbben, duvorna kurra.

Har min konst svikit mig? Eller vad?... Var är bruden?...

Fyra tärnor in från fonden bärande korgar med vita och skära rosor; musik höres uppifrån. Tärnorna gå fram till bädden och beströ den med rosor.

Därpå två riddare med fällda visir. Sedan taga de prinsen i handen och föra honom mot fonden, där de mötas av den falska Magdalena ledd av två fruar. Bruden är djupt beslöjad.

Styvmodren bjuder med åtbörder alla utom brudparet att avlägsna sig; och går själv sist ut, sedan hon dragit för gardinerna och stängt grindarne.

PRINSEN.

Är min brud där?

DEN FALSKA MAGDALENA.

Vem är din brud?

PRINSEN.

Jag minns icke hennes namn! Vem är din brudgum?

DEN FALSKA MAGDALENA.

Den vars namn icke får nämnas!

PRINSEN.

Säg om du kan!

DEN FALSKA MAGDALENA.

Jag kan, men jag vill ej!

PRINSEN.

Säg om du kan!

DEN FALSKA MAGDALENA.

Säg mitt först!

PRINSEN.

Sju tunnor guld, snedrygg, elak, harmynt! Vad heter jag? Säg om du kan!

DEN FALSKA MAGDALENA.

Prins Gråhår!

PRINSEN.

Det är rätt!

Den falska Magdalena kastar av slöjan.

SVANEVIT

står där i sin vita kjortel med en rosenkrans på håret.

Vem är jag nu?

PRINSEN.

Du är en ros!

SVANEVIT.

Du är en viol!

PRINSEN tar av bindeln.

Du är Svanevit!

SVANEVIT.

Och du... är...

PRINSEN.

Tyst!

SVANEVIT.

Du är min!

PRINSEN.

Men du gick bort, bort från mina kyssar...

SVANEVIT.

Och kom igen! Ty jag har dig kär!

PRINSEN.

Och du skrev onda ord...

SVANEVIT.

Som jag strukit, ty jag har dig kär!

PRINSEN.

Och du sade jag var falsk!

SVANEVIT.

Vad gör det så, när du är trogen och jag har dig kär?

PRINSEN.

Och du ville gå till den unge konungen?

SVANEVIT.

Men gick till dig, därför att du är mig kär!

PRINSEN.

Nu skall du säga förebråelserna till mig.

SVANEVIT.

Nej, ty jag har glömt dem, emedan du är mig kär!

PRINSEN.

Om jag är dig kär, är du min brud?

SVANEVIT.

Jag är!

PRINSEN.

Må himlen då välsigna vårt förbund!

SVANEVIT.

I drömmarnes land!

PRINSEN.

På min arm!

Leder Svanevit till sängen, lägger sitt svärd mitt i och henne på ena sidan svärdet, sig själv på den andra. Guldmolnen bli rosenröda, det susar i rosenträden; harpan spelar ljuvligt.

PRINSEN.

God natt, min drottning!

SVANEVIT.

God morgon min själs kärasta!... Jag hör ditt hjärta slå, jag hör ditt hjärta sucka som havets bölja, som gångarens trav, som örnens vinge... Håll mig i handen!

PRINSEN.

Här! Nu lyfta vi vingarne...

*

STYVMODREN

in med tärnorna som bära facklor. De äro alla fyra gråhåriga.

Jag må se mitt verk fullbordat, innan hertigen kommer. Magdalena min dotter fästad vid prinsen... medan Svanevit sitter i tornet... Fram till sängen. De sova ren i varandras armar. Tärnor, varen mina vittnen!...

Tärnorna nalkas sängen.

Vad ser jag? I bären gråa hår!

SIGNE.

Och I hertiginna! likaledes!

STYVMODREN.

Jag? Låt mig skåda?

ELSA håller en spegel fram.

STYVMODREN.

Onda makters spel!... Kanske prinsen återfått sina mörka?... Lysen hit!

Tärnorna lysa på de sovande.

Vid Gud, det är sanningen!... Sen! Skönt är det!... Men svärdet! Vem har lagt svärdet som gör fästningen ogild?

Hon söker taga undan svärdet, men Prinsen håller det kvar utan att vakna.

SIGNE.

Hertiginna; här är otyg!

STYVMODREN.

Vad så?

SIGNE.

Det är icke fröken Magdalena!

STYVMODREN.

Vem är det? Hjälp mina ögon!

SIGNE.

Se, det är fröken Svanevit!

STYVMODREN.

Svanevit?... Är det djävulens bländverk eller har jag gjort det jag icke velat!...

PRINSEN

vänder sig och stannar med sina läppar vid Svanevits.

STYVMODREN

gripen av den sköna synen.

Skönare syn såg jag ej!... Två rosor som mötas i vinden; två stjärnor som falla från fästet och råkas i fallet; nej, det är alltför skönt! Ungdom, skönhet, oskuld, älskog!... Minnen, ljuva minnen, då jag levde på min faders gård, då h a n älskade mig, den unge, som jag aldrig fick... Vad sade jag att han gjorde med mig?

SIGNE.

Hertiginnan sade att han älskade.

STYVMODREN.

Då sade jag det stora ordet rätt! Älskade! Så nämnde han mig; »älskade», innan han gick ut i kriget...

Försjunken i tankar.

Han blev borta!... Och så fick jag taga den andra som jag ej kunde lida!... Nu är mitt liv runnet; och jag får glädjas åt den lycka jag aldrig vann! Jag skall glädjas... åt andras lycka... Ändock någon glädje... åt andras kärlek... ändock någon kärlek!... Men min Magdalena? Skall hon glädjas? Allsmäktiga kärlek, evige danande Gud, hur har Du gjort mitt lejonhjärta mjukt! Var är min kraft, var är mitt hat? Var är min hämnd!

Hon sätter sig och betraktar de sovande.

Jag minns en sång, en kärlekssång som han sjöng i min ungdom, sista aftonen...

Reser sig, vaknar som ur en dröm och faller i raseri. Ryter.

Gårdsfolk, hit! Hit, fogde, kastellan, stockeknekt, alla!

Hon rycker svärdet ur sängen och kastar det ut åt fonden.

Gårdsfolk, hit!

*

Buller; gårdsfolket in som förut.

*

STYVMODREN.

Skåden! Prinsen, den unge konungens vasall, har skämt sin herres brud! Varen vittnen till den skändliga gärningen! Må drottsvikaren föras i länkar och järn till sin herre, och må frillan sättas i spiketunnan!

Prinsen och Svanevit vakna.

Stockeknekt och ridfogde, gripen prinsen!

Stockeknekten och Ridfogden gripa Prinsen.

PRINSEN.

Var är mitt svärd? Ej mot ondskan, men för oskulden!

STYVMODREN.

Vilkens oskuld?

PRINSEN.

Min bruds!

STYVMODREN.

Frillans oskuld! Bevisa den!

SVANEVIT.

O, moder, moder!

Den vita svanen drager förbi utanför.

STYVMODREN.

Giv hit en sax, tärnor! Jag skall klippa skökans hår!

SIGNE lämnar en sax.

STYVMODREN

tar Svanevit vid håret och skall klippa, men saxen gapar och kan ej gå ihop.

Nu klipper jag din skönhet och din kärlek!

Hon fattas av en panik som även griper gårdsfolket och tärnorna.

Är fienden över oss? Vad bäven I?...

SIGNE.

Hertiginna! Hundarne skälla, hästarne gnägga, det bådar främmande!

STYVMODREN.

Fort, alla till vindbryggan! Alla! På murarne! Eld, vatten, svärd, bilor!

AKT III.

De tre tärnorna stå i kamrarne och syssla: 1:o SIGNE, falska tärnan, i Tennkammaren, 2:o ELSA, den lilla, i Klädkammaren, 3:o TOVA, den fula och trogna, i Fruktkammaren.

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN in.

Signe, min dotter, hjälp mig.

SIGNE.

Säg mig först, vem var det som kom med buller och larm? Var det hertigen vår härskare, som kom från kriget?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Nej, det var icke hertigen; det var sändebud från unga konungen, fröken Svanevits brudgum; och ett stort väpnat följe! Olyckan är över oss, vi få krigstid... och gården skall brännas!

SIGNE.

Dina frön ha grott, dina tvedräktsfrön; skörda som du sått...

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Falska Signe, det var du som förrådde oss, när du skaffade hertiginnan det räddande hornet Statt-bi...

SIGNE.

En trogen tjänare skall vara falsk mot husbondens fiender...

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Men nu lägges slottet öde, om icke hertigen kommer; hur skall hertigen komma?

SIGNE.

Komme tid, komme råd! Först gästabudet! Nu skurar jag tennet, Elsa borstar kläderna, Tova torkar frukten... Men är icke unga kungen med?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Endast sändebuden och följet...

SIGNE.

Var är unga konungen?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Vem vet? Måske är han förklädd i följet...

SIGNE.

Och prinsen?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

I tornet! — Varför hatade du honom?

SIGNE.

Jag? Jag hatade honom icke... Nej, nej, nej!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Du kanske...

SIGNE.

Säg icke mer...

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Skall man hata den man älskar?

SIGNE.

Ja, när man icke får honom...

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

När man icke får honom? Men fröken Svanevit får icke sin prins, och hon älskar honom i döden, bortom döden...

SIGNE.

Skall prinsen dö?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Det visste du!

SIGNE.

Nej, vid himmelens gud! Men han får icke dö... rädda honom!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Hur skall jag?

SIGNE.

Genom lönngången; här är luckan du känner, här på golvet...

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Hertiginnan sätter gången under vatten!

SIGNE.

Det må du befara... Men rädda prinsen! rädda honom, fort! Och sedan i båten, ut på sjön!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Nåväl, jag går, för att göra gott vad jag brutit; kommer jag icke åter, ja då har jag försonat...

SIGNE.

Gud skydde dig på din färd...

*

SVANEVIT in från fonden.

Du onde man vad gör du här?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN på knä.

Jag är här för att göra gott vad jag gjort ont...

SVANEVIT.

Hur kan du det? Du sådde tvedräktsfrön, vad sår du nu?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN strör ut frön.

Jag sår, endräkt, hjärtefröjd, frid, till allas fromma, ingens fall! — Döm mig icke, fröken, ty i er tvist har jag dock ingen skuld!

SVANEVIT.

Tvist? Om du var blå eller grön?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Javäl! Se mig nu med båda era vackra ögon på en gång...

SVANEVIT.

Jag ser!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN vänder på sig.

Se då, att jag är blå på ena sidan, grön på den andra!

SVANEVIT.

Båda delarne alltså! Du gamle tok, som lärt mig visdom! tack! — Men vart går du nu?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Att hämta prinsen!

SVANEVIT.

Du? Kan ont bli gott?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Icke alltid! — Nu går jag lönngången; antingen kommer jag åter med honom, eller blir jag kvar — utan honom!

SVANEVIT.

Välsigne dig Gud, och bevare dig!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN
ner genom golvet.

*

SVANEVIT till Signe.

Förråder du din far?

SIGNE.

Nej! icke min far.

SVANEVIT.

Men prinsen?

SIGNE.

Icke prinsen!

SVANEVIT.

Alltså mig?

SIGNE tiger.

SVANEVIT.

Alltså mig?

SIGNE.

Fröken! Olyckan är över oss alla; endast en kan rädda oss; det är hertigen er fader.

SVANEVIT.

Ja, hertigen, min härlige fader! Men han hör oss icke i vår nöd, sedan du förrådde mig och fick hornet i hertiginnans händer.

SIGNE.

Vet I var hon gömmer det?

SVANEVIT.

Jag må tänka!

Hon tänker.

SIGNE.

Var?

SVANEVIT.

Tyst! — — — Jag ser det... bakom spegeln, i hennes... i hennes silverkammare!

SIGNE.

Då går jag att hämta det!

SVANEVIT.

Du? för min skull?

SIGNE.

Tacka mig icke! Olyckan är över oss alla; nej, ingen tack!

SVANEVIT.

Du förråder oss icke?

SIGNE.

Oss? Icke alla, ingen och någon, en och en, om jag visste't! Den man älskar, den hatar man; icke alltid! Den man hatar, älskar man däremot icke; alltid! Jag är sönder, sliten; vi må se, Statt-bi, jag bistår, men står icke bi; kanske!

Går.

SVANEVIT.

Gåtor och tydor! — Elsa, Tova, kommen!

ELSA och TOVA in.

SVANEVIT.

Fram! Hit! Man lyssnar oss!

Vackra Elsa, goda Tova, stån vid min sida; jag fruktar något som jag icke känner; det kommer någon som jag icke vet; jag hör i mitt hjärtöra, och ser i mitt bröst, en fara; en andedräkt blåser isköld, en rå hand rör vid mina unga små bröst som höken duvans ungar... Ve! det är vildbråd, det är kål och lök, allt som stinker, bockskägg och bonässla... Nu är han här! — Unga kungen!

*

UNGA KUNGEN in från fonden i brånad och lätt vinrus. SVANEVIT, ELSA och TOVA i en grupp; Svanevit bakom.

KUNGEN
mönstrar fräckt de tre.

Tre! — Vet ni vem jag är?

ELSA.

Riddar Vinsäck!

KUNGEN.

Näbb! Kom får jag kyssa dig! — för du är liten, vacker och elak! Till Tova. Du är ful och snäll! Säg mig var prinsessan Svanevit är.

ELSA.

Gissa!

KUNGEN.

Är det du? — — — Jaha... men du har röda händer! — — — det är ingen prinsessa! — — — Vet ni vad jag heter?

ELSA.

Greve Bock!

KUNGEN.

Jag tycker om elaka flickor, du lilla get, kom i min famn!

ELSA.

Nu genast?

KUNGEN.

Tänk om prinsessan hörde oss!

TOVA.

Hon hör icke sådant, hon har endast öra för näktergalens sång, för lindens spel, för vindens sus i böljeslag...

KUNGEN.

Var inte så lång du fula, du talar för mycket åt gången... Veten hut pigor och sägen var prinsessan är, eljes, vid helvetets Satan, skall styvmors stålpiska riva eldregn på ryggarne: var är prinsessan Svanevit?

SVANEVIT fram.

Här är hon!

KUNGEN mönstrar henne.

Hon? Paus. Ofattligt! Jag såg ju hennes bild, och den var skön, men den hade den trolösa prinsen målat, för att smickra mig, helt visst! — Du har ju ingen näsa, barn; och valkar på ögonen; läpparne för tjocka... Nu frågar jag: är detta Svanevit?

SVANEVIT.

Det är jag!

KUNGEN sätter sig.

Detta är alltså... allt! — Kan du dansa? spela? tavla? sjunga? Paus. Ingenting! — — — Och för

detta intet står jag i begrepp att storma slottet, bränna, skövla, föra krig. Paus. Kan du tala åtminstone? Tala bort en lång aftonstund? — Inte det heller!

SVANEVIT med dov röst.

Jag kan tala, men icke med er!

KUNGEN.

Som en skorstensfejare låter du... Kanske du är döv?

SVANEVIT.

Vissa röster hinna icke mitt öra.

KUNGEN.

Och blind, och halt! Paus. Uppriktigt talat, det är för mycket möda för så liten vinning! — Paus. Gå i frid! eller låt mig gå... Prins Trolös må plocka sina gäss med målsäganden! Reser sig. Och med mig! Går.

Svanevit, Elsa och Tova lyfta händerna och bli stående så. Harpan spelar.

*

PRINSEN
upp genom lönngången.

SVANEVIT springer i hans famn.

Harpan spelar. Elsa och Tova gå ut genom fonden.

PRINSEN
försöker att tala men kan icke.

SVANEVIT likaså.

Nu synes Kungen i klädkammaren spejande och lyssnande.

SVANEVIT.

Är det farväl?

PRINSEN.

Säg icke det ordet!

SVANEVIT.

Han är här, har varit här, kungen! Din kung!

PRINSEN.

Då är det farväl, för evigt!

SVANEVIT.

Nej, han såg mig icke, han hörde mig icke, han likade mig ej...

PRINSEN.

Men han står mig efter livet...

SVANEVIT.

Alla dig efter livet... Vart går du?

PRINSEN.

Till stranden...

SVANEVIT.

På havet, i storm och ström, du aldrakäraste hjärta och glädje...

PRINSEN.

Jag dricker mitt bröllop i böljan...

SVANEVIT.

Då dör jag!

PRINSEN.

Då råkas vi! att aldrig skiljas, aldrig mer!

SVANEVIT.

Aldrig mer! Men om jag icke får, då sörjer jag dig ur grav...

PRINSEN.

För varje tår av ditt ljusa öga blir min kista full av blod, men var gång på jorden du är i hjärtat glad, min kista bliver så full av rosors blad!

SVANEVIT.

Det mörknar!

PRINSEN.

Jag vandrar i ljus, i ditt ljus, ty jag älskar...

SVANEVIT.

Tag min själ, tag mitt liv.

PRINSEN.

Dem har jag, tag min, tag mitt! — Du har dem! — Nu går min hamn, men min själ stannar...

SVANEVIT.

Här står min hamn, men, min själ går — med dig!

PRINSEN
försöker tala, men endast läpparne röras.

SVANEVIT likaså.

PRINSEN går ned i lönngången.

*

KUNGEN har följt scenen, och med växlande känslor så gripits, då han »upptäckt» Svanevit, att han blyges först, sedan faller i beundran och hänryckning; när Prinsen gått, störtar han fram och faller på knä.

KUNGEN.

Svanevit, Guds skapade sköna verk, frukta dig intet, ty nu har jag sett dig, du fullkomligaste, nu har jag hört din röst av silverströngar, men det var med h a n s ögon jag såg och med hans öra jag hörde, jag får aldrig själv, ty jag har icke din kärlek; jag ser på dina döda blickar att du icke ser mig, och du hör icke mina ord, du finns endast för honom, och finge jag dig, hölle jag ett lik i min famn; förlåt vad jag brutit, glöm att jag varit och tänk aldrig att jag skulle våga röra vid dig med en oren tanke; endast ditt minne skall följa mig och straffa mig, men giv mig din röst till avsked, så skall jag bevara dess genljud i mitt hjärta... Ett ord! Vilket som, ett klingande ord, ett enda!

Paus.

SVANEVIT hårt.

Gå!

KUNGEN springer upp.

Korp! Nu svarar jag: blod! Drar svärdet. Och ingen skall äga dig, endast jag! Men jag vill ha korpen, jag älskar det starka, det hårda, det råa! Duvan är inte min fågel!

SVANEVIT
har dragit sig bakom bordet.

Hjälp mig fader, statt bi, kom, kom, kom!

KUNGEN faller av.

Där kom den! Silverströngen, böneklockan på Far-ängla-dagen, nu är min makt ute...

SVANEVIT halvsjungande.

Kom, kom, kom!

KUNGEN.

Hur ljuvlig är din röst, svärdet gråter och blygs, gå och göm dig!

Sticker svärdet i skidan.

Icke svärd! Men eld, eld på borgen, död åt drottsvikarn... Vem där?

*

TOVA in med hornet.

Här, här!

SVANEVIT.

Du? Icke Signe?

TOVA.

Jag tog det av Signe! Den evigt trolösa!

SVANEVIT blåser i hornet.
Ett horn svarar i fjärran.

KUNGEN i panisk förskräckelse.

Opp i sadlarne! Lösa tyglarne! Tryckta sporrarne! Sträckt trav!

Flyr genom fonden och åt vänster.

*

SVANEVIT blåser igen.
Ett horn svarar utanför.

TOVA.

Han kommer, den härlige hjälten! han kommer!

Paus.

SVANEVIT blåser igen.

HERTIGEN in.

Hertigen och Svanevit ensamma.

HERTIGEN.

Aldra käraste hjärta, vad gäller?

SVANEVIT.

Fader, det gäller ditt barn... Se spiketunnan där!

HERTIGEN.

Vad har mitt barn felat?

SVANEVIT.

Jag utfann prinsens namn på vägar som endast älskog lär; jag nämnde det... och han blev mig kär.

HERTIGEN.

Det är ännu icke livssak! Vad mer?

SVANEVIT.

Jag sov vid hans sida med svärdet...

HERTIGEN.

Det är ännu icke livssak, men välbetänkt är det ej!... Vad mer?

SVANEVIT.

Intet mer!

HERTIGEN till Stockeknekten.

Rulla ut spiketunnan!... Nå, mitt barn, var är prinsen?

SVANEVIT.

Han seglar nu i sin snäcka hem till sitt!

HERTIGEN.

Nu, i denna brinnande flodvåg?... Ensam?

SVANEVIT.

Ensam! Vad händer så!

HERTIGEN.

Det står i Herren Gudens hand!

SVANEVIT.

Är det fara?

HERTIGEN.

Den djärve har stundom lycka...

SVANEVIT.

Han förtjänar den!

HERTIGEN.

Är han skuldfri får han den!...

SVANEVIT.

Han är! Mer än jag!

*

STYVMODREN in.

Hur kom du hit?

HERTIGEN.

Närsgårdsväg; önskade ha kommit förr!

STYVMODREN.

Hade du kommit förr vore ditt barn ej i olycka!

HERTIGEN.

Vilken olycka?

STYVMODREN.

Den som ej kan hjälpas!

HERTIGEN.

Har du skäl?

STYVMODREN.

Gilla vittnen!

HERTIGEN.

Kalla hovmästaren!

STYVMODREN.

Han är ovetande!

HERTIGEN skakar sitt svärd.

Kalla hovmästarn!

STYVMODREN
bävar. Slår fyra gånger i händerna.

*

HOVMÄSTARN in.

HERTIGEN.

Du skall genast reda en pastej av vildbråd, väl kryddad med lök, petersilja, fenkål och huvudkål!

HOVMÄSTARN ser åt Styvmodren.

HERTIGEN.

Vad skelar du på?... Genast!

HOVMÄSTARN går.

HERTIGEN till Styvmodren.

Kalla örtagårdsmästarn!

STYVMODREN.

Han är ovetande!

HERTIGEN.

Och skall så förbli! Men komma skall han! Kalla!

STYVMODREN
slår sex slag i händerna.

*

ÖRTAGÅRDSMÄSTAREN in.

HERTIGEN.

Hämta opp tre liljor; en vit, en röd, en blå!

ÖRTAGÅRDSMÄSTAREN
ser åt Styvmodren.

HERTIGEN.

Akta huvet!

Örtagårdsmästaren går.

*

HERTIGEN.

Kalla vittnena!

STYVMODREN
slår en gång i händerna.

*

SIGNE in.

HERTIGEN.

Vittna! Men i höviska ord!... Vad har du sett?

SIGNE.

Jag har sett fröken Svanevit och prinsen i en säng!

HERTIGEN.

Med svärd?

SIGNE.

Utan!

SVANEVIT.

Signe, Signe, du vittnar falskt mot mig, mig som räddade din hals från stålpiskan... Du gör

mig så ont! ont! Och du förrådde mig i den natten du vet... Vi gjorde du mig detta?

SIGNE.

Jag visste icke vad jag gjorde; jag gjorde vad jag icke ville; jag gjorde en annans vilja; och nu vill jag icke leva mer, förlåt mig för Frälsarens skull...

SVANEVIT.

Jag förlåter dig, förlåt dig själv också, ty du är utan skuld när den onda viljan intog dig...

SIGNE.

Men straffa mig först!

SVANEVIT.

Är du icke nog straffad när du ångrat?...

HERTIGEN.

Jag tror det icke!... Flera vittnen!

*

DE TVÅ RIDDARNE in.

HERTIGEN.

Är det brudriddarne?... Vittna!

RIDDAREN I.

Jag har lett fröken Magdalena i säng!

RIDDAREN II.

Jag har lett fröken Magdalena i säng!

HERTIGEN.

Vad är det? Ett svek alltså, som slagit bakut!... Flera vittnen!

*

ELSA in.

HERTIGEN.

Vittna!

ELSA.

Jag har, vid Gud, den rättfärdige, den straffande, sett fröken Svanevit och prinsen, fullt klädda och med svärd.

HERTIGEN.

En för och en emot; två på sidan om saken!... Jag lämnar det åt Guds dom!... Blomsterprovet må ske!

*

TOVA fram.

Nådige herre, stränge riddare!

HERTIGEN.

Vad vet du?

TOVA.

Att min nådiga fröken är oskyldig!

HERTIGEN.

O, du barn, du vet det. Lär oss veta det!

TOVA.

När jag säger det som sant är!...

HERTIGEN.

Så tror ingen, men när Signe säger att det osant är, då måste man tro!... Vad säger Svanevit själv? Säger icke hennes rena panna, hennes klara blickar, hennes oskyldiga mun, att man förtalat henne! Säger mig icke mitt fadersöga: det är så!... Väl, Gud den allerhögste skall säga dom, att människor må tro!

*

ÖRTAGÅRDSMÄSTAREN in med de tre liljorna i blomsterglas. HERTIGEN ställer blommorna i en halv krets på bordet. HOVMÄSTAREN in med en rykande pastej på ett fat.

HERTIGEN
ställer fatet så att blommorna stå omkring.

Vems är den vita liljan?

ALLA
utom Svanevit och Styvmodren.

Svanevits!

HERTIGEN.

Vems är den röda liljan?

ALLA utom etc.

Prinsens!

HERTIGEN.

Vems är den blå?

ALLA utom etc.

Den unge konungens!

HERTIGEN.

Väl!... Tova, mitt barn, du som tror på oskuld, emedan du är oskyldig själv! Tolka oss nu gudsdomen och säg oss blomstrens ljuva hemligheter! Vad ser du?

TOVA.

Jag kan icke säga det onda!

HERTIGEN.

Jag skall, så får du säga det goda!... Vid ångan av det brånande vildbrådets blod, vid ångan av vällustens örter... vad sker?

TOVA

betraktar de tre liljorna, som bete sig så som hennes ord angiva.

Där sluter sig den vita liljan, att skydda sig mot orena inflytelser. Det är Svanevits.

ALLA.

Svanevit är oskyldig!

TOVA.

Och den röda, det är prinsens, stänger sig... men den blå, det är konungens, öppnar sitt svalg att andas vällust!

HERTIGEN.

Rätt tolkat! Vad ser du så?

TOVA.

Jag ser den röda liljan böja sig i vördnadsfull kärlek för den vita; men den blå vrider sig i harm och avund!

HERTIGEN.

Väl tolkat!... Vem skall då äga Svanevit?

TOVA.

Prinsen; emedan hans begär äro renast, och därför starkast.

ALLA utom etc.

Prinsen skall äga Svanevit!

SVANEVIT

springer i hertigens famn.

O, fader!

HERTIGEN.

Kallen tillbaka prinsen! Blåsen i lurar och horn! Sätten ut alla snäckor i stranden! Men först! Vem skall sitta i spiketunnan?

ALLA tiga.

HERTIGEN.

Så skall jag säga't!... Hertiginnan, storljugerskan, löfjerskan!... Ser du, onda kvinna, allt rådde dina konster på, men ej på kärleken!... Gå, och gå fort!

STYVMODREN

gör en åtbörd med handen som synes döva hertigen.

HERTIGEN

drar sitt svärd och riktar spetsen mot Styvmodren under det han bär Svanevit på vänstra skuldran.

He, du leda! Min stålspets sticker dina konster!

STYVMODREN

drar sig ut baklänges med släpande ben som en panter.

HERTIGEN.

Nu till prinsen!

STYVMODREN

stannar förstenad ute på svalen; öppnar munnen som om hon sprutade etter; påfågeln och duvorna falla döda ner. Nu börjar Styvmodren svälla, hennes kläder blåsas upp och dölja slutligen överkroppen och huvudet. Tyget i hennes kläder är flammigt med orm- och grenmönster. Solen börjar gå upp. Nu sjunker taket sakta ner i rummet; rök och eld utträngер ur spiseln.

HERTIGEN

sträcker det korsformiga svärdfästet mot Styvmodren.

Åkallen Jesu, frälsarens namn!

ALLA.

Kristus förbarma!

Taket lyfter sig; rök och eld upphöra i spiseln.

*

Buller utanför; sorl av röster.

*

HERTIGEN.

Vad nytt står på?

SVANEVIT.

Jag vet det!... Jag ser det! Jag hör hur vattnet droppar ur hans hår, jag hör att hans hjärta tystnat, jag hör att han icke andas mer... jag ser att han är död!

HERTIGEN.

Var ser du? Vem?

SVANEVIT.

Var?... Jag ser det!

HERTIGEN.

Jag ser intet!

SVANEVIT.

Må de komma fort; ty de måste komma!

*

FYRA SMÅTÄRNOR med korgar fyllda med vita liljor och hackat ris av idegran komma in och strö på golvet; FYRA SMÅSVENNER med olika stämda silverklockor som de ringa i; därpå DEKANTEN med krucifixet; sedan gullbåren, på vilken Prinsen ligger under ett vitt linkläde bestrött med röda och vita rosor. Hans hår är nu mörkt igen och hans ansikte ungt, rosenrött och strålande skönt, med ett leende på läpparne.

Nu spelar harpan; solen går upp. Styvmodrens häxbylte brister och hon står i sin vanliga gestalt.

Båren ställes ner, belyst av den uppgående solen.

Svanevit kastar sig först på knä vid båren och kysser Prinsens ansikte.

Alla gråta i händerna.

HERTIGEN.

Förtälj oss fiskare den korta sagan...

FISKAREN.

Stränge herre bär den icke syn för saken... Den unge prinsen redan över sundet, av häftig älskogslängtan gripen, beslöt att simma åter, rätt mot springflod, våg och vind; då snäckan icke längre ville styra.

Jag såg hans unga huvud över böljan, jag hörde honom ropa hennes namn; och så... hans lik på vita sanden sakta lades ned. Grått var hans hår från natten i det blåa tornet; förvissnad var hans kind av sorg och harm, och intet leende förmådde mer hans torra läppar.

Nu, i döden, låg han ung igen och skön; hans mörka hår bekransade hans rosenkind... och liket log... se, än det ler! Och folket samlat ner på sanden, betagna av den väna synen sig sade man och man emellan: se, det är kärleken!...

SVANEVIT
lägger sig bredvid prinsens lik.

Han är död, hans hjärta sjunger icke mer, hans öga lyser icke på mitt liv, han andas icke mer på mig sin dagg! Han ler, men ej mot mig; mot himlen ler han. Jag följer honom på hans färd!

HERTIGEN.

Kyss icke död mans läppar, det är gift!

SVANEVIT.

Ett ljuvligt gift om det mig döden ger, den död som är mig livet!

HERTIGEN.

Det sägs, mitt barn, att ej de döde råkas efter egen vilja; och att vad här i livet man har älskat, ej äger värde mer därborta.

SVANEVIT.

Och kärleken? Skall den ej sträcka sig dit bortom döden?

HERTIGEN.

De vise ha bestridit!

SVANEVIT.

Då må han komma ner igen, hit ner. O, gode Gud, sänd honom åter från din himmel!

HERTIGEN.

En fåvitsk bön!

SVANEVIT.

Jag kan ej bedja, ve, ty här regerar ännu onda ögat!

HERTIGEN.

Du menar trollet som i solen sprack! Må hon å båle brännas levande, nu genast!

SVANEVIT.

Brännas, levande. Nej, icke så; låt henne gå sin färde.

HERTIGEN.

Brännas levande hon skall. Res bålet folk i stranden, att hennes aska må för vinden strös!

SVANEVIT på knä för hertigen.

O, nej, jag ber för henne, bödeln min: barmhärtighet!

*

STYVMODREN

in, förändrad, löst ur sin förtrollning.

Barmhärtighet! Vem nämnde helga ordet? Vem bad den hjärtebön för mig?

SVANEVIT.

Det gjorde jag... din dotter, mor!

STYVMODREN.

O, himlens Gud, hon kallade mig moder!... Vem lärde dig?

SVANEVIT.

Det gjorde kärleken!

STYVMODREN.

Välsignad vare kärleken! den slika under gör!... Välan, mitt barn, då kan den också mana döda ur mörka dödens rike!... Jag det ej förmår, ty kärleken blev mig förment! Men du!

SVANEVIT.

Vad kan jag, arma?

STYVMODREN.

Du kan älska, du kan förlåta... Välan, då kan du allt, allsmäktiga lilla!... Tag lärdomen av mig som intet mer förmår. Gå, ropa namnet på din käraste och lägg din hand på hjärtat! Och med den högstes hjälp... men blott med Hans... din älskade skall höra dig... om du kan tro!

SVANEVIT.

Jag tror, jag vill, jag ber!

Går fram till Prinsens bår; lägger ena handen på hans hjärta, den andra sträcker hon uppåt. Därpå böjer hon sig ner och viskar Prinsen i örat tre upprepade gånger. Vid tredje gången vaknar Prinsen. Svanevit kastar sig till hans bröst. Alla böja knä som om de tackade och lovade. Musik.

ETT DRÖMSPEL

ERINRAN.

Författaren har i detta drömspel med anslutning till sitt förra drömspel »Till Damaskus» sökt härma drömmens osammanhängande men skenbart logiska form. Allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt. Tid och rum existera icke; på en obetydlig verklighetsgrund spinner inbillningen ut och väver nya mönster: en blandning av minnen, upplevelser, fria påhitt, orimligheter och improvisationer.

Personerna klyvas, fördubblas, dubbleras, dunsta av, förtätas, flyta ut, samlas. Men ett medvetande står över alla, det är drömmarens; för det finns inga hemligheter, ingen inkonsekvens, inga skrupler, ingen lag. Han dömer icke, frisäger icke, endast relaterar; och såsom drömmen mest är smärtsam, mindre ofta glättig, går en ton av vemod, och medlidande med allt levande genom den vinglande berättelsen. Sömnen, befriaren, uppträder ofta pinsam, men när plågan är som stramast, infinner sig uppvaknandet och försonar den lidande med verkligheten, som huru kvalfull den än kan vara, dock i detta ögonblick är en njutning, jämförd med den plågsamma drömmen.

FÖRSPEL.

Fonden föreställer molnkåpor liknande raserade skifferberg med slott och borgruiner.

Stjärnbilderna Lejonet, Jungfrun och Vågen synas, och mellan dem står planeten Jupiter med starkt sken.

INDRAS DOTTER
står på molnet högst upp.

INDRAS RÖST uppifrån.

Var är du dotter, var?

INDRAS DOTTER.

Här, fader, här!

INDRAS RÖST.

Du har gått vilse, barn, giv akt, du sjunker...
Hur kom du hit?

INDRAS DOTTER.

Jag följde blixtens stråle ifrån höga etern
och tog ett moln till resvagn...
Men molnet sjönk, och nu går färden nedåt...
Säg höge fader, Indra, vilka regioner
jag råkat i? Vi är så kvavt
så tungt att andas?

INDRAS RÖST.

Du lämnat andra världen och gått in i tredje,
från Çukra, morgonstjärnan,
du fjärmat dig och träder in

i jordens dunstkrets; tag där märket
på solens sjunde hus, det heter Vågen,
där dagens stjärna står vid höstens jämning
när dag och natt de väga lika...

INDRAS DOTTER.

Du nämnde jorden, är det denna mörka
och tunga värld som lyses upp av månen?

INDRAS RÖST.

Det är den tätaste och tyngsta
av kloten som i rymden vandra.

INDRAS DOTTER.

Säg, lyser aldrig solen där?

INDRAS RÖST.

Visst lyser solen där, men icke alltid...

INDRAS DOTTER.

Nu rämnar molnet, och jag ser dit ner...

INDRAS RÖST.

Vad ser du, barn?

INDRAS DOTTER.

Jag ser... att där är skönt... med gröna skogar,
med blåa vatten, vita fjäll och gula gärden...

INDRAS RÖST.

Ja det är skönt som allt vad Brahma skapat...
men där har varit ändå skönare
en gång i tidens morgon; sedan skedde något,
en rubbning uti banan, kanske något annat,
ett uppror följt av brott, som måste stävjas...

INDRAS DOTTER.

Nu hör jag ljud därnerifrån...
Vad är för släkte som därnere dväljes?

INDRAS RÖST.

Stig ner och se... jag ej förtalar Skaparns barn,
men vad du hör hitupp är deras språk.

INDRAS DOTTER.

Det ljuder likt... det klingar icke glättigt.

INDRAS RÖST.

Jag tänker det! Ty deras modersmål
det heter klagan. Ja! Ett oförnöjt,
otacksamt släkte är de jordiske...

INDRAS DOTTER.

Säg icke så, nu hör jag glädjerop,
och skott och dån, ser blixtar ljunga,
nu ringas klockor, tändas eldar,
och tusen gånger tusen stämmor
där sjunga lov och tack till himlen...

Paus.

Du dömer dem för hårt, o fader...

INDRAS RÖST.

Stig ner och se, och hör, kom sen tillbaka,
förtälj mig då om deras klagomål
och jämmer äga skäl och grund...

INDRAS DOTTER.

Välan, jag går dit ner, men följ mig fader!

INDRAS RÖST.

Nej, jag kan icke andas där...

INDRAS DOTTER

Nu sjunker molnet, det blir kvavt, jag kvävs...
Det är ej luft, men rök och vatten som jag andas...
Så tungt, den drar mig nedåt, nedåt,
och nu jag märker ren dess krängning,
den tredje världen är dock ej den bästa...

INDRAS RÖST.

Den bästa ej, förstås, men ej den sämsta,
han heter Stoftet, rullar som de andra alla,
och därför släktet stundom grips av yrsel,
på gränsen mellan dårskap och förryckthet —
Hav mod, mitt barn, det är en prövning endast.

INDRAS DOTTER

på knä, då molnet sänker sig.

Jag sjunker!

Fonden föreställer en skog av jättestora stockrosor i blom; vita, skära, purpurröda, svavelgula, violetta, över vilkas toppar synes det förgyllda taket av ett slott med en blomknopp liknande en krona överst. Nedanför grundmurarne av slottet synas halmdösar utbredda, täckande utkastat stallströ. Sidokulisserna, stående för hela pjäsen, äro stiliserade väggmålningar, på en gång rum, arkitektur och landskap.

GLASMÄSTAREN och DOTTERN in på scenen.

DOTTERN.

Slottet växer alltjämt ur jorden... Ser du hur mycket det vuxit sen i fjor?

GLASMÄSTAREN för sig själv.

Jag har aldrig sett det slottet förr... har aldrig hört att ett slott växer... men —

Till Dottern med fast övertygelse.

Ja, det har vuxit två alnar, men det är därför att de har gödslat det... och om du lägger märke, skall du se att en flygel har slagit ut på solsidan.

DOTTERN.

Det borde väl blomma snart efter som vi äro förbi midsommar?

GLASMÄSTAREN.

Ser du icke blomman däroppe?

DOTTERN.

Jo, jag ser! Klappar i händerna. Säg far, varför växer blommorna upp ur smuts?

GLASMÄSTAREN fromt.

Därför att de icke trivas i smutsen, skynda de så fort de kunna upp i ljuset, för att blomma och dö!

DOTTERN.

Vet du vem som bor i det slottet?

GLASMÄSTAREN.

Jag har vetat det, men minns det inte.

DOTTERN.

Jag tror att det sitter en fånge där... och han väntar säkert att jag skall befria honom.

GLASMÄSTAREN.

Men till vilket pris?

DOTTERN.

Man köpslår inte om det man skall. Låt oss gå in i slottet!...

GLASMÄSTAREN.

Ja, låt oss gå!

*

De gå mot fonden som sakta öppnar sig åt sidorna. Scenen är nu ett enkelt, naket rum med ett bord och några stolar. På stolen sitter EN OFFICER i en högst ovanlig nutida uniform. Han gungar på stolen och slår med sabeln i bordet.

DOTTERN

fram till Officern och tar sakta sabeln ur hans hand.

Inte så! Inte så!

OFFICERN.

Snälla Agnes, låt mig behålla sabeln!

DOTTERN.

Nej, du slår sönder bordet! Till fadren. Gå nu ner i sel-kammarn och sätt i rutan, så råkas vi sedan!

GLASMÄSTAREN går.

*

DOTTERN.

Du är fången på dina rum; jag har kommit att befria dig!

OFFICERN.

Jag har nog väntat på det, men jag var icke viss du skulle vilja.

DOTTERN.

Slottet är starkt, det har sju väggar, men — det skall gå!... Vill du eller vill du inte?

OFFICERN.

Uppriktigt talat: jag vet inte, ty i vilket fall som hälst får jag ont! Varje fröjd i livet får betalas med dubbla värdet sorg. Där jag nu sitter är det svårt, men skall jag köpa den ljuva friheten så får jag lida trefalt. — Agnes, jag dras hellre me't, bara jag får se dig!

DOTTERN.

Vad ser du i mig?

OFFICERN.

Det sköna, som är harmonien i universum. — Det finns linjer i din gestalt som jag endast återfinner i solsystemets banor, i den skönt ljudande strängen, i ljusets vibrationer. — Du är ett barn av himmelen...

DOTTERN.

Det är du också!

OFFICERN.

Varför skall jag då vakta hästar? Sköta stall och låta köra ut strö?

DOTTERN.

För att du skall längta därifrån!

OFFICERN.

Jag längtar, men det är så besvärligt att ta sig ur det!

DOTTERN.

Men det är en plikt söka friheten i ljuset!

OFFICERN.

Plikt? Livet har aldrig erkänt plikter mot mig!

DOTTERN.

Du känner dig förorättad av livet?

OFFICERN.

Ja! Det har varit orättvist...

*

Nu hör man röster bakom avdelningsskärmen, vilken straxt därpå drages undan. Officern och dottern se ditåt, stanna därpå i gest och miner förstelnade.

Vid ett bord sitter MODREN, sjuklig. Framför henne brinner ett talgljus, som hon då och då putsar med en ljussax. På bordet ligga staplar av nysydda skjortor, som hon märker med märkbläck och gåspenna. Ett brunt klädskåp till vänster.

FADREN

lämnar en sidenmantilj, milt.

Du vill inte ha den?

MODREN.

Sidenmantilj åt mig, kära vän, vad nyttar det, då jag skall dö snart!

FADREN.

Tror du vad läkaren säger?

MODREN.

Även vad han säger, men mest tror jag den rösten som talar härinne.

FADREN sorgset.

Det är då allvar?... Och du tänker på dina barn, först och sist!

MODREN.

Det var ju mitt liv: mitt berättigande... min glädje, och min sorg...

FADREN.

Kristina, förlåt mig... allt!

MODREN.

Ja vad? Förlåt mig, käre; vi ha plågat varann; varför? Det vet vi inte! Vi kunde icke annat!... Emellertid, här är barnens nya linne... Se nu efter att de byter två gånger i veckan, onsdag och söndag, och att Lovisa tvättar dem... över hela kroppen... Ska du gå ut?

FADREN.

Jag skall upp i kollegiet! klockan elva!

MODREN.

Bed Alfred komma in förrän du går!

FADREN pekar på Officern.

Han står ju här, kära hjärtans!

MODREN.

Tänk att jag börjar se illa också... ja, det mörknar... Putsar ljuset. Alfred! kom!

*

FADREN
går ut mitt igenom väggen nickande till avsked.

*

OFFICERN fram till Modren.

MODREN.

Vem är flickan där?

OFFICERN viskande.

Det är Agnes!

MODREN.

Å, är det Agnes? Vet du vad de säger?... Att hon är guden Indras dotter, som bett att få komma ner på jorden för att känna hur mänskorna egentligen har det... Men säg ingenting!...

OFFICERN.

Ett gudabarn är det!

MODREN högt.

Min Alfred, jag skall snart skiljas ifrån dig och syskonen... Låt mig säga dig ett ord för livet!

OFFICERN sorgsen.

Säg, moder!

MODREN.

Bara ett ord: Trät aldrig med Gud!

OFFICERN.

Vad menar du, mor?

MODREN.

Du skall icke gå och känna dig förorättad av livet.

OFFICERN.

Men när man behandlar mig orättvist.

MODREN.

Du anspelar på den gången du blev orättvist straffad för att du skulle ha tagit en slant som sedermera återfanns!

OFFICERN.

Ja! Och denna orättvisa gav en skev riktning åt hela mitt liv sedan...

MODREN.

Javäl! Men gå nu till skåpet där...

OFFICERN blyges.

Du vet det då! Det är...

MODREN.

Den Schweiziske Robinson... Som...

OFFICERN.

Säg inte mer!...

MODREN.

Som din bror blev straffad för... och som du rivit sönder och gömt!

OFFICERN.

Tänk att det skåpet kan stå där kvar efter tjugo år... Vi ha ju flyttat så många gånger, och min mor dog för tio år sen!

MODREN.

Ja, vad gör det? Du skall då fråga om allting och därigenom fördärvar du livets bästa för dig!... Se där är Lina!

*

LINA in.

Snälla frun, jag får tacka så mycket, men jag kan icke gå på kristningen...

MODREN.

Varför det, mitt barn?

LINA.

Jag har ingenting att ta på mig!

MODREN.

Du skall få låna min mantilj här!

LINA.

Nej, kära, inte går det an!

MODREN.

Jag förstår dig inte! Aldrig kommer jag att gå på bjudning mer...

*

OFFICERN.

Vad skall far säga? Det är ju en gåva från honom...

MODREN.

Vilka små sinnen...

*

FADREN sticker in huvet.

Skall du låna ut min present åt pigan?

MODREN

Säg inte så... minns att jag varit tjänsteflicka också... varför skall du såra en oskyldig?

FADREN.

Varför skall du såra mig, din make...

MODREN.

Hu, detta livet! När man handlar vackert, så finns alltid någon för vilken det är fult... gör man en gott, gör man en annan ont. Hu, detta livet!

Hon putsar ljuset så att det slocknar. Det blir mörkt på scenen och skärmen dras för.

*

DOTTERN.

Det är synd om människorna!

OFFICERN.

Du finner det!

DOTTERN.

Ja, livet är svårt, men kärleken besegrar allt! Kom och se!

De gå mot fonden.

*

Fonden dras upp; nu synes en ny fond föreställande en gammal ruskig brandmur. Mitt i muren är en grind som öppnar till en gång, vilken mynnar ut i en grön ljus plats, där en kolossal blå stormhatt (Aconitum) synes. Till vänster vid grinden sitter PORTVAKTERSKAN med en schal över huvud och axlar virkande på ett stjärntäcke. Till höger är en affischtavla som affischören rengör; bredvid honom står en sänkhåv med grönt skaft. Längre bort till höger är en dörr med lufthål i form av en fyrväppling. Till vänster om grinden står en smal lind med kolsvart stam och några ljusgröna löv; därinvid en källarglugg.

DOTTERN

går fram till Portvakterskan.

Är inte stjärntäcket färdigt än?

PORTVAKTERSKAN.

Nej, lilla vän; tjugusex år är ingen tid för ett sådant verk!

DOTTERN.

Och fästmannen kom aldrig igen?

PORTVAKTERSKAN.

Nej, men det var inte hans fel. Han måste ge sig av... stackaren; det är tretti år sen!

DOTTERN till Affischören.

Hon var ju vid baletten? Däroppe i operan?

AFFISCHÖREN.

Där var hon numro ett... men när han reste, så tog han liksom hennes dans med sig... och så fick hon inga partier mer...

DOTTERN.

Alla klaga, med ögonen åtminstone, och med rösten...

AFFISCHÖREN.

Jag klagar inte som värst... inte nu, sen jag fått en sänkhåv och en grön sump!

DOTTERN.

Och det gör er lycklig?

AFFISCHÖREN.

Ja, så lycklig, så... det var min ungdoms dröm... och nu är den sannad, jag är visserligen fylld femti år, förstås...

DOTTERN.

Femti år för en sänkhåv och en sump...

AFFISCHÖREN.

En grön sump, en grön...

*

DOTTERN till Portvakterskan.

Giv mig schalen nu, får jag sitta här och se på människobarnen! Men ni skall stå bakom och säga mig!

Tar på schalen och sätter sig vid grinden.

PORTVAKTERSKAN.

Det är sista dan i dag och operan stängs... det är nu de får veta om de äro engagerade...

DOTTERN.

De som inte får anställning, då?

PORTVAKTERSKAN.

Ja, Herre Jesus, det är att se... jag drar schalen över huvet, jag...

DOTTERN.

Stackars människor!

PORTVAKTERSKAN.

Se, där kommer en!... Hon är icke bland de utvalda... Se, hur hon gråter...

*

SÅNGERSKAN

från höger rusande ut genom grinden med näsduken för ögonen. Stannar ett ögonblick i gången utanför grinden och lutar huvudet mot väggen, därpå hastigt ut.

DOTTERN.

Det är synd om människorna!...

*

PORTVAKTERSKAN.

Men, se här; så här ser en lycklig människa ut!

*

OFFICERN

in genom grindgången; i redingot och cylinder med en rosenbukett i handen. Strålande, glad.

PORTVAKTERSKAN.

Han skall gifta sig med fröken Victoria!...

OFFICERN

nere på scenen; tittar uppåt, sjunger.

Victoria!

PORTVAKTERSKAN.

Fröken kommer straxt!

OFFICERN.

Det är bra! Kaleschen väntar, bordet är dukat, champagnen ligger på is... Får jag omfamna er, fruar.

Omfamnar Dottern och Portvakterskan. Sjunger.

Victoria!

EN KVINNORÖST uppifrån, sjunger.

Jag är här!

OFFICERN börjar vandra.

Nåväl! Jag väntar!

*

DOTTERN.

Känner du mig?

OFFICERN.

Nej, jag känner bara en kvinna... Victoria! I sju år har jag gått här, och väntat henne... om middagarne, då solen nådde skorstenarne och om aftnarne, när nattens mörker började falla... Se här på asfalten, kan ni se spåren efter den trogne älskaren! Hurra! Hon är min! Sjunger. Victoria! Han får intet svar. Nå,

hon klär på sig nu! Till Affischören. Där är sänkhåven ser jag! Alla vid operan svärma för sänkhåvar... eller rättare för fiskar! De stumma fiskarne, därför att de inte kan sjunga... Vad kostar en sån där pjäs?

AFFISCHÖREN.

Den är ganska dyr!

OFFICERN sjunger.

Victoria!... Skakar på linden. Se nu grönskar han igen! För åttonde gången!... Sjunger. Victoria! ... Nu kammar hon luggen!... Till Dottern. Hör nu, frun, låt mig gå upp och hämta min brud!...

PORTVAKTERSKAN.

Det släpps ingen upp på scenen!

OFFICERN.

Sju år har jag gått här! Sju gånger tre hundra sextiofem gör mig två tusen fem hundra femtifem!

Stannar och petar på dörren med fyrväpplingen.

... Och den här dörren har jag sett på två tusen fem hundra femtifem gånger, utan att komma under fund med vart den bär! Och den där väpplingen som skall släppa in ljus... åt vem skall den släppa in ljus? Är det någon därinnanför? Bor det någon där?

PORTVAKTERSKAN.

Det vet jag inte! Jag har aldrig sett den öppnas!...

OFFICERN.

Det ser ut som en skafferidörr som jag såg när jag var fyra år och en söndagseftermiddag följde med jungfrun bort! Bort, i familjer, till andra jungfrur,

men jag kom aldrig längre än i köken, och jag satt mellan vattentunnan och saltskäppan; jag har sett så mycket kök i min dar, och skafferierna var alltid i farstun, med borrade runda hål och en väppling!... Men inte har operan något skafferi efter de inte har något kök! Sjunger. Victoria!... Hör frun, hon kommer väl inte ut någon annan väg än den här?

PORTVAKTERSKAN.

Nej, det finns ingen annan väg!

OFFICERN.

Väl, då skall jag råka henne!

TEATERFOLK

rusa ut, och mönstras av Officern.

*

OFFICERN.

Nu måste hon vara här snart!... Frun! Den där blåa stormhatten där ute! Den har jag sett sen jag var barn... Är det samma en?... Jag minns i en prästgård, då jag var sju år... det sitter två duvor, blåa duvor under den där hatten... men den gången kom det ett bi, och gick in i hatten... då tänkte jag: nu har jag dig! och så knep jag om blomman; men biet stack igenom, och jag grät... men så kom prostinnan och lag våt jord på... sen fick vi smultron och mjölk till kvällen!... Jag tror att det mörknar redan — Vart går affischören?

AFFISCHÖREN.

Jag skall hem och äta kväll.

OFFICERN tar sig för ögonen.

Kväll? Så här dags? — Hör nu!... Får jag gå in och telefonera till »det växande slottet» ett ögonblick.

DOTTERN.

Vad skall du där att göra?

OFFICERN.

Jag skall säga åt glasmästarn att han sätter i dubbla rutor för det är snart vinter och jag fryser så fasligt!

Går in till Portvakterskan.

*

DOTTERN.

Vem är fröken Victoria?

PORTVAKTERSKAN.

Det är hans käresta!

DOTTERN.

Det är rätt svarat! Vad hon är för oss och andra, det bryr honom icke! Endast det hon är för h o n o m, det ä r hon!...

Det mörknar skarpt.

PORTVAKTERSKAN tänder lyktan.

Det kvällas fort i dag!

DOTTERN.

För gudarne är ett år som en minut!

PORTVAKTERSKAN.

Och för människor kan en minut vara lång som ett år!

*

OFFICERN

ut igen. Han ser dammig ut; rosorna äro vissna

Hon har inte kommit än?

PORTVAKTERSKAN.

Nej!

OFFICERN.

Hon kommer nog!... Hon kommer nog! Vandrar. ... Men det är sant, jag kanske gör klokast i att avbeställa middan ändå!... efter som det är kväll... Jaha, det skall jag göra!

Går in och telefonerar.

*

PORTVAKTERSKAN till Dottern.

Får jag min schal nu!

DOTTERN.

Nej, min vän, var fri du; jag skall göra din tjänst... ty jag vill känna människorna och livet, för att utröna om det är så svårt, som det säges.

PORTVAKTERSKAN.

Men man får inte somna här på posten, aldrig somna, varken natt eller dag...

DOTTERN.

Inte sova om natten?

PORTVAKTERSKAN.

Jo, om man kan, med klockströngen om armen... ty det går nattvakter på scenen, och de avlösas var tredje timma...

DOTTERN.

Det är ju tortyr...

PORTVAKTERSKAN.

Så tycker ni, men vi andra är glada få en sådan plats, och om ni visste hur avundad jag är...

DOTTERN.

Avundad? Man avundas den torterade?

PORTVAKTERSKAN.

Ja!... Men ser ni, det som är svårare än nattvak och släp, och luftdrag och köld och fukt, det är att, som jag fått, mottaga alla olyckliges förtroenden däroppe... Till mig kommer de; varför? De läsa kanske i mitt ansiktes fåror den runskrift lidandet ristar och som inbjuder till förtroenden... I den schalen, vän, gömmas trettio års egna kval och andras!...

DOTTERN.

Den är tung också, och den bränner som nässlor...

PORTVAKTERSKAN.

Bär den efter ni önskar... när den blir för tyngd, så ropa på mig, skall jag komma och avlösa er!

DOTTERN.

Farväl! Det ni kan, skall väl jag kunna!

PORTVAKTERSKAN.

Vi må se!... Men var snäll mot mina små vänner och tröttna icke på deras klagan.

Försvinner i gången.

Det blir kolmörkt på scenen. Därunder förändras sceneriet: så att linden sedan står avlövad. Den blå stormhatten är snart vissnad; och när det blir dager igen, synes det gröna i gångens perspektiv höstbrunt.

OFFICERN

kommer ut när det ljusnar. Nu har han grått hår och grått skägg. Kläderna äro förfallna, löskragen svart och slankig. Rosenbuketten avfallen så att bara kvistarne synas. Han vandrar.

— Av alla tecken att döma är sommaren förbi och hösten är nära. — Det ser jag på linden där, och stormhatten!... Vandrar. Men hösten är m i n vår, ty då öppnas teatern igen! Och då måste hon komma! Snälla frun, får jag sitta på den här stoln så länge!

DOTTERN.

Sitt min vän, jag kan stå!

OFFICERN sätter sig.

Om jag bara fick sova lite, så var det bättre!...

Han somnar ett ögonblick och rusar så upp att vandra; stannar framför dörren med väpplingen och petar.

— Denna dörr, som icke ger mig någon ro... vad är där bakom? Något måste det vara!

Man hör svag musik uppifrån i danstakt.

Så! nu har repetitionerna börjat!

Scenen upplyses nu ryckvis såsom av en blinkfyr.

Vad är det?

Skanderar efter ljusets klipp.

Ljust och mörkt; ljust och mörkt?

DOTTERN härmar honom.

Dag och natt; dag och natt!... En nådig försyn vill förkorta din väntan! och därför fly dagarne, jagande nätterna!

Det blir stadigt ljust på scenen. AFFISCHÖREN in med sänkhåven och affischeringsgrejor.

OFFICERN.

Det är affischörn, med sänkhåven... Har det fiskat bra?

AFFISCHÖREN.

Jo, då! Sommaren var varm och lite lång... håven var nog så bra, men inte så som jag hade tänkt mig...

OFFICERN accentuerar.

Inte så som jag hade tänkt mig!... Det är utmärkt sagt! Ingenting är som jag hade tänkt mig!... därför att tanken är mer än gärningen — högre än saken...

Vandrar och slår med rosenkvasten i väggarne så att de sista bladen falla.

AFFISCHÖREN.

Har hon inte kommit ner än?

OFFICERN.

Nej, inte än, men hon kommer snart!... Vet affischörn vad det är bakom den där dörrn?

AFFISCHÖREN.

Nej, jag har aldrig sett den dörrn öppen.

OFFICERN.

Jag skall telefonera efter en smed som kommer och öppnar den!

Går in till telefonen.

AFFISCHÖREN

klistrar upp en affisch och går ut till höger.

DOTTERN.

Vad var det för fel på håven?

AFFISCHÖREN.

Fel? Ja, det var inte egentligen något fel... men den var inte som jag hade tänkt mig den, och därför blev fröjden inte så stor...

DOTTERN.

Hur hade ni tänkt er håven?

AFFISCHÖREN.

Hur?... Det kan jag inte säga...

DOTTERN.

Låt mig säga't!... Ni hade tänkt er den så som den inte var! Grön skulle den vara, men inte det gröna!

AFFISCHÖREN.

Ni vet det, ni, fru! Ni vet allt — och därför kommer alla till er med sina bekymmer... Om ni ville lyssna till mig, en gång också...

DOTTERN.

Det vill jag gärna... Kom in hit och utgjut ert hjärta...

Hon går in i sitt rum.

AFFISCHÖREN
står utanför fönstret och talar.

*

Det blir kolmörkt igen; därpå ljusnar det och nu grönskar linden igen och stormhatten blommar, solen lyser på grönskan i gångens perspektiv.

OFFICERN

ut; nu är han gammal och vithårig; trasig med utnötta skor; han bär kvistarne av rosenbuketten. Vandrar av och an; långsamt som en gubbe. Han läser på affischen.

*

EN BALETTFLICKA in från höger.

OFFICERN.

Har fröken Victoria gått?

BALETTFLICKAN.

Nej, det har hon inte!

OFFICERN.

Då väntar jag! Hon kommer väl snart?

BALETTFLICKAN allvarligt.

Det gör hon säkert!

OFFICERN.

Gå inte nu, skall ni få se vad som är bakom denna dörr, för jag har skickat efter smeden!

BALETTFLICKAN.

Det skall bli riktigt intressant att få se den dörrn öppnas. Den dörren och det växande slottet, känner ni det växande slottet?

OFFICERN.

Om jag? — Jag har ju suttit fången där?

BALETTFLICKAN.

Nej, var det ni? Men varför hade de så mycket hästar där?

OFFICERN.

Det var ett stallslott förstås...

BALETTFLICKAN smärtsamt.

Så dum jag var! som inte kunde förstå det!

*

KORIST in från höger.

OFFICERN.

Har fröken Victoria gått?

KORIST allvarligt.

Nej, inte har hon gått! Hon går aldrig!

OFFICERN.

Det är därför att hon älskar mig!... Koristen får inte gå nu förrän smeden kommer, som skall öppna dörren här.

KORISTEN.

Å, skall dörren öppnas! Nej, så roligt!... Jag vill bara fråga portvakterskan något.

*

SUFFLÖREN in från höger.

OFFICERN.

Har fröken Victoria gått?

SUFFLÖREN.

Nej, inte vad jag vet!

OFFICERN.

Se där! Sa jag inte att hon väntar på mig! — Gå inte, för dörrn skall öppnas.

SUFFLÖREN.

Vilken dörr?

OFFICERN.

Finns det mer än en dörr?

SUFFLÖREN.

Nu vet jag: den med väpplingen!... Då stannar jag bestämt! Skall bara språka lite med portvakterskan!

*

Balettflickan, Koristen, Sufflören gruppera sig bredvid Affischören utanför Portvakterskans fönster, där de turvis tilltala Dottern.

GLASMÄSTAREN in från grinden.

OFFICERN.

Är det smeden?

GLASMÄSTAREN.

Nej, smeden hade visiter, och det går ju lika bra med glasmästaren.

OFFICERN.

Ja, visserligen... visserligen, men är diamanten med?

GLASMÄSTAREN.

Naturligtvis! En glasmästare utan diamant, vad är det för slag?

OFFICERN.

Det är intet! — Låtom oss alltså skrida till verket!

Slår i händerna.

ALLA

samlas i krets omkring dörren.

KORISTER

klädda som Mästersångare, och figurantskor som danserskor i Aïda stöta till från höger.

*

OFFICERN.

Smed — eller glasmästare — gör er plikt!

GLASMÄSTAREN fram, med diamanten.

OFFICERN.

Ett ögonblick som detta återkommer icke ofta i en människas liv, därför god' vänner, ber jag er... noga eftersinna...

*

POLISEN fram.

I lagens namn förbjuder jag öppnandet av denna dörr!

OFFICERN.

Å, Gud, vilket bråk när man vill göra något nytt och stort!... Men vi skola processa!... Till advokaten, alltså! Så få vi se om lagarne äga bestånd! — Till advokaten!

*

Scenen förändras till advokatbyrå, för öppen ridå, sålunda: Grinden blir stående och fungerar som grind till kontorsskranket som går rätt över scenen. Portvakterskans rum är kvar såsom advokatens skrivbås men öppnat framåt; linden, avlövad är hatt- och klädhängare; affischtavlan är behängd med kungörelser och utslag i mål; dörren med fyrväpplingen hör nu till ett dokumentskåp:

ADVOKATEN i frack och vit halsduk sitter således till vänster innanför grinden vid en pulpet fylld med papper. Hans utseende vittnar om oerhörda lidanden; det är kalkvitt med fåror, och skuggorna äro liksom violetta; han är ful, och ansiktet speglar alla slags brott och laster varmed hans yrke nödgat honom att taga befattning.

Av hans två skrivare har den ena blott en arm, den andra är enögd.

FOLKET som samlades för att åse »dörrens öppnande» står kvar men nu liksom väntande företräde hos advokaten, och tyckas alltid ha stått där.

DOTTERN (i schalen) och OFFICERN i första planet.

ADVOKATEN går fram emot dottern.

Säg, min syster, får jag denna schalen... jag skall upphänga den härinne tills jag får eld i kakelugnen; då skall jag bränna den med alla dess sorger och eländen...

DOTTERN.

Inte än, min broder, jag vill ha den riktigt full först, och jag önskar framför allt få uppsamla dina smärtor, dina mottagna förtroenden om brott, laster, orätt fånget, baktal, smädelser...

ADVOKATEN.

Lilla vän, då räckte icke din schal! Se på dessa väggar; är det icke som om alla synder solkat tapeterna; se på dessa papper där jag författar historier om orätt; se på mig... Hit kommer aldrig en människa som ler; bara onda blickar, visade tänder, knutna nävar... Och alla spruta sin ondska, sin avund, sina misstankar över mig... Se, mina händer äro svarta, och kunna aldrig tvättas, ser du hur de äro spruckna och blöda... jag kan aldrig ha kläder mer än några dagar, ty de stinka av andras brott... Ibland låter jag röka med svavel härinne men det hjälper icke; jag sover härinvid, och drömmer endast om brott... Jag har ett mord för närvarande vid tinget... det går väl an, men vet du vad som är värre än allt?... Det är att skilja makar! — Då är det som om det skrek ini jorden och uppe i himmelen... skrek förräderi mot urkraften, det godas källa, mot kärleken... Och, ser du, när pappersris äro fyllda med deras ömsesidiga anklagelser, och slutligen en kärleksfull människa tar ena maken mellan fyra ögon, nyper den i örat och leende frågar den enkla frågan: vad har ni egentligen emot er man — eller hustru — så står han — eller hon — svarslös där, och vet icke orsaken! En gång — ja, det rörde sig visst om en grönsallad, en annan gång om ett ord, mestadels om ingenting. Men kvalen, lidandet!

Dem får jag uppbära!... Se hur jag ser ut! Och tror du att jag kunde vinna en kvinnas genkärlek med denna uppsyn av brottsling? Och tror du att någon vill vara vän med mig som har alla stadens skulder, penningskulder, att indriva?... En jämmer är det att vara människa!

DOTTERN.

Det är synd om människorna!

ADVOKATEN.

Det är det! Och vad människorna lever på, är mig en gåta! De gifter sig med två tusen kronors inkomst, när de behöver fyratusen... de lånar förstås, alla lånar! Det går på hank och skruvar ända fram till döden... då har boet alltid skuld! Vem som slutligen får betala't, ja säg det!

DOTTERN.

Den som föder fåglarne!

ADVOKATEN.

Ja! Men om den som föder fåglarne ville stiga ner på sin jord och se till hur de stackars mänskobarnen har det, skulle han kanske fattas av medlidande...

DOTTERN.

Det är synd om människorna!

ADVOKATEN.

Ja, det är sanningen det! —

Till Officern.

Vad önskar ni?

OFFICERN.

Jag ville bara fråga om fröken Victoria har gått!

ADVOKATEN.

Nej, det har hon inte, ni kan vara alldeles lugn... Varför petar ni på mitt skåp där?

OFFICERN.

Jag tyckte att dörrn var så lik...

ADVOKATEN.

Ånej, ånej; ånej!

Man hör ringning i kyrkklockor.

*

OFFICERN.

Är det begravning i stan?

ADVOKATEN.

Nej, det är promotion, doktorspromotionen. Och jag skall just upp och få juris doktorsgraden. Kanske ni har lust att promoveras och få en lagerkrans?

OFFICERN.

Jaa, varför inte? Det är alltid en liten distraktion...

ADVOKATEN.

Kanske vi genast skola skrida till den högtidliga akten? — Gå och kläd om dig bara!

Officern ut; nu blir det mörkt på scenen, varunder följande förändring försiggår. Skranket förblir, nu tjänande som balustrad till koret i en kyrka; affischtavlan blir nummertavla för psalmerna; linden-klädhängaren blir kandelaber; advokatens pulpet blir promotors kateder; dörren med fyrväpplingen leder nu till sakristian... Koristerna ur Mäster-

sångarne bli härolder med spiror, och figurantskorna bära lagerkransarna.

Övriga av folket stå som åskådare.

Fonden går upp och den nya fonden föreställer en enda stor orgel med klaviaturerna nertill och därovanför spegeln.

Musik höres! På sidorna de fyra fakulteterna filosofi, teologi, medicin, juridik. Scenen står tom ett ögonblick.

HÄROLDERNA från höger.

FIGURANTSKORNA
efter med lagerkransar i händerna sträckta framför sig.

TRE PROMOVENDI
en efter annan fram från vänster, och bekransas av figurantskorna, varpå de gå ut till höger.

ADVOKATEN fram för att bekransas.

FIGURANTSKORNA
vända sig bort, vägrande att bekransa honom, och gå ut.

ADVOKATEN
skakad, lutar sig mot en pelare.

Alla draga sig ut. Advokaten ensam.

*

DOTTERN
in, med en vit slöja över huvud och axlar.

Ser du, nu har jag tvättat schalen... Men, varför står du här? Fick du icke kransen?

ADVOKATEN.

Nej, jag var icke värdig.

DOTTERN.

Varför? Därför att du tagit de fattiges sak, lagt ett gott ord för den brottslige, lättat bördan för den skyldige, skaffat uppskov åt den dömde...

Ve människorna... änglar äro de icke; men det är synd om dem.

ADVOKATEN.

Säg icke ont om människorna, jag skall ju föra deras talan...

DOTTERN lutad mot orgeln.

Varför slå de sina vänner i ansiktet?

ADVOKATEN.

De förstå icke bättre!

DOTTERN.

Låtom oss upplysa dem! Vill du? Tillsammans med mig!

ADVOKATEN.

De mottaga icke upplysningar!.. O, att vår klagan nådde himmelens gudar...

DOTTERN.

Den skall nå tronen!...

Ställer sig vid orgeln.

Vet du vad jag ser i spegeln här?... Världen rättvänd!... Ja, efter som den är avig i sig själv!

ADVOKATEN.

Hur blev den avig?

DOTTERN.

När kopian togs...

ADVOKATEN.

Se nu sade du det! Kopian... det var alltid min aning att det var en felaktig kopia... och när jag började minnas urbilderna, så blev jag missnöjd med allt... Det kallade människorna oförnöjsamhet, och djävulens glasbitar i ögat och annat mer...

DOTTERN.

Nog är det förryckt! Se på de här fyra fakulteterna!... Den samhällsbevarande regeringen lönar dem alla fyra: teologien, läran om Gud, som alltid angrips och förlöjligas av filosofin, vilken uppger sig vara visheten själv! Och medicin som alltid jävar filosofin och icke räknar teologin med bland vetenskaperna utan kallar den för vidskepelse... Och de sitter i samma konsistorium som skall lära ungdomen respekt — för universitetet. Det är ju ett dårhus! Och ve den som först blir klok!

ADVOKATEN.

De som först få veta det är teologerna. Som förstudier få de filosofi, som lär dem att teologien är nonsens; sedan lära de i teologin att filosofin är nonsens! Dårar, va?

DOTTERN.

Och så juridiken, allas tjänare, utom tjänarnes!

ADVOKATEN.

Rättvisan, som när den vill vara rättvis, blir sin mans bane!... Rätten, som så ofta gör orätt!

DOTTERN.

Så ni har ställt till för er, människobarn! Barn! — Kom skall du få en krans av mig... en som klär dig bättre!

Lägger en törnekrona på hans huvud.

Nu skall jag spela för dig!

Hon sätter sig vid orgeln och spelar ett »Kyrie»; men i stället för orgeltoner höras mänskoröster.

BARNRÖSTER.

Evige! Evige!

Sista ton uthålles.

KVINNORÖSTER.

Förbarma dig!

Sista ton uthålles.

MANSRÖSTER tenorer.

Fräls oss, för din barmhärtighets skull!

Sista ton uthålles.

MANSRÖSTER basar.

Förskona dina barn, Herre, och var icke vredgad emot oss!

*

ALLA.

Förbarma dig! Hör oss! Medlidande med de dödlige! — Evige, vi är du fjärran?... Ur djupen ropa vi: nåd, Evige! Gör icke bördan dina barn för tung! Hör oss! Hör oss!

*

Scenen blir mörk, Dottern reser sig, nalkas Advokaten. Orgeln ändras genom ändrad belysning till Fingalsgrottan. Havet går i dyningar in under basaltpelarne, och frambringar en ljud-ensemble av våg och vind.

ADVOKATEN.

Var äro vi, syster?

DOTTERN.

Vad hör du?

ADVOKATEN.

Jag hör hur droppar falla...

DOTTERN

Det är tårar, när människorna gråta... Vad hör du mer?

ADVOKATEN.

Det suckar... det vinslar... det jämrar...

DOTTERN.

Hit har de dödliges klagan nått... längre icke. Men varför denna eviga klagan? Har livet intet att glädjas åt!

ADVOKATEN.

Jo, det ljuvaste som är det bittraste, kärleken! Maka och hem! det högsta och det lägsta!

DOTTERN.

Må jag pröva!

ADVOKATEN.

Med mig?

DOTTERN.

Med dig! Du känner klipporna, stötestenarne, må vi undvika dem!

ADVOKATEN.

Jag är fattig!

DOTTERN.

Vad gör så det, blott vi älska varann? Och litet skönhet kostar intet!

ADVOKATEN.

Jag har antipatier som kanske äro dina sympatier?

DOTTERN.

Dem får man jämka!

ADVOKATEN.

Om vi ledsna?

DOTTERN.

Så kommer barnet och skänker en förströelse som alltid är ny!

ADVOKATEN.

Du, du vill ha mig, fattig och ful, föraktad, utstött?

DOTTERN.

Ja! Må vi förena våra öden!

ADVOKATEN.

Ske alltså!

En mycket enkel kammare innanför advokatbyrån. Till höger en stor tvåmanssäng under omhängen; invid ett fönster. Till vänster en plåtkamin med kokkärl. KRISTIN håller på att klistra innanfönstren. I fonden öppen dörr till byrån; därute synes fattigt folk som väntar på företräde.

KRISTIN.

Jag klistrar, jag klistrar!

DOTTERN
blek och avtärd, sitter vid kaminen.

Du stänger ute luften! Jag kvävs!...

KRISTIN.

Nu är det bara en liten springa kvar!

DOTTERN.

Luft, luft, jag kan icke andas!

KRISTIN.

Jag klistrar, jag klistrar!

ADVOKATEN.

Det är rätt, Kristin; värmen är dyr!

DOTTERN.

Å, det är som om du limmade igen munnen på mig!

ADVOKATEN
står i dörrn med ett papper i handen.

Sover barnet?

DOTTERN.

Ja, slutligen!

ADVOKATEN milt.

Detta skrik skrämmer bort mina klienter!

DOTTERN vänligt.

Vad kan man göra åt det?

ADVOKATEN.

Ingenting!

DOTTERN.

Vi få ta en större våning!

ADVOKATEN.

Vi ha inga pängar!

DOTTERN.

Får jag öppna fönstret, denna dåliga luft kväver mig?

ADVOKATEN.

Då går värmen ut, och så får vi frysa!

DOTTERN.

Det är rysligt!... Får vi skura därute då?

ADVOKATEN.

Du orkar icke skura, jag icke heller, och Kristin skall klistra; hon skall klistra hela huset, varenda springa, i tak, i golv, i väggar!

DOTTERN.

Fattigdom var jag beredd på, icke smuts!

ADVOKATEN.

Fattigdomen är alltid relativt smutsig!

DOTTERN.

Detta är värre än jag drömt!

ADVOKATEN.

Vi ha det icke värst! Än finns det mat i grytan!

DOTTERN.

Men vilken mat?...

ADVOKATEN.

Kål är billig, närande och god!

DOTTERN.

För den som tycker om kål! Mig är den motbjudande!

ADVOKATEN.

Varför sade du icke det?

DOTTERN.

Därför att jag höll av dig! ville jag offra min smak!

ADVOKATEN.

Då måste jag offra dig min smak för kål! Offren måste vara ömsesidiga.

DOTTERN.

Vad skola vi då äta? Fisk? Men du hatar fisk.

ADVOKATEN.

Och den är dyr!

DOTTERN.

Detta är svårare än jag trodde!

ADVOKATEN vänligt.

Ser du så svårt det är!... Och barnet, som skulle bli föreningsbandet och välsignelsen!... blir vår undergång!

DOTTERN.

Älskade! Jag dör i denna luft, i detta rum, med utsikt åt bakgården, med dessa barnskrik i ändlösa

timmar utan sömn, med dessa människor därute, och deras jämmer, kiv och beskyllningar... Jag måste dö härinne!

ADVOKATEN.

Stackars lilla blomma, utan ljus, utan luft...

DOTTERN.

Och du säger att det finns de, som ha det svårare!

ADVOKATEN.

Jag är en bland de avundade i kvarteret.

DOTTERN.

Allt ginge an, om jag endast kunde få någon skönhet in i hemmet!

ADVOKATEN.

Jag vet du menar en blomma, en heliotrop särskilt, men den kostar en krona och femtio öre, det är sex liter mjölk eller fyra kappar potatis.

DOTTERN.

Jag skall gärna vara utan mat bara jag får min blomma.

ADVOKATEN.

Det finns ett slags skönhet som icke kostar något, och vars frånvaro ur hemmet är den största plåga för en man med skönhetssinne!

DOTTERN.

Vad är det?

ADVOKATEN.

Om jag säger det, blir du ond!

DOTTERN.

Vi ha kommit överens icke bli onda!

ADVOKATEN.

Vi ha kommit överens... Allt går nu, Agnes, blott icke de korta, hårda tonfallen... känner du dem! Ännu icke!

DOTTERN.

Vi skola aldrig höra dem!

ADVOKATEN.

Aldrig för så vitt på mig beror!

DOTTERN.

Säg nu!

ADVOKATEN.

Jo; när jag kommer in i ett hem, ser jag först hur gardinen sitter nere vid hållaren...

Går fram till fönstergardinen och rättar den.

... sitter den som ett rep eller en trasa... då går jag snart!... Därpå kastar jag en blick på stolarne... stå de rätt, så stannar jag!...

Rättar en stol mot väggen.

Sen ser jag på ljusen i stakarne... Luta de, då är huset på sned!

Rättar ett ljus på byrån.

... Det är denna skönhet, ser du min lilla vän, som icke kostar något!

DOTTERN

böjer huvudet mot bröstet.

Icke de korta tonfallen, Axel!

ADVOKATEN.

De voro icke korta!

DOTTERN.

Jo, de voro!

ADVOKATEN.

Se så, för tusan!...

DOTTERN.

Vad är det för språk?

ADVOKATEN.

Förlåt, Agnes! Men jag har lidit av din oordentlighet lika mycket som du lider av smuts! Och jag har icke vågat själv lägga hand vid städningen, ty då blir du ond såsom om jag förebrådde dig... uff! Ska vi sluta nu?

DOTTERN.

Det är rysligt svårt att vara gift... det är svårare än allt! Man måste vara en ängel, tror jag!

ADVOKATEN.

Ja, det tror jag!

DOTTERN.

Jag tror jag börjar hata dig efter detta!

ADVOKATEN.

Ve oss då!... Men låtom oss förekomma hatet! Jag lovar jag aldrig skall göra någon anmärkning mer på städningen... fastän det är tortyr för mig!

DOTTERN.

Och jag skall äta kål fastän det är kval för mig!

ADVOKATEN.

Alltså ett samliv i kval! Den enas njutning, den andras plåga!

DOTTERN.

Det är synd om människorna!

ADVOKATEN.

Du inser det?

DOTTERN.

Ja! Men låt oss i Guds namn undvika klipporna, nu då vi känna dem så väl!

ADVOKATEN.

Låt oss göra det! Vi äro ju humana och upplysta människor; vi kunna ju förlåta och överse!

DOTTERN.

Vi kunna ju le åt småsakerna!

ADVOKATEN.

Vi, endast vi kunna det!... Vet du, jag läste i dag i Morgonen!... à propos — var är tidningen?

DOTTERN förlägen.

Vilken tidning?

ADVOKATEN hårt.

Håller jag mer än en tidning?

DOTTERN.

Le nu, och tala inte hårt... Din tidning har jag gjort eld med...

ADVOKATEN häftigt.

Se så för tusan!

DOTTERN.

Le nu!... Jag brände den därför att han hånade vad som är mig heligt...

ADVOKATEN.

Vilket är mig oheligt! Tja...

Slår i händerna, utom sig.

Jag ska le, jag ska le så att oxeltänderna synas... jag ska vara human, och sticka under stoln med mina

meningar, och säga ja till allting, och smita och hyckla! Jaså du har bränt upp min tidning! Jaså!

Lägger om gardinen på sängstolpen.

Seså! nu går jag och städar igen så att du blir ond!... Agnes, detta är helt enkelt omöjligt!

DOTTERN.

Visst är det!

ADVOKATEN.

Och likafullt måste vi hålla ut, icke för löftenas skull, men för barnets!

DOTTERN.

Det är sant! för barnets! Å! — Å!... Vi måste hålla ut!

ADVOKATEN.

Och nu får jag gå ut till mina klienter! Hör, de sorla av otålighet att få riva varandra, bringa varann till böter och fängelse... osaliga andar...

DOTTERN.

Arma, arma människor! Och detta klistrande!

Hon böjer huvudet mot bröstet i stum förtvivlan.

KRISTIN.

Jag klistrar, jag klistrar!

ADVOKATEN

står vid dörren och hanterar dörrlåset nervöst.

DOTTERN.

O, vad låset skriker; det är som om du kramade mitt hjärtas fjädrar...

ADVOKATEN.

Jag kramar, jag kramar...

DOTTERN.

Gör'et inte!

ADVOKATEN.

Jag kramar...

DOTTERN.

Nej!

ADVOKATEN.

Jag...

*

OFFICERN

inifrån byrån, tar i låset.

Tillåt mig!

ADVOKATEN släpper låset.

Var så god! Efter som ni är promoverad!

OFFICERN.

Nu är hela livet mitt! Alla banor stå mig öppna, parnassen är beträdd, lagern är vunnen, odödligheten, äran, allt är mitt!

ADVOKATEN.

Vad skall ni leva på?

OFFICERN.

Leva på?

ADVOKATEN.

Ni skall väl ha bostad, kläder, mat?

OFFICERN.

Det finner sig alltid, bara man har någon som håller av sig!

ADVOKATEN.

Kan tänka det!... Kantänka!... Klistra, Kristin! Klistra! tills de inte kan andas!

Går ut baklänges, nickande.

KRISTIN.

Jag klistrar, jag klistrar! tills de inte kan andas!

*

OFFICERN.

Kommer du med nu?

DOTTERN.

Genast! Men vart?

OFFICERN.

Till Fagervik! Där är sommar, där skiner solen, där finns ungdom, barn och blommor; sång och dans, fest och jubel!

DOTTERN.

Då vill jag dit!

OFFICERN.

Kom!

*

ADVOKATEN in igen.

Nu återvänder jag till mitt första helvete... det här var det andra... och största! Det ljuvaste är det största helvetet... Se så, nu har hon lagt hårnålar på golvet igen!...

Plockar på golvet.

OFFICERN.

Tänk, han har upptäckt hårnålarne också!

ADVOKATEN.

Också?... Se på den här! Det är två skalmar, men en nål! Det är två, men det är en! Rätar jag ut den, så är det ett enda stycke! Böjer jag det, är det två, utan att upphöra vara ett! Det betyder: de tu äro ett! Men bryter jag av — här! Då äro de tu, tu!

Bryter hårnålen och kastar bitarne.

OFFICERN.

Allt detta har han sett!... Men innan man kan bryta, måste skalmarne divergera! Konvergera de, så håller det!

ADVOKATEN.

Och äro de parallella — så råkas de aldrig — det varken bär eller brister.

OFFICERN.

Hårnålen är det fullkomligaste av alla skapade ting! En rät linje som är lika med två parallella!

ADVOKATEN.

Ett lås som stänger när det är öppet!

OFFICERN.

Stänger öppen en hårfläta som förblir öppen när den stängs...

ADVOKATEN.

Liknar denna dörr! När jag stänger den, öppnar jag, vägen ut, för dig, Agnes!

Drar sig ut och stänger dörren.

*

DOTTERN.

Alltså?

Scenförändring: Sängen med omhängena förvandlas till ett tält; plåtkaminen står kvar; fonden går upp; man ser till höger i förgrunden brända berg med röd ljung och svartavita stubbar efter skogseld; röda svinstior och uthus. Där nedanför en öppen mekanisk sjukgymnastik, där människor gymnastiseras på maskiner liknande tortyrinstrumenter. Till vänster i förgrunden en del av karantänbyggningens öppna skjul med eldstäder, pannmurar och rörledningar. Mellan-

grunden är ett sund. Fonden i bakgrunden en vacker lövstrand med bryggor, prydda med flaggor, där vita båtar äro förtöjda, dels med segel hissade, dels utan. Små italienska villor, paviljonger, kiosker, marmorstatyer synas i stranden mellan lövverket.

KARANTÄNMÄSTAREN
klädd som morian går på stranden.

OFFICERN
fram och skakar hand.

Nej, si Ordström! Har du hamnat här?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Ja, här är jag!

OFFICERN.

Är det Fagervik det här?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nej, det ligger mitt över; här är Skamsund!

OFFICERN.

Då har vi kommit gali!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Vi? — Vill du inte föreställa mig?

OFFICERN.

Nej, det passar inte! Halvhögt. Det är ju Indras egen dotter!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Indras? Jag trodde det var Waruna själv!... Nå är du inte förvånad att jag är svart i ansiktet!

OFFICERN.

Min son, jag har fyllt femtio år, och då förvånas man icke mer! — Jag antog straxt du skulle på maskerad i eftermiddag!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Alldeles riktigt! Och jag hoppas ni följer med?

OFFICERN.

Säkerligen; ty här... här ser icke lockande ut!... Vad är det för folk som bor här?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Här bor de sjuka, däröver bo de friska!

OFFICERN.

Här är väl bara fattiga då?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nej, mitt barn, här äro de rika! Se på den där på sträckbänken! Han har ätit för mycket gåslever med tryffel och druckit så mycket Bourgogne att fötterna gått i masur!

OFFICERN.

Masur?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Han har fått masurfötter!... Och den där som ligger på guillotin; han har druckit Hennessy så att ryggraden måste manglas ut!

OFFICERN.

Aldrig är det bra heller!

KARANTÄNMÄSTAREN.

För övrigt bo här på sidan alla som ha något elände att dölja! Se på den som kommer, till exempel!

En äldre sprätt rullas in i en rullstol, beledsagad av en 60-års mager, ful kokett, klädd efter sista modet och som uppvaktas av »Vännen» på fyrtio år.

OFFICERN.

Det är majorn! Vår skolkamrat?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Don Juan! Ser du, han är ännu förälskad i spöket vid sidan. Han ser icke att hon åldrats, att hon är ful, trolös, grym!

OFFICERN.

Det är ju kärleken det! Och aldrig hade jag trott den flyktige i stånd att älska så djupt och allvarligt!

KARANTÄNMÄSTAREN.

En vacker synpunkt, du har!

OFFICERN.

Jag har själv älskat Victoria... ja jag går ännu i korridoren och väntar på henne...

KARANTÄNMÄSTAREN.

Är det du som går i korridoren?

OFFICERN.

Det är jag!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nå, har ni fått upp dörren ännu?

OFFICERN.

Nej, vi processar fortfarande... Affischören är ute med sänkhåven förstås, så att vittnesmålen fördröjas... under tiden har glasmästaren satt i rutorna i slottet som vuxit en halv våning... Det har varit ett ovanligt gott år i år... varmt och fuktigt!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Men så varmt som inne hos mig har ni ändå inte haft!

OFFICERN.

Hur varmt har du i ugnarne då?

KARANTÄNMÄSTAREN.

När vi desinficierar kolerasuspekta, ha vi sextio grader.

OFFICERN.

Är koleran i gång nu igen då?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Vet du inte det?...

OFFICERN.

Jo visst vet jag, men jag glömmer så ofta det jag vet!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Jag önskar ofta jag kunde glömma, mest mig själv; därför söker jag maskerader, utklädslar och sällskapsspektakel.

OFFICERN.

Vad har du haft för dig då?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Talar jag om'et, så sägs det att jag skryter, förtiger jag, kallas jag hycklare!

OFFICERN.

Det är därför du svärtat dig i ansiktet?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Ja! Lite svartare än jag är!

OFFICERN.

Vem är det som kommer?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Å, det är en diktare! som skall ha sitt gyttjebad!

DIKTAREN in med blickarna mot skyn och ett ämbar gyttja i handen.

OFFICERN.

Kors, han skulle väl ha ljusbad och luftbad!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nej, han håller sig alltid i de högsta rymderna, så att han får en hemlängtan efter gyttjan... det gör huden hård som på svinen, att välta sig i dyn. Sedan känner han icke bromsarnes stygn!

OFFICERN.

Denna underliga värld av motsägelser!

*

DIKTAREN extatiskt.

Av lera skapade guden Ptah människan på en krukmakarskiva, en svarv, — Skeptiskt. — eller vad fan som hälst annat!... Extatiskt. Av lera skapar bildhuggaren sitt mer eller mindre odödliga mästerverk, — Skeptiskt. — som oftast är bara skräp! Extatiskt. Av lera tillverkas dessa för skafferiet så nödvändiga kärl, vilka med ett gemensamt namn kallas krukor, tallrikar, — Skeptiskt. — det rör mig så lite för resten vad de kallas! Extatiskt. Detta är leran! När leran är tunnflytande kallas den gyttja — C'est mon affaire! Ropar. Lina!

*

LINA in med ett ämbar.

DIKTAREN.

Lina, visa dig för fröken Agnes! — Hon kände dig för tio år sedan, då du var en ung, glad och låtom oss säga vacker flicka... Se nu hur hon ser ut! Fem barn, släp, skrik, svält, stryk! Se hur det

sköna förgått, hur glädjen försvunnit, under utövandet av plikterna, vilka skulle ha skänkt den invärtes tillfredsställelse som ger sig uttryck i anletets harmoniska linjer och ögats stilla glöd...

KARANTÄNMÄSTAREN
håller handen för hans mun.

Håll mun, håll mun!

DIKTAREN.

Så säger de alla! Och tiger man, så säger de: tala! De oregerliga människorna!

*

DOTTERN fram till Lina.

Säg dina klagomål!

LINA.

Nej, det törs jag inte, för då får jag det värre!

DOTTERN.

Vem är så grym?

LINA.

Jag törs inte tala om, för då får jag stryk!

DIKTAREN.

Så kan det vara! Men jag skall tala om'et, även om Morianen vill slå tänderna ur mun på mig!... Jag skall tala om, att det är orättvist ibland... Agnes, gudadotter! Hör du musik och dans däruppe i backen? — Väl!... Det är Linas syster, som kommit hem från staden, där hon gick vilse, du förstår... Nu slaktas den gödda kalven, men Lina som blev hemma får gå med ämbaret och mata svinen!...

DOTTERN.

Det blir glädje i hemmet, därför att den vilsegångna övergivit den dåliga vägen, och icke bara därför att hon kommit hem! Märk det!

DIKTAREN.

Men ställ då till bal med soupé varje afton för denna oförvitliga arbeterska, som aldrig gått på villovägen, gör det!... Det gör de inte, utan när Lina är ledig, får hon gå i bönhuset och mottaga förebråelser för att hon icke är fullkomlig! Är detta rättvisa?

DOTTERN.

Era frågor äro så svåra att besvara, därför att... det finns så många oförutsedda fall...

DIKTAREN.

Det insåg kalifen, Harun den Rättrådige också! — Han satt stilla på sin tron och såg aldrig däruppe hur de hade't därnere! Slutligen nådde klagomålen hans höga öra. Då steg han ner en vacker dag, klädde ut sig, och gick oförmärkt in i folkhoparne för att se hur dant det kunde vara med rättvisan.

DOTTERN.

Ni tror väl inte att jag är Harun den Rättrådige?

OFFICERN.

Låt oss tala om något annat!... Här kommer främmande!

En vit båt i drakform med ett ljusblått sidensegel på guldrå och gyllene mast med rosenröd vimpel glider fram i sundet från vänster. Vid rodret sitta med armarne om varandras liv HAN och HON.

OFFICERN.

Se där, den fullkomliga lyckan, sällheten utan gränser, den unga kärlekens jubel!

Det ljusnar på scenen.

*

HAN
reser sig i båten och sjunger.

Hell dig, fagra vik,
där min ungdom såg sina vårar,
där jag drömde mina första rosendrömmar,
här har du mig åter,
ej ensam som då!
Lundar och vikar,
himmel och hav,
hälsen henne!
Min kärlek, min brud!
Min sol, mitt liv!

Flaggorna på Fagerviks bryggor hälsa, vita näsdukar vifta från villor och stränder och ett ackord av harpor och violiner klingar över sundet.

DIKTAREN.

Se vad det lyser av dem! Hör hur det klingar över vattnet! — Eros!

OFFICERN.

Det är Victoria!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nå än sen?

OFFICERN.

Det är hans Victoria, jag har min för mig! Och min, den får ingen se!... Hissa karantänflaggan nu, skall jag hala in nätet!

KARANTÄNMÄSTAREN
viftar med en gul flagga.

OFFICERN
drar i en lina så att båten vänder in mot Skamsund.

Håll an där!

HAN och HON
bli nu varse det rysliga landskapet och yttra sin fasa.

KARANTÄNMÄSTAREN.

Jojo! Det kostar på! Men hit måste alla, alla, som komma från smittade orter!

DIKTAREN.

Tänk, att kunna tala på det sättet, att kunna göra sådant, då man ser två människor som mötas i kärlek! Rör dem icke! Rör icke vid kärleken; det är högmålsbrott!... Ve oss! Allt skönt skall nu ner, ner i gyttjan!

HAN och HON
stiga i land, sorgsna och skamsna.

HAN.

Ve oss! Vad ha vi gjort?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Inte behöver man ha gjort något för att råkas av livets små obehag!

HON.

Så kort är glädjen och lyckan!

HAN.

Hur länge måste vi dröja här?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Fyrtio dagar och nätter!

HON.

Då gå vi hellre i sjön!

HAN.

Leva här, bland brända berg och svinstior?

DIKTAREN.

Kärleken besegrar allt, till och med svavelrök och karbol!

*

KARANTÄNMÄSTAREN
tänder i kaminen; blåa svavelångor slå upp.

Nu tänder jag svavlet! Var så god och stig in!

HON.

O! min blå klädning skall mista färgen!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Och bli vit! Dina röda rosor skola också bli vita!

HAN.

Och dina kinder även! På fyrtio dagar!

HON till Officern.

Det skall glädja dig!

OFFICERN.

Nej, det skall icke!... Din lycka blev visserligen källan till mina kval, men... det gör ingenting — jag är nu promoverad och har kondition där mitt över... håhå jaja; och i höst får jag plats i en skola... att läsa med pojkar, samma läxor som jag själv läst hela min barndom, hela min ungdom, och nu skall läsa, samma läxor, hela min mannaålder och slutligen hela min ålderdom, samma läxor: hur mycket

är två gånger två? hur många gånger går två jämnt upp i fyra?... tills jag får pension, får gå — sysslolös och vänta på måltiderna och tidningarne — tills jag omsider föres ut till krematoriet och brännes upp... Har ni ingen pensionsmässing härute? Det är visst det värsta näst två gånger två är fyra; börja skolan igen, när man väl är promoverad; fråga samma frågor tills man dör...

En äldre herre går förbi med händerna på ryggen.

Se där går en pensionerad och väntar livet ur sig; det är visst en kapten som inte gick åt majorsidan, eller en hovrättsnotarie som inte blev assessor — många kallas, men få utkoras... Han går och väntar på frukosten...

PENSIONÄREN.

Nej, på tidningen! Morgontidningen!

OFFICERN.

Och han är bara femtiofyra år; han kan gå tjugofem år till och vänta på måltiderna och tidningen... Är det inte rysligt?

PENSIONÄREN.

Vad är det som inte är rysligt? Säg, säg, säg?

OFFICERN.

Ja, säg den som kan!... Nu ska jag läsa med pojkar, två gånger två är fyra! Hur många gånger går två jämnt opp i fyra?

Han tar sig i huvet förtvivlad.

Och Victoria, som jag älskade och därför önskade den största lycka här på jorden... Nu har hon lyckan, den största hon vet, och då lider jag... lider, lider!

*

HON.

Tror du jag kan vara lycklig, när jag ser dig lida? Hur kan du tro det? Kanske det lindrar din smärta att jag skall sitta här fången i fyrtio dagar och nätter? Säg, om det lindrar din smärta?

OFFICERN.

Ja, och nej! Icke kan jag njuta när du lider! Å!

HAN.

Och tror du min lycka kan byggas på dina kval?

OFFICERN.

Det är synd om oss — alla!

ALLA

sträcka händerna mot himlen och upphäva ett smärtans skrik liknande ett dissonerande ackord.

Å!

DOTTERN.

Evige, hör dem! Livet är ont! Det är synd om människorna!

ALLA som förut.

Å!

*

Det blir kolmörkt på scenen ett ögonblick, varunder alla innevarande avlägsna sig eller byta plats. När det blir ljust igen, synes Skamsunds strand i fonden men i skugga. Sundet ligger i mellanplanet, och Fagervik i förgrunden, båda i full belysning. Till höger ett hörn av societetshuset med fönster öppna; inne ses dansande par. På en tomlår utanför stå TRE JUNGFRUR, hållande varann om livet och titta på dansen. På husets trappa står en bänk där »FULA EDIT» sitter, barhuvad, sorgsen, med stort rufsigt hår. Framför henne står ett piano uppslaget.

Till vänster ett gult trähus.

Två sommarklädda barn kasta boll utanför.

I förgrundens fond en brygga med vita båtar, flaggstänger med flaggor. Ute i sundet ligger en vit örlogsman, briggtacklad med kanongluggar.

Men hela landskapet är i vinterdräkt med snö på avlövade träd och på marken.

DOTTERN och OFFICERN in.

*

DOTTERN.

Här är frid och lycka i ferietid! Arbetet har upphört; fest varje dag; helgdagsklädda gå människorna; musik och dans redan på förmiddagen. Till jungfrurna. Varför går ni inte in och dansa, barn?

JUNGFRUN.

Vi?

OFFICERN.

Det är ju tjänare!

DOTTERN.

Det är sant!... Men varför sitter Edit där i stället för att dansa?

EDIT
gömmer ansiktet i händerna.

OFFICERN.

Fråga henne icke! Hon har suttit där i tre timmar utan att bli uppbjuden...

Går in i gula huset till vänster.

DOTTERN.

Vilket grymt nöje!

*

MODREN
ut; barhalsad fram till Edit.

Varför går du inte in som jag sagt dig?

EDIT.

Därför... att jag icke kan bjuda ut mig. Att jag är ful, det vet jag, och därför vill ingen dansa med mig, men jag kunde slippa erinras om det!

Börjar spela på pianot Sebastian Bachs: Toccata con Fuga n:r 10,

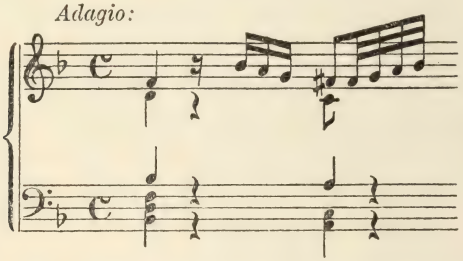

Valsen inifrån salen höres först svagt, men stiger liksom kämpade den emot Bachs Toccata. Edit spelar dock ner den och bringar den till tystnad. Balgäster synas i dörren och lyssna till hennes spel; alla på scenen stå andäktiga och höra på.

EN SJÖOFFICER
fattar Alice, en av balgästerna, om livet och för henne ner till bryggan.

Kom, fort!

EDIT
avbryter spelet, reser sig och ser på dem förtvivlad. Blir stående som förstenad.

*

Nu bortlyftes väggen till gula huset. Man ser tre skolbänkar med gossar på; bland dem sitter OFFICERN och ser orolig och bekymrad ut. MAGISTERN med glasögon, krita och rotting, står framför dem.

MAGISTERN till Officern.

Nå, min gosse, kan du säga mig nu hur mycket är två gånger två?

OFFICERN

blir sittande; letar med smärta i sitt minne utan att finna svaret.

MAGISTERN.

Du skall stiga opp när du blir frågad.

OFFICERN plågad, reser sig.

Två... gånger två... Låt mig se!... Det är två två!

MAGISTERN.

Jaså du! Du har inte läst över din läxa!

OFFICERN skamsen.

Jo det har jag, men... Jag vet hur det är, men jag kan inte säga't...

MAGISTERN.

Du ämnar svänga dig! Du vet det, men k a n inte säga't. Kanske jag ska hjälpa dig!

Han luggar Officern.

OFFICERN.

Å, det är rysligt, det är rysligt!

MAGISTERN.

Ja det är rysligt att en så stor gosse inte har ambition...

OFFICERN pinad.

En s t o r gosse, ja, jag är ju stor, mycket större än de här; jag är fullvuxen, jag har slutat skolan... — Liksom vaknande. — jag är ju promoverad... Varför sitter jag då här? Är jag inte promoverad?

MAGISTERN.

Jo visst, men du ska sitta och mogna, ser du. Du ska mogna... Är det inte rätt kanske?

OFFICERN tar sig för pannan.

Jo, det är rätt, man skall mogna... Två gånger två... är två, och det skall jag bevisa med ett analogibevis, det högsta av alla bevis! Hör på nu!... Ett gånger ett är ett, alltså är två gånger två två! Ty det som gäller om det ena gäller om det andra!

MAGISTERN.

Beviset är alldeles enligt logikens lagar, men svaret är orätt!

OFFICERN.

Det som är efter logikens lagar kan icke vara orätt! Låtom oss pröva! Ett uti ett går en gång, alltså går två uti två två gånger!

MAGISTERN.

Alldeles rätt enligt analogibeviset. Men hur mycket är då en gånger tre?

OFFICERN.

Det är tre!

MAGISTERN.

Följaktligen är två gånger tre också tre!

OFFICERN eftertänksamt.

Nej, det kan inte vara rätt... det kan inte... eller också... Sätter sig förtvivlad. Nej, jag är inte mogen än!

MAGISTERN.

Nej, du är inte mogen på långt när...

OFFICERN.

Men hur länge skall jag sitta här, då?

MAGISTERN.

Hur länge här? Tror du att tid och rum existerar?... Antag att tid existerar, då skall du kunna säga vad tid är! Vad är tid?

OFFICERN.

Tid... Tänker. Jag kan inte säga't, men jag vet vad det är: Ergo kan jag veta hur mycket två gånger två är utan att jag kan säga det! Kan magistern säga vad tid är?

MAGISTERN.

Visst kan jag det!

ALLA GOSSARNE.

Säg det då!

MAGISTERN.

Tid?... Ge mej si!

Blir stående orörlig med fingret på näsan.

Medan vi tala flyr tiden. Alltså är tid något som flyr medan jag talar!

EN GOSSE reser sig.

Nu talar magistern och medan magistern talar, så flyr jag; alltså är jag tiden! Flyr.

MAGISTERN.

Det är alldeles rätt enligt logikens lagar!

OFFICERN.

Men då är logikens lagar galna, för Nils som flydde kan icke vara tiden!

MAGISTERN.

Det är också alldeles rätt enligt logikens lagar, fastän det är galet.

OFFICERN.

Då är logiken galen!

MAGISTERN.

Det ser verkligen så ut! Men är logiken galen, då är hela världen galen... och då skall själva fan sitta här och lära er galenskaper!... Är det någon som bjuder på en sup, så ska vi gå och bada!

OFFICERN.

Detta är en posterus prius eller bakvända världen, ty man brukar bada först och ta badsupen sedan! Gamla stofil!

MAGISTERN.

Doktorn ska inte vara högmodig!

OFFICERN.

Officern om jag får be! Jag är officer, och jag begriper inte varför jag sitter här och tar ovett bland skolpojkar...

MAGISTERN lyfter fingret.

Vi skulle mogna!

*

KARANTÄNMÄSTAREN in.

Karantänen börjar!

OFFICERN.

Se där är du! Kan du tänka att han där låter mig sitta på skolbänken, fastän jag är promoverad!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Nå, men varför går du inte din väg?

OFFICERN.

Säg det!... Gå? Det är inte så gott det!

MAGISTERN.

Nej, jag tänker det! Försök!

OFFICERN till Karantänmästaren.

Rädda mig! Rädda mig från hans ögon!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Kom bara!... Kom och hjälp oss dansa... Vi måste dansa innan pesten bryter ut! Vi måste!

OFFICERN.

Skall briggen gå då?

KARANTÄNMÄSTAREN.

Först skall briggen gå!... Det blir ett gråtande förstås!

OFFICERN.

Alltid gråt: när han kommer, och när han går!... Låt oss gå!

De gå ut. Magistern fortsätter tyst sin lektion.

*

Jungfrurna, som stått vid danssalens fönster, draga sig ledsna ned åt bryggan; Edit, som stått förstenad vid pianot, drar sig efter.

DOTTERN till Officern.

Finns då ingen lycklig människa i detta paradis?

OFFICERN.

Jo, där är två nygifta! Hör på dem!

*

De nygifta in.

MANNEN till Hustrun.

Min sällhet är så utan gräns att jag önskade dö...

HUSTRUN.

Varför dö?

MANNEN.

Emedan mitt i lyckan växer ett frö till olyckan; den äter sig själv som eldslågan... den kan icke brinna evigt, utan måste slockna; denna förkänsla av slutet förintar sällheten mitt på höjdpunkten.

HUSTRUN.

Låt oss dö tillsammans, just nu!

MANNEN.

Dö? Ja väl! Ty jag fruktar lyckan! Den bedrägliga!

De gå mot sjön.

*

DOTTERN till Officern.

Livet är ont! Det är synd om människorna!

OFFICERN.

Se på den här som kommer då! Det är den mest avundade av dödliga i denna orten!

Den Blinde ledes in.

Han äger dessa hundra italienska villor; han äger alla dessa fjärdar, vikar, stränder, skogar, med fiskarne i vattnet, fåglarne i luften och villebrådet i skogen. Dessa tusen människor äro hans hyresgäster och solen går upp över hans hav och ner över hans länder...

DOTTERN.

Nåväl, klagar han också?

OFFICERN.

Ja, och med skäl, ty han kan icke se!

KARANTÄNMÄSTAREN.

Han är blind!...

DOTTERN.

Den mest avundade av alla!

OFFICERN.

Nu skall han se briggen gå, där hans son är med!

*

DEN BLINDE.

Jag ser icke, men jag hör! Jag hör hur ankarklon river i bottenleran som när man drar en metkrok ur en fisk och hjärtat följer med upp genom halsen!... Min son, mitt enda barn skall resa i främmande land på det vida havet; jag kan endast följa honom med mina tankar... nu hör jag kättingen gnissla... och... det är något som fladdrar och snärtar som tvättkläder på torkstreck... våta näsdukar kanske... och jag hör hur det hulkar och snyftar som när mänskor gråta... om det är småvågornas skvalp mot nåten eller om det är flickorna i stranden... de övergivna... de tröstlösa... Jag frågade en gång ett barn varför havet var salt och barnet som hade en far på långresa svarade genast: havet är salt därför att sjömännen gråter så mycket. Varför gråter sjömännen så mycket då?... Jo, svarte han, därför att de jämt ska resa bort... Och därför torkar de alltid sina näsdukar uppe i masterna!... Varför gråter människan när hon är ledsen, frågade jag vidare?... Jo, sade han, därför att ögonglasen skola tvättas ibland för att man skall se klarare!...

Briggen har gått till segel och glider bort; flickorna i stranden vifta med näsdukar och torka ömsom tårarne.

Nu hissas på signalstället från förmasten signalen »ja», en röd kula på vit botten! Alice viftar jublande till svar.

DOTTERN till Officern.

Vad betyder den flaggan?

OFFICERN.

Den betyder »ja». Det är löjtnantens »jaord» i rött, som det röda hjärtblodet, ritat på himlens blåa duk!

DOTTERN.

Hur ser »nej» ut då?

OFFICERN.

Det är blått som det skämda blodet i de blå ådrorna... men se vad Alice jublar?

DOTTERN.

Och vad Edit gråter!...

DEN BLINDE.

Råkas och skiljas! Skiljas och råkas! Det är livet! Jag råkade hans mor! Och så gick hon! Sonen hade jag kvar; nu gick han!

DOTTERN.

Han kommer väl igen!...

DEN BLINDE.

Vem är som talar till mig? Jag har hört den rösten förr, i mina drömmar, i min ungdom, när sommarlovet började, i min nygiftastid, när mitt barn föddes; varje gång livet log hörde jag den rösten, som en sunnan-susning, som ett harp-ackord uppifrån, såsom jag föreställer mig änglahälsningen julnatten...

*

ADVOKATEN
in, går fram till Den Blinde och viskar.

DEN BLINDE.

Jaså!

ADVOKATEN.

Jo, så är det!

Fram till Dottern.

Nu har du sett det mesta, men du har icke prövat det värsta.

DOTTERN.

Vad kan det vara!

ADVOKATEN.

Gentagelsen... Omtagningar!... Gå tillbaks! Få bakläxa!... Kom!

DOTTERN.

Vart?

ADVOKATEN.

Till dina plikter!

DOTTERN.

Vad är det?

ADVOKATEN.

Det är allt vad du fasar för! Allt vad du icke vill och måste! Det är att avstå, försaka, umbära, gå ifrån... allt oangenämt, vidrigt, plågsamt...

DOTTERN.

Finns det icke angenäma plikter?

ADVOKATEN.

De bli angenäma när de äro uppfyllda...

DOTTERN.

När de icke finnas mera... Plikt är således allt oangenämt! Vad är då det angenäma?

ADVOKATEN.

Det angenäma är synd.

DOTTERN.

Synd?

ADVOKATEN

Som skall straffas, ja! Har jag haft en angenäm dag och afton, så har jag helveteskval och ont samvete dagen efter.

DOTTERN.

Så sällsamt!

ADVOKATEN.

Jo, jag vaknar på morgonen med huvudvärk; och så börjar gentagelsen, den perversa gentagelsen dock. På så sätt att allt som i går afton var vackert, angenämt, kvickt, i dag på morgonen i minnet framställer sig som fult, vidrigt, dumt. Nöjet liksom ruttnar, och glädjen faller sönder. Det mänskorna kalla framgång blir alltid anledningen till nästa motgång. De framgångar jag haft i mitt liv blevo min undergång. Mänskorna hava nämligen en instinktiv fasa för andras välgång; de tycker att det är orättvist av ödet att gynna en, och därför söka de återställa jämvikten genom att rulla stenar på vägen. Att ha talang är livsfarligt, ty man kan lätt råka svälta ihjäl!... Emellertid, återvänd till dina plikter, eller stämmer jag dig, och vi gå igenom alla tre instanserna, en, två, tre!

DOTTERN.

Återvända? Till plåtkaminen med kålgrytan, barnkläderna...

ADVOKATEN.

Jaha! Vi ha stortvätt i dag, vi ska nämligen tvätta alla näsdukarne...

DOTTERN.

Å, skall jag ta om'et igen?

ADVOKATEN.

Hela livet är bara omtagningar... Se på magistern därinne... Han promoverades i går, fick lagerkrans och kanonskott, besteg parnassen och omfamnades av monarken... och i dag börjar han om skolan igen, frågar hur mycket är två gånger två, och därmed håller han på tills han dör... Emellertid, kom tillbaka, till ditt hem!

DOTTERN.

Då dör jag hellre!

ADVOKATEN.

Dör? Det får man inte! Ty först är det vanhederligt, till den grad att ens lik blir skymfat, och sedan... blir man osalig!... det är dödssynd!

DOTTERN.

Det är inte lätt att vara människa!

*

ALLA.

Bra!

*

DOTTERN.

Jag återvänder icke till förnedringen och smutsen med er!... Jag vill dit upp varifrån jag kommit, men... först skall dörren öppnas att jag får veta hemligheten... Jag vill att dörren öppnas!

ADVOKATEN.

Då måste du återvända på dina spår, gå samma väg tillbaka, och utstå alla processens vedervärdigheter, omtagningar, omskrivningar, upprepningar...

DOTTERN.

Så må det ske, men jag går först ut i ensamheten och ödemarken att återfinna mig! Vi ses igen!

Till Diktaren.

Följ mig!

Jämmerrop från fonden i fjärran.

O, ve! O, ve! — O, ve!

DOTTERN.

Vad var det?

ADVOKATEN.

Det är de osälla på Skamsund!

DOTTERN.

Varför klaga de mer än eljes, i dag?

ADVOKATEN.

Därför att solen skiner här, därför att det är musik här, dans här, ungdom här! Då känna de sina lidanden så mycket djupare.

DOTTERN.

Vi måste befria dem!

ADVOKATEN.

Försök! Det kom en gång en befriare, men han blev hängd på kors!

DOTTERN.

Av vem?

ADVOKATEN.

Av alla rätt-tänkande!

DOTTERN.

Vilka äro de?

ADVOKATEN.

Känner du icke alla de rätt-tänkande? Då skall du få känna dem!

DOTTERN.

Var det de som vägrade dig promotion?

ADVOKATEN.

Ja!

DOTTERN.

Då känner jag dem!

*

En strand vid Medelhavet. Till vänster i förgrunden synes en vit mur, över vilken fruktbärande orangeträd sticka upp. I fonden villor och Casino med terrass. Till höger ett stort upplag av stenkol med två skottkärror. I fonden till höger en flik av det blåa havet.

TVÅ KOLBÄRARE nakna till midjan, svarta i ansiktet, om händerna och de nakna delarne av kroppen, sitta förtvivlade på var sin skottkärra.

DOTTERN och ADVOKATEN i fonden.

DOTTERN.

Detta är paradiset!

1:A KOLBÄRAREN.

Detta är helvetet!

2:A KOLBÄRAREN.

Förtiåtta grader i skuggan!

1:A KOLBÄRAREN.

Ska vi gå i sjön?

2:A KOLBÄRAREN.

Då kommer polisen! Får inte bada här!

1:A KOLBÄRAREN.

Kan man inte få ta en frukt från trädet?

2:A KOLBÄRAREN.

Nej, då kommer polisen.

1:A KOLBÄRAREN.

Men jag kan inte arbeta i denna hetta; jag går ifrån alltsammans.

2:A KOLBÄRAREN.

Då kommer polisen och tar dig!... Paus. Och för övrigt blir du utan mat...

1:A KOLBÄRAREN.

Utan mat? Vi som arbetar mest, få äta minst; och de rika som inte göra någonting de ha mest!... Skulle man inte — utan att gå sanningen för när — kunna påstå att det är orättvist?... Vad säger Gudarnes dotter där?

*

DOTTERN.

Jag är svarslös!... Men säg, vad har du gjort efter du är så svart och din lott så hård?

1:A KOLBÄRAREN.

Vad vi ha gjort? Vi ha blivit födda av fattiga och tämligen dåliga föräldrar... Kanske straffade ett par gånger!

DOTTERN.

Straffade?

1:A KOLBÄRAREN.

Ja; de ostraffade sitta däroppe i Casino och spisa åtta rätter med vin.

DOTTERN till Advokaten.

Kan det vara sant?

ADVOKATEN.

I stort sett, ja!...

DOTTERN.

Du menar att varje människa någon gång gjort sig förtjänt av fängelse?

ADVOKATEN.

Ja!

DOTTERN.

Även du?

ADVOKATEN.

Ja!

*

DOTTERN.

Är det sant att de arma icke få bada i havet här?

ADVOKATEN.

Ja; icke ens med kläderna på! Endast de som ärna dränka sig, slippa betala. Men de lära få stryk oppe i poliskammarn!

DOTTERN.

Kunna de inte gå utanför byn och bada, ut på landet?

ADVOKATEN.

Det finns inget land, allt är inhägnat!

DOTTERN.

Ut i det fria, menar jag!

ADVOKATEN.

Det finns inget fritt, allt är upptaget!

DOTTERN.

Själva havet, det stora vida...

ADVOKATEN.

Allt! Du får inte gå med en båt på havet och lägga i land utan att det skrivs opp och tas betalt. Det är vackert!

DOTTERN.

Detta är icke paradiset!

ADVOKATEN.

Nej, det lovar jag!

DOTTERN.

Varför gör människorna ingenting för att förbättra sin ställning...

ADVOKATEN.

Jo visst gör de, men alla förbättrare sluta i fängelse eller på dårhus...

DOTTERN.

Vem sätter dem i fängelse?

ADVOKATEN.

Alla rätt-tänkande, alla hederliga...

DOTTERN.

Vem sätter dem på dårhus?

ADVOKATEN.

Deras egen förtvivlan att se det hopplösa i strävandet!

DOTTERN.

Har ingen kommit på den tanken att det av hemliga grunder skall vara som det är?

ADVOKATEN.

Jo, de som ha det bra, tänka alltid så!

DOTTERN.

Att det är bra som det är?...

*

1:A KOLBÄRAREN.

Och likvisst äro vi samhällets fundamenter; om ni inte får något kol buret, så slocknar spisen i köket, cheminén i våningen, maskinen i fabriken; då slocknar ljuset på gatan, i butiken, i hemmet; mörker och köld faller över er... och därför svettas vi som i helvetet för att bära det svarta kolet... Vad gen I oss igen?

ADVOKATEN till Dottern.

Hjälp dem... Paus. Att det inte kan bli alldeles lika för alla, det förstår jag, men att det kan få vara så olika??

*

HERRN OCH FRUN gå över scenen.

FRUN.

Kommer du och spelar ett parti?

HERRN.

Nej, jag måste gå lite för att kunna äta middag!

*

1:A KOLBÄRAREN.

För att k u n n a äta middag?

2:A KOLBÄRAREN.

För att k u n n a...?

Barnen in; skrika av fasa när de få se de svarta arbetarne.

*

1:A KOLARBETAREN.

De skriker, när de få se oss! De skriker...

2:A KOLARBETAREN.

Fyffan!... Vi få väl dra fram schavotterna snart och operera den här ruttna kroppen...

1:A KOLARBETAREN.

Fyffan! säger jag med! Tvi!

*

ADVOKATEN till Dottern.

Nog är det galet! Mänskorna äro inte så dåliga... utan...

DOTTERN.

Utan...?

ADVOKATEN.

Utan administrationen...

DOTTERN
döljer ansiktet och går.

Detta är icke paradiset!

KOLARBETARNE.

Nej, det är helvetet, är det!

Fingalsgrottan. Långa gröna böljor slå sakta in i grottan; i förgrunden vaggar en rödmålad ljudboj på vågen, dock utan att bojen ljuder förrän på angivet ställe.

Vindarnes musik. Vågornas musik.

DOTTERN och DIKTAREN.

DIKTAREN.

Vart har du fört mig?

DOTTERN.

Långt från mänskobarnens sorl och jämmer, vid världshavets yttersta, till denna grotta som vi kalla med namnet Indras Öra, emedan himladrotten här säges lyssna till de dödliges klagomål!

DIKTAREN.

Huru? Här?

DOTTERN.

Ser du ej hur denna grotta är byggd som en snäcka? Jo, du ser det. Vet du ej att ditt öra är byggt som en snäcka? Du vet, men har ej tänkt på det.

Hon tar upp en snäcka från stranden.

Har du ej som barn hållit en snäcka för örat och hört... hört ditt hjärtblod susa, dina tankars sorl i hjärnan, bristningen av tusen små utnötta trådar i din kropps vävnader... Detta hör du i den lilla snäckan, föreställ dig då vad som skall höras i denna stora!...

DIKTAREN lyss.

Jag hör intet, annat än vindens sus...

DOTTERN.

Då blir jag dess tolk! Hör! Vindarnes klagan.

Reciterar vid svag musik.

Födda under himmelens skyar
jagades vi av Indras ljungeldar
ner på den stoftiga jorden...
Åkrarnes strö solkade våra fötter;
landsvägarnes damm,
städernas rökar,
onda andedräkter,
matos och vinångor
måtte vi fördraga...
Ut på vida havet sträckte vi
att lufta våra lungor,
skaka våra vingar,
och tvätta våra fötter.
Indra, himmelens herre,
hör oss!
Hör när vi sucka!
Jorden är icke ren,
livet är icke gott,
mänskorna icke onda,
icke goda heller.
De leva som de kunna,
en dag om sänder.
Stoftets söner i stoft vandra,
av stoftet födda
till stoft varda de.

Fötter att trampa fingo de,
vingar icke.
Dammiga bliva de,
är skulden deras
eller din?

*

DIKTAREN.

Så hörde jag en gång...

DOTTERN.

Tyst! Vindarne sjunga än!

Reciterar vid svag musik.

Vindarne, vi luftens barn,
föra mänskornas klagan.
Hörde du oss
i skorstenspipan om höstkväll,
i kaklugnsluckorna,
i fönsterspringan,
då regnet grät ute på takplåtarne,
eller i vinterkväll
i snöig furuskog
på blåsiga havet
hörde du jämmer och kvidan
i segel och tåg...
Det är vi, vindarne,
luftens barn,
som ur människobröst
dem vi gått igenom,
lärt oss dessa kvalens toner...
I sjukrum, på slagfält,
i barnkamrar mest

där nyfödda kvida,
klaga, skrika
av smärtan att vara till.
Det är vi, vi, vindarne
som vina och vinsla
ve! ve! ve!

*

DIKTAREN.

Mig synes att jag förr...

DOTTERN.

Tyst! Vågorna sjunga.

Reciterar vid svag musik.

Det är vi, vi, vågorna,
som vagga vindarne
till vila!
Gröna vaggor, vi vågor.
Våta äro vi, och salta;
likna eldens lågor;
våta lågor äro vi.
Släckande, brännande,
tvättande, badande,
alstrande, avlande.
Vi, vi, vågorna,
som vagga vindarne
till vila!

*

DOTTERN.

Falska vågor och trolösa; allt vad på jorden icke brännes, det dränkes — i vågorna. — Se här.

Visar på en skräphög.

Se här vad havet rövat och krossat... Galjonsbilderna återstå endast av de sjunkna skeppen... och namnen: Rättvisan, Vänskapen, Gyllne Freden, Hoppet — det är allt som återstår av Hoppet... det bedrägliga Hoppet!... Lästänger, årtullar, öskar! Och se: livbojen... han räddade sig själv, men lät den nödställda förgås!

DIKTAREN letar i skräphögen.

Skeppet Rättvisans namnbräda är här. Det var samma ett som lämnade Fagervik med Den Blindes son. Alltså sjunkit! Och där ombord var Alices fästman, Edits hopplösa kärlek.

DOTTERN.

Den Blinde? Fagervik? Det måtte jag ha drömt! Och Alices fästman, fula Edith, Skamsund och karantänen, svavel och karbol, promotionen i kyrkan, advokatkontoret, korridoren och Victoria, Det växande slottet och Officern... Det har jag drömt...

DIKTAREN.

Det har jag diktat en gång!

DOTTERN.

Då vet du vad dikt är...

DIKTAREN.

Då vet jag vad dröm är... Vad är dikt?

DOTTERN.

Ej verklighet, men mer än verklighet... ej dröm, men vakna drömmar...

DIKTAREN.

Och mänskobarnen tro att vi diktare blott leka... hitta på och finna upp!

DOTTERN.

Väl är det, min vän, ty eljes skulle världen läggas öde av brist på uppmuntran. Alla skulle ligga på rygg och titta åt himlen; ingen skulle ta i tu med plog och spade, hyvel eller hacka.

DIKTAREN.

Detta talar du, Indras dotter, du som till hälften hör hemma därovan...

DOTTERN.

Du har rätt att förebrå mig; jag har gått för länge här nere och badat gyttjebad som du... Mina tankar kunna icke flyga mer; lera på vingarne... jord på fötterna... och jag själv — Lyfter armarna. — jag sjunker, sjunker... Hjälp mig, fader, himmelens Gud! Tystnad. Jag hör ej mer hans svar! Etern bär icke fram ljudet från hans läppar till mitt öras snäcka... silvertråden har brustit... Ve, jag är jordbunden!

DIKTAREN.

Ämnar du stiga... snart?

DOTTERN.

Så fort jag bränt stoftet... ty oceanens vatten kan icke rena mig. Vi spörjer du så?

DIKTAREN.

Därför att... jag har en bön... en böneskrift...

DOTTERN.

Vad för en böneskrift...

DIKTAREN.

En mänsklighetens böneskrift till världens härskare, uppsatt av en drömmare!

DOTTERN.

Att framlämnas av?...

DIKTAREN.

Av Indras dotter...

DOTTERN.

Kan du säga din dikt?

DIKTAREN.

Jag kan.

DOTTERN.

Säg den då!

DIKTAREN.

Bättre du!

DOTTERN.

Var läser jag den?

DIKTAREN.

I mina tankar, eller här!

Lämnar en pappersrulle.

DOTTERN.

Väl, så skall jag säga den!

Mottager papperet, men läser utantill.

*

DOTTERN.

»Varför födes du med smärta,
varför plågar du din moder,
mänskobarn, när du skall skänka
henne modersfröjden,
fröjden över alla fröjder?
Varför vaknar du till livet,
varför hälsar du på ljuset,
med ett skrik av ondska och av smärta?
Varför ler du ej mot livet,
mänskobarn, då livets gåva
skall ju vara glädjen själv?

Varför födas vi likt djuren,
vi av gudastam och mänskoätt?
Anden krävde dock en annan klädnad
än den här av blod och smuts!
Skall Guds avbild ömsa tänder...»
... Tyst! förvetne ... verket klandre icke mästarn!
Livets gåta löste ingen än!...
»Och så börjar vandringsloppet
över törne, tistel, stenar;
går det någon gång på banad väg
kallas genast den förbjuden;
plockar du en blomma, straxt
får du veta att den äges av en annan;
stänges vägen av en åker
och du måste fram din färd,
trampar du i andras gröda;
andra trampa sen i din,
för att göra skillnan mindre!
Varje glädje som du njuter
bringar alla andra sorg,
men din sorg gör ingen glädje,
därför är det sorg på sorg!
Så går färden till din död
som tyvärr blir andras bröd!»

— — —

Är det så du ämnar nalkas,
stoftets son, den allerhögste...?

DIKTAREN.

Hur skall stoftets son väl finna
ord nog ljusa, rena, lätta,
att från jorden kunna stiga...
Gudabarn, vill du vår klagan

sätta över i det språk
de Odödlige bäst fatta?

DOTTERN.

Jag vill!

DIKTAREN antyder bojen.

Vad är det som flyter där?... En boj?

DOTTERN.

Ja!

DIKTAREN.

Den liknar en lunga med ett struphuvud!

DOTTERN.

Det är havets väktare. När fara är å färde, sjunger den.

DIKTAREN.

Mig synes havet stiger och sjöarne börja gå...

DOTTERN.

Olikt är det icke!

DIKTAREN.

Ve! Vad ser jag? Ett skepp... utanför revet.

DOTTERN.

Vilket skepp kan det vara?

DIKTAREN.

Jag tror, det är spökskeppet.

DOTTERN.

Vad är det?

DIKTAREN.

Flygande Holländaren.

DOTTERN.

Den? Varför straffas han så hårt, och varför tar han ej i land?

DIKTAREN.

Därför att han hade sju otrogna hustrur.

DOTTERN.

Skall han straffas för det?

DIKTAREN.

Ja! Alla rätt-tänkande dömde honom...

DOTTERN.

Underliga värld!... Hur kan han befrias från bannet då?

DIKTAREN.

Befrias? Man aktar sig väl att befria...

DOTTERN.

Varför?

DIKTAREN.

Därför, att... Nej, det är icke Holländarn! Det är ett vanligt skepp som är i nöd!... Varför skriker icke bojen nu?... Se havet stiger, sjön går hög; snart äro vi stängda i grottan!... Nu ringer det i skeppsklockan! — Snart får vi en galjonsbild till... Skrik, boj, gör din plikt, väktare...

Bojen sjunger ett fyrstämmigt kvint-sext-ackord liknande mistlurar.

... Besättningen vinkar åt oss... men vi själva förgås!

DOTTERN.

Vill du icke befrielsen?

DIKTAREN.

Jo visst, visst vill jag, men inte nu... och inte i vatten!

*

BESÄTTNINGEN sjunger fyrstämmigt.

Krist Kyrie!

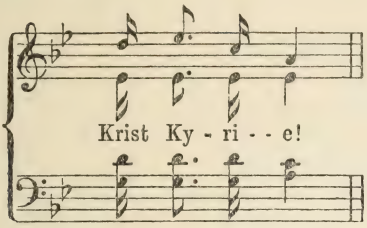

DIKTAREN.

Nu ropa de; och havet ropar! Men ingen hör.

BESÄTTNINGEN som förut.

Krist Kyrie!

DOTTERN.

Vem kommer därute?

DIKTAREN.

Gångande på vattnet? Det är bara en som går på vattnet — Petrus, hälleberget, är det inte, ty han sjönk som en sten...

Ett vitt sken synes utpå havet.

BESÄTTNINGEN.

Krist Kyrie!

DOTTERN.

Är detta Han?

DIKTAREN.

Det är han, den korsfäste...

DOTTERN.

Varför — säg mig, varför blev han nu korsfäst?

DIKTAREN.

Därför att han ville befria...

DOTTERN.

Vilka — jag har glömt det — vilka korsfäste honom?

DIKTAREN.

Alla rätt-tänkande.

DOTTERN.

Vilken underlig värld!

DIKTAREN.

Havet stiger! Mörkret överfaller oss... Stormen ökas...

*

BESÄTTNINGEN ger ett anskri.

DIKTAREN.

Besättningen skriker av fasa, när de få se sin räddare... Och nu... de springa över bord, av fruktan för frälsaren...

BESÄTTNINGEN ger ett nytt anskri.

DIKTAREN.

Nu skrika de för att de skola dö! Skriker när de föds och skriker när de dör!

De stigande vågorna hota att dränka dem i grottan.

DOTTERN.

Om jag vore viss på att det är ett skepp...

DIKTAREN.

I sanning... jag tror icke det är ett skepp... det är ett tvåvåningshus, med träd utanför... och... telefontorn... ett torn som räcker upp i skyarne... Det är det modärna Babels torn, som sänder trådar ditupp — för att meddela de övre...

DOTTERN.

Barn, mänskotanken behöver ingen metalltråd för att flytta sig;... den frommes bön tränger genom världarne... Det är bestämt intet Babelstorn, ty vill du storma himlen, så bestorma den med dina böner!

DIKTAREN.

Nej, det är intet hus... intet telefontorn... ser du det?

DOTTERN.

Vad ser du?

DIKTAREN.

Jag ser en hed i snö, en exercished... vintersolen skiner bakom en kyrka på kullen, och tornet kastar sin långa skugga på snön... nu kommer en trupp soldater marscherande på heden; de marschera på tornet, uppför spiran; nu äro de på korset, men jag förnimmer det som om den första, vilken trampar på tuppen, måste dö... nu nalkas de... korpralen som går i spetsen... haha! det kommer ett moln farande över heden, förbi solen förstås... nu är det borta alltihop... molnets vatten släckte solens eld! — Solens ljus skapte tornets mörkerbild, men molnets mörkerbild kvävde tornets mörkerbild...

Under det ovanstående talats har scenen åter förändrats till teaterkorridoren.

DOTTERN till Portvakterskan.

Har lordkanslern anlänt ännu?

PORTVAKTERSKAN.

Nej!

DOTTERN.

Dekanerna då?

PORTVAKTERSKAN.

Nej!

DOTTERN.

Kalla dem då, genast, ty dörren skall öppnas...

PORTVAKTERSKAN.

Är det så angeläget?

DOTTERN.

Ja, det är! Ty det finns en misstanke om att världsgåtans lösning skall ligga förvarad därinne!... Kalla lordkanslern och de fyra fakulteternas dekaner, alltså!

PORTVAKTERSKAN visslar i en pipa.

DOTTERN.

Och glöm inte glasmästarn med diamanten, för eljes blir det intet av!

*

TEATERFOLK
in från vänster som i början av spelet.

*

OFFICERN
in från fonden i redingot och cylinder med en rosenbukett i handen, strålande glad.

Victoria!

PORTVAKTERSKAN.

Fröken kommer strax!

OFFICERN.

Det är bra! Kaleschen väntar, bordet är dukat, champagnen ligger på is... Får jag omfamna er, fru.

Omfamnar Portvakterskan.

Victoria!

*

EN KVINNORÖST uppifrån, sjunger.

Jag är här!

OFFICERN börjar vandra.

Väl! Jag väntar.

*

DIKTAREN.

Mig tyckes att jag upplevat detta förr...

DOTTERN.

Mig även.

DIKTAREN.

Kanske jag drömt det?

DOTTERN.

Eller diktat det, kanske?

DIKTAREN.

Eller diktat det.

DOTTERN.

Då vet du vad dikt är.

DIKTAREN.

Då vet jag vad dröm är.

DOTTERN.

Mig tycks att vi stått någon annanstans och sagt dessa ord förr.

DIKTAREN.

Då kan du snart räkna ut vad verklighet är!

DOTTERN.

Eller dröm!

DIKTAREN.

Eller dikt!

*

LORDKANSLERN. DEKANUS FÖR TEOLOGISKA, FILOSOFISKA, MEDICINSKA, JURIDISKA FAKULTETERNA.

LORDKANSLERN.

Det är frågan om dörrn förstås! — Vad menar Dekanus i Teologiska fakulteten?

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Jag menar icke, utan jag tror... credo...

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Jag anser...

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Jag vet...

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Jag betvivlar, tills jag fått bevis och vittnen!

LORDKANSLERN.

Nu ska de gräla igen!... Vad tror då först Teologen?

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Jag tror att denna dörr icke får öppnas, emedan den döljer farliga sanningar...

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Sanningen är aldrig farlig.

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Vad är sanning?

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Det som kan bevisas med två vittnen.

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Med två falska vittnen kan allting bevisas — för en lagvrängare.

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Sanning är vishet, och visheten, vetandet är filosofien själv... Filosofien är vetenskapernas vetenskap, vetandets vetande, och alla andra vetenskaper äro filosofiens tjänare.

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Den enda vetenskapen är naturvetenskapen, filosofien är ingen vetenskap. Det är bara tomma spekulationer.

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Bravo!

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN
till Teol.

Du säger bravo! Vad är du för slag? Du är allt vetandes arvfiende, du är motsatsen mot vetenskap, du är okunnigheten och mörkret...

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Bravo!

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN
till Medic.

Du säger bravo, du, som inte ser längre än näsan räcker i förstoringsglaset, du som bara tror på dina bedrägliga sinnen, på ditt öga till exempel, som kan vara långsynt, kortsynt, blint, skumögt, vindögt, enögt, färgblint, rödblint, grönblint...

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Dumbom!

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Åsna!

De brasa ihop.

LORDKANSLERN.

Stilla! Inte skall den ena korpen hacka öga ur den andra.

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Om jag skulle välja emellan de där två, Teologin och Medicin, så valde jag — ingen!

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Och skulle jag sitta domare över er andra tre, så fällde jag — er alla!... Ni kan ju inte bli ense i någon enda punkt, och har aldrig kunnat det. — Till saken, åter! Vilka äro lordkanslerns åsikter om denna dörr och dess öppnande?

LORDKANSLERN.

Åsikter? Jag har inga åsikter. Jag är bara tillsatt av regeringen att se efter det ni inte bryter armar och ben av varandra i konsistorium... medan ni uppfostrar ungdomen. Åsikter? Nej, jag aktar mig, jag, för åsikter. Jag hade en gång några stycken, men de blevo genast vederlagda; åsikter bli genast vederlagda — av motståndaren förstås!... Kanske vi nu få öppna dörren, även med risk att den döljer farliga sanningar?

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Vad är sanning? Var är sanningen?

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Jag är sanningen och livet...

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Jag är vetandets vetande...

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Jag är det exakta vetandet...

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Jag betvivlar!

De brasa ihop.

*

DOTTERN.

Ungdomens lärare, blygs!

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Lordkansler, regeringens ombud, lärarekårens huvud, beivra denna kvinnas förseelse! Hon har bett er blygas, det är skymf, och hon har kallat er i försmädlig, ironisk bemärkelse ungdomens lärare, och det är smädligt tal.

DOTTERN.

Arma ungdom!

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Hon beklagar ungdomen, det är att anklaga oss. Lordkansler, beivra förseelsen!

DOTTERN.

Ja, jag anklagar er, er i gemen, att så tvivel och tvedräkt i de ungas sinnen.

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Hör, hon väcker själv tvivel om vår auktoritet hos de unga, och så anklagar hon oss att väcka tvivel. Är det inte en brottslig handling, frågar jag alla rättänkande?

*

ALLA RÄTT-TÄNKANDE.

Jo, det är brottsligt.

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Alla rätt-tänkande människor ha dömt dig! — Gå i frid med din vinning! Eljes...

DOTTERN.

Min vinning? — Eljes? Eljes vad?

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Eljes blir du stenad.

DIKTAREN.

Eller korsfäst.

DOTTERN.

Jag går. Följ mig, och du skall få veta gåtan!

DIKTAREN.

Vilken gåta?

DOTTERN.

Vad menar han med »min vinning»?...

DIKTAREN.

Troligen ingenting. Det är sådant vi kallar prat. Han pratade.

DOTTERN.

Men han kränkte mig djupast med det!

DIKTAREN.

Därför sa han väl det också... Sådana äro människorna.

*

ALLA RÄTT-TÄNKANDE.

Hurra! Dörren är öppnad!

*

LORDKANSLERN.

Vad doldes bakom dörren?

GLASMÄSTAREN.

Jag kan inte se någonting.

LORDKANSLERN.

Han kan inte se någonting, nej, det tror jag det!... Dekanerna! Vad doldes bakom dörren?

DEKANUS FÖR TEOLOGISKA FAKULTETEN.

Intet! Det är världsgåtans lösning... Av intet skapade Gud i begynnelsen himmel och jord.

DEKANUS FÖR FILOSOFISKA FAKULTETEN.

Av intet blir intet.

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Bosch! Det är intet.

DEKANUS FÖR JURIDISKA FAKULTETEN.

Jag betvivlar. Och här föreligger ett bedrägeri. Jag vädjar till alla rätt-tänkande!

DOTTERN till Diktaren.

Vilka äro de rätt-tänkande?

DIKTAREN.

Ja, säg det, den som kan. Alla rätt-tänkande är oftast bara en person. I dag är det jag och de mina, i morgon är det du och de dina. — Det utnämns man till, eller rättare, det utnämner man sig till.

*

ALLA RÄTT-TÄNKANDE.

Man har bedragit oss!

LORDKANSLERN.

Vem har bedragit er?

ALLA RÄTT-TÄNKANDE.

Dottern!

LORDKANSLERN.

Vill dottern vara god och säga oss vad hon menat med denna dörröppning?

DOTTERN.

Nej, go vänner! Om jag sade't, skullen I icke tro't.

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Där är ju intet.

DOTTERN.

Du sade't. — Men du förstod det intet!

DEKANUS FÖR MEDICINSKA FAKULTETEN.

Det är bosch vad hon säger.

ALLA.

Bosch!

DOTTERN till Diktaren.

Det är synd om dem.

DIKTAREN.

Menar du allvar?

DOTTERN.

Alltid allvar.

DIKTAREN.

Finner du synd om de rätt-tänkande också?

DOTTERN.

Kanske mest om dem.

DIKTAREN.

Om de fyra fakulteterna också?

DOTTERN.

Även, och icke minst! Fyra huven, fyra sinnen, på en kropp! Vem har skapat det monstret?

ALLA.

Hon svarar icke!

LORDKANSLERN.

Slå henne då!

DOTTERN.

Jag har svarat.

LORDKANSLERN.

Hör, hon svarar.

ALLA.

Slå henne! Hon svarar.

DOTTERN.

Antingen hon svarar, eller icke svarar: slå henne!... Kom, Siare, skall jag — långt härifrån! — säga dig gåtan — men ute i ödemarken, där ingen hör oss, ingen ser oss! Ty...

*

ADVOKATEN
fram, tar Dottern i armen.

Har du glömt dina plikter?

DOTTERN.

Å, Gud, nej! Men jag har högre plikter.

ADVOKATEN.

Och ditt barn?

DOTTERN.

Mitt barn! Vad mer?

ADVOKATEN.

Ditt barn ropar efter dig.

DOTTERN.

Mitt barn! Ve, jag är jordbunden!... Och denna plåga i mitt bröst, denna ångest... vad är det?

ADVOKATEN.

Vet du icke?

DOTTERN.

Nej!

ADVOKATEN.

Det är samvetskvalen.

DOTTERN.

Är det samvetskvalen?

ADVOKATEN.

Ja! Och de infinna sig efter varje försummad plikt, efter varje nöje, även det oskyldigaste, om det nu finns oskyldiga nöjen, vilket är tvivelaktigt; och efter varje lidande man tillfogat sin nästa.

DOTTERN.

Och det givs ingen bot?

ADVOKATEN.

Jo, men bara en! Det är att genast uppfylla plikten...

DOTTERN.

Du ser ut som en dämon, när du nämner ordet plikt! — Men när man som jag har två plikter att fylla?

ADVOKATEN.

Så fyller man först den ena, sen den andra!

DOTTERN.

Den högsta först... därför, se efter mitt barn, du, så skall jag fylla min plikt...

ADVOKATEN.

Ditt barn lider av saknaden... kan du veta att en människa lider för dig?

DOTTERN.

Nu fick jag ofrid i min själ... den gick i tu och det sliter åt två håll!

ADVOKATEN.

Det är livets små disharmonier, ser du!

DOTTERN.

Å, vad det sliter!

*

DIKTAREN.

Anade du vad jag spritt sorg och förödelse genom uppfyllandet av min kallelse, märk kallelse, som är den högsta plikten, skulle du icke vilja ta mig i handen!

DOTTERN.

Hur så?

DIKTAREN.

Jag hade en far vilken byggt sitt hopp på mig såsom enda sonen, vilken skulle fortsätta hans affär... Jag rymde från handelsinstitutet... Min far grämde ihjäl sig. Min mor ville ha mig till religiös... jag kunde icke bli religiös... hon försköt mig... Jag hade en vän som understött mig i nödens hårda tider... Vännen uppträdde som tyrann mot dem jag talade för och sjöng för. Jag måste stöta ner min vän och välgörare för att rädda min själ! Sen dess

har jag ingen ro mer; människorna kalla mig ärelös, avskum, det hjälper icke att mitt samvete säger: du har gjort rätt, ty nästa stund säger samvetet: du har gjort orätt! Sådant är livet.

*

DOTTERN.

Följ mig ut i ödemarken!

ADVOKATEN.

Ditt barn!

DOTTERN
antyder alla närvarande.

Här äro mina barn! En och en äro de snälla, men bara de råka ihop, så kivas de och bli till dämoner... Farväl!

*

Utanför slottet; samma dekoration som 1:a tablån i 1:a akten. Men marken nedanför slottsgrunden är nu täckt med blommor (Blå stormhatt, Aconitum). På slottets tak längst upp på lanterninen syns en Chrysanthemum-knopp färdig att slå ut. Slottsfönstren äro illuminerade med stearinljus.

DOTTERN och DIKTAREN.

*

DOTTERN.

Stunden är icke avlägsen, då jag med eldens hjälp skall stiga till etern igen... Det är detta ni kallar att dö och som I nalkens med fruktan.

DIKTAREN.

Fruktan för det okända.

DOTTERN.

Som I kännen.

DIKTAREN.

Vem känner det?

DOTTERN.

Alla! Varför tron I icke era profeter?

DIKTAREN.

Profeter ha alltid varit misstrodda; hur kommer det sig? — Och »om Gud har talat, varför tro då icke människorna»? Hans övertygande makt borde vara oemotståndlig!

DOTTERN.

Har du alltid tvivlat?

DIKTAREN.

Nej! Jag har haft vissheten många gånger; men efter en tid gick den sin väg, som en dröm när man vaknar!

DOTTERN.

Det är icke lätt att vara människa!

DIKTAREN.

Du inser och erkänner det?...

DOTTERN.

Ja!

DIKTAREN.

Hör du! Var det icke Indra som en gång sände sin son hit ner för att höra mänsklighetens klagomål?

DOTTERN.

Jo, det var! Hur blev han mottagen?

DIKTAREN.

Hur fyllde han sin mission? för att svara med en fråga.

DOTTERN.

För att svara med en annan... Blev icke människans ställning förbättrad efter hans besök på jorden? Svara sanningsenligt!

DIKTAREN.

Förbättrad?... Jo, litet! Mycket litet!... Men, i stället för att fråga: Vill du säga mig gåtan?

DOTTERN.

Ja! Men till vad gagn? Du tror mig ju icke!

DIKTAREN.

Dig vill jag tro, ty jag vet vem du är!

DOTTERN.

Nåväl, jag skall säga!

I tidernas morgon innan solen lyste, gick Brama, den gudomliga urkraften, och lät förleda sig av Maja, världsmodren, till att föröka sig. Detta det gudomliga urämnets beröring med jordämnet var himlens syndafall. Världen, livet och människorna äro sålunda endast ett fantom, ett sken, en drömbild...

DIKTAREN.

Min dröm!

DOTTERN.

En sanndröm!... Men, för att befrias ur jordämnet, söker Bramas avkomlingar försakelsen och lidandet... Där har du lidandet såsom befriaren... Men denna trängtan till lidandet råkar i strid med begäret att njuta, eller kärleken... förstår du än vad kärleken är, med dess högsta fröjder i de största lidanden, det ljuvaste i det bittraste! Förstår du nu vad kvinnan är? Kvinnan, genom vilken synden och döden inträdde i livet?

DIKTAREN.

Jag förstår!... Och slutet?...

DOTTERN.

Det du känner... Striden mellan njutningens smärta och lidandets njutning... botgörarens kval och vällustingens fröjder...

DIKTAREN.

Alltså strid?

DOTTERN.

Strid mellan motsatser alstrar kraft, liksom elden och vattnet ger ångkraft...

DIKTAREN.

Men friden? Vilan?

DOTTERN.

Tyst, du får icke fråga mer, och jag får icke svara!... Altaret är redan smyckat till offringen... blommorna stå vakt; ljusen äro tända... vita lakan för fönstren... granris i portgången...

DIKTAREN.

Detta säger du lugnt som om icke lidande fanns för dig!

DOTTERN.

Icke?... Jag har lidit alla edra lidanden, men hundrafalt, ty mina förnimmelser voro finare...

DIKTAREN.

Säg dina sorger!

DOTTERN.

Skald, kunde du säga dina, så att icke ett ord stack utöver; kunde ditt ord någon enda gång nå upp mot din tanke?

DIKTAREN.

Du har rätt, nej! Jag gick som en dövstum inför mig själv, och när hopen lyssnade med beundran till min sång, fann jag den själv vara skrål... därför, ser du, blygdes jag alltid, när man hyllade mig!

DOTTERN.

Och då vill du att jag? Se mig i ögat!

DIKTAREN.

Jag håller icke ut din blick...

DOTTERN.

Hur ville du hålla ut mitt ord, om jag skulle tala mitt språk!...

DIKTAREN.

Säg dock, innan du går: vad led du mest av, härnere?

DOTTERN.

Av — att vara till; att känna min syn försvagad av ett öga, min hörsel förslöad av ett öra, och min tanke, min luftiga ljusa tanke bunden i fettslyngors labyrinter. Du har ju sett en hjärna... vilka krokvägar, vilka krypvägar...

DIKTAREN.

Jo, och det är därför alla rätt-tänkande tänka krokigt!

DOTTERN.

Elak, alltid elak, men det är ni alla!...

DIKTAREN.

Hur kan man vara annat?

DOTTERN.

Nu skuddar jag först stoftet av mina fötter... jorden, leran...

Hon tar av skorna och lägger dem i elden.

*

PORTVAKTERSKAN
in, lägger sin schal i elden.

Kanske jag får bränna upp min schal med? Ut.

OFFICERN in.

Och jag mina rosor som bara har taggarna kvar!
Ut.

AFFISCHÖREN in.

Affischerna får gå, men sänkhåven aldrig! Ut.

GLASMÄSTAREN in.

Diamanten, som öppnade dörrn! Farväl! Ut.

ADVOKATEN in.

Protokollen i den stora processen rörande påvens skägg eller vattuminskningen i Ganges källor. Ut.

KARANTÄNMÄSTAREN in.

Ett litet bidrag, av den svarta mask som gjorde mig till morian mot min vilja! Ut.

VICTORIA in.

Min skönhet, min sorg! Ut.

EDIT in.

Min fulhet, min sorg! Ut.

DEN BLINDE
in, sticker handen i elden.

Jag ger min hand för mitt öga! Ut.

DON JUAN i rullstolen in.

HON och VÄNNEN.

DON JUAN.

Raska på, raska på, livet är kort!
Ut med de andra.

*

DIKTAREN.

Jag läste att när som livet nalkas slutet, allt och alla rusa förbi i en enda defilé... Är detta slutet?

DOTTERN.

Ja, det är mitt! Farväl!

DIKTAREN.

Säg ett avsked!

DOTTERN.

Nej, jag kan icke! Tror du att era ord kunna säga våra tankar!

*

TEOLOGEN in, rasande.

Jag är desavouerad av Gud, jag är förföljd av människor, övergiven av regeringen och förhånad av mina ämbetsbröder! Hur skall jag kunna tro, när ingen annan tror... hur skall jag försvara en gud, som icke försvarar de sina? Bosch är det!

Kastar en bok på elden och går ut.

*

DIKTAREN

rycker boken ur elden.

Vet du vad det var?... Ett martyrologium, en kalender med en martyr för varje dag i året.

DOTTERN.

Martyr?

DIKTAREN.

Ja, en som pinats och dödats för sin tro! Säg varför! Tror du att alla, som pinas, lida, och att alla, som dödas, känna smärta? Lidandet är ju förlossningen och döden befrielsen.

*

KRISTIN med pappersremsor.

Jag klistrar, jag klistrar tills det inte finns något mer att klistra...

DIKTAREN.

Och om själva himlen rämnade, så skulle du försöka klistra till den... Gå!

KRISTIN.

Är det inga innanfönster där i slottet.

DIKTAREN.

Nej, du, inte där!

KRISTIN ut.

Då går jag, då!

*

DOTTERN.

Vårt avsked förestår och slutet nalkas;
farväl du mänskobarn, du drömmare,
du skald som bäst förstår att leva;
på vingar svävande utöver jorden,
du dyker ner ibland i mullen
för att den snudda vid, ej fastna!
— — — — — — — — — — —
Nu när jag går... i avskedsstunden
när man skall skiljas från en vän, en plats,
hur stiger icke saknaden av det man älskat,
och ångern över det man brutit...
O, nu jag känner hela varat's smärta,
så är det då att vara människa...
Man saknar även det man ej värderat
man ångrar även det man icke brutit...
Man vill gå bort, och man vill stanna...

Så rivas hjärtats hälfter var åt sitt håll,
och känslan slits som mellan hästar
av motsats, obeslutsamhet, disharmoni...
— — —
Farväl! Säg dina syskon att jag minns dem,
dit nu jag går, och deras klagan
skall i ditt namn jag bära fram till tronen.
Farväl!

Hon går in i slottet. Musik höres! Fonden upplyses av det brinnande slottet och visar nu en vägg av människoansikten, frågande, sörjande, förtvivlade... När slottet brinner slår blomknoppen på taket ut till en jättekrysantemum.

ANMÄRKNINGAR TILL TRETTIOSJÄTTE DELEN.

KRONBRUDEN. SVANEVIT. ETT DRÖMSPEL.

I denna volym ingående dramer Kronbruden, Svanevit, Ett drömspel utkommo första gången i ett band på C. och E. Gernandts förlag våren 1902. De ingingo sedermera i Samlade dramatiska arbeten, Romantiska dramer, del IV, Hugo Gebers förlag. Svanevit har utkommit i en tredje upplaga hos Albert Bonnier 1914; denna upplaga är tillökad med en ny tablå i tredje akten, däri Unga kungen uppträder, och några repliker i följande scen.

Originalhandskrifterna till Kronbruden och Svanevit ägas av fru Harriet Bosse och ha av ägarinnan ställts till disposition för denna upplagas redaktion. Manuskriptet till tilläggen i tredje akten av Svanevit äges av bokförläggaren hr K. O. Bonnier. Ägaren av manuskriptet till Ett drömspel, borgmästare A. Ulrich, har vägrat undersökning därav. Originalmanuskriptet till Ett drömspels Förspel äges av teaterdirektör August Falck, som ställt det till utgivarens förfogande.

Kronbruden har uppförts på Svenska teatern 14 sept. —2 nov. 1907 16 gånger, på Folkets hus teater 16 april 1910—28 april 1912 72 gånger och på Östermalmsteatern

1—13 mars 1913 13 gånger. Svanevit har givits på Intima teatern 30 okt. 1908—5 nov. 1910 150 gånger, på Skansen 21—28 aug. 1910 8 gånger och Ett drömspel har gått på Svenska teatern 17—28 april 1907 12 gånger.

KRONBRUDEN.

Originalmanuskriptet till Kronbruden är en handskrift på Lessebopapper i folioformat. Den omfattar fyra lägg, sammanbundna med silkestråd och ett ark upptagande titeln. Därtill komma ett löst blad, varpå antecknats ett "uppsättningsförslag" och ett vitt omslag med titel.

Titeln "Kronbruden af August Strindberg" på omslaget är omsorgsfullt och prydligt textad. Bokstäverna äro tecknade på tre i rött målade bandrullar, av vilka den översta upptagande rubriken "Kronbruden" är störst och mest utarbetad. Bokstäverna utom majuskeln K i Kronbruden ha ritats i svart tusch med ytterlinjer dragna med bronstinktur. Majuskeln K är textad på guldgrund i rött med svarta tvärlinjer och ytterligare utsmyckad med blåa sirater.

På det lösa bladet har Strindberg skrivit: "Kronbruden [uppsättningsförslag] 1. Fäbodvallen. 2. Kvarnkammaren. 3. Soldatens stuga. 4. Kvarnkammaren. 5. Kyrkbacken. 6. Vinterväg på isen." Förslaget överensstämmer med handskriftens anvisning av "Dekorationer" i dess sceneriförteckning (jfr Korr.-ändringar av Strindberg, sid. 6).

På framsidan av titelarkets första blad har Strindberg skrivit titeln: Kronbruden af August Strindberg. Majuskeln K i Kronbruden är ritad med röd krita, de övriga bokstäverna med grön; ytterlinjerna till alla bokstäverna äro dragna med svart tusch. Författarnamnet är skrivet med bläck med författarens vanliga piktur. Under titeln är

ritat ett hjärta med röd krita, varifrån utspringa två små fantasiblomrankor. Upptill på sidan har författaren skrivit en anvisning för sättningen av första upplagan: "[Till sätteriet: Alla parentestecken borttagas. Det som står inom parenteserna sättes med samma stilsort som texten]. Förf." Ordern har endast följts så till vida som scenanvisningarna i första upplagan satts med samma stil som den övriga texten; de stå däremot fortfarande i enlighet med manuskriptet inom hakar [ ].

På första läggets första sida står personförteckningen. P i rubriken Personer är textad med blå krita. Andra bladet upptar sceneriförteckningen; S i Sceneri är textad med grön krita. Därpå följer texten skriven och paginerad på bladens bägge sidor; sidräkningen börjar med den första textsidan. Handskriften har 93 paginerade sidor. Handskriften har den vanliga prydliga karaktären med ett fåtal överstrykningar och rättelser. Nottexten är i flertalet fall skriven på särskilt papper, som klistrats in i manuskriptet. De av Strindberg skrivna nottexterna ha vid jämförelse med originalen i Dybecks Vallvisor och hornlåtar och Runa visat sig vara felfria; däremot förekommer ett flertal fel i tidigare tryckta upplagor, som för denna upplaga rättats. Tre melodier, till vilka ej originalen återfunnits, ha rättats enligt handskriften, där uppenbara fel i tidigare upplagor förekomma.

Vid de blad där nya tablåer begynna utom det där den sista, "Intervägen på isen", vidtar, är i handskriftens marginal fästade sidenband som uppslagsändor: en grön för första scenen i kvarnkammaren, en röd för scenen i soldatens stuga, en svart för andra scenen i kvarnkammaren, och en blekblå för scenen utanför kyrkan; färgerna symbolisera tydligen i viss mån respektive tablåers stämning.

Märken på manuskriptet torde ange att det använts vid sättning.

Tryckfel i föregående upplagor.

Samtliga tryckfel, som här anmärkts som tillhöriga uppl. 1, återfinnas även i uppl. 2, med undantag av några, om vilka här nedan särskild anmärkning gjorts.

Sid. 6, rad 15. Personförteckningen: Prästen. Så överallt i själva texten såväl i hskr. som i uppl. 1. Uppl. 1 och hskr. här inkonsekvent: Pastorn. Här ändring gjord i enlighet med den övriga texten.

Sid. 7, (petit-)rad 1: Fäbodvall. Så hskr. och uppl. 2. Uppl. 1: Fä b o vall. Jfr sid. 6, scenförteckningen, där även uppl. 1 har: Fä b o d vallen.

Sid. 10, rad. 3—4: MODREN. Vad heter mjölnarn? KERSTI tiger. MODREN. Heter han Anna? Så hskr. I uppl. 1 är regieanvisningen rörande Kersti överhoppad, så att Modrens två repliker komma att stå omedelbart tillsamman. Likaså samma sida, rad. 8—9: MODREN. Vilkens skorsten? KERSTI tiger. MODREN. Kvarnfolkets? Också här "Kersti tiger" överhoppat i uppl. 1. Däremot är samma regieanvisning "Kersti tiger" under fortsatt samtal med Modren bibehållen sid. 24, (petit-)rad 6, även i uppl. 1.

Sid. 11, (petit-)rad 2: Sjunger — — [noter]. Hur käckt var det då och hur lett är det nu-u-u! Talar. Hur käckt var det då, och hur lett är det nu! Den ena raden står i hskr. rakt under den andra. Den senare jämte "talar" överhoppad i uppl. 1.

— rad 11: "Hur käckt var det då, hur lett är det nu?" Citationstecken enligt hskr. Uteglömt i uppl. 1. Modren upprepar för sig själv den nyss sjungna versen. Sid. 25, rad 2 är Modrens citat av samma vers försett med anföringstecken även i uppl. 1, enligt hskr.

Sid. 12, fjärde notraden: Långt, långt bort i skogen. Så hskr., liksom visans original i Dybecks Svenska vallvisor och hornlåtar. Denna textrad uteglömd i uppl. 1, ehuru notraden är införd.

Sid. 13, (petit-)rad. 2—4 [notraderna frånräknade]: Då höres runt omkring och bakom, först fjärran, sedan närmare: hojt och rop av drevfolk, grenar som brytas etc. Så hskr. I uppl. 1 är "Då höres runt omkring och bakom" utelämnat, antagligen lik. Då predikatet i den tidigare texten därmed kommer att saknas blir "grenar som brytas" osamhörigt med de övriga subjekten. Strindbergs scenanvisning vill naturligtvis avse att man h ö r grenar som brytas men inte, som anvisningen nu får utseende av, att grenar verkligen brytas på scenen "först fjärran, sedan närmare". I hskr. punkt framför "Då", i uppl. 1 semikolon framför "först", i hskr. kolon framför "hojt", uppl. 1 komma. Jfr även följ. mening rad 6: Därpå följande canon etc., där det uteslutna predikatet är att läsa från föregående menings "höres".

Sid. 14, (petit-)rad 10: KERSTI störtar fram och kysser barnet. Denna scenanvisning överhoppad i uppl. 1.

— rad 15: komma mellan "lille" och "gulle", enligt hskr., överhoppat i uppl. 1.

Sid. 16, (petit-)rad 10: huvet. Så hskr. Uppl. 1: huvudet.

— rad. 14 och 17—18: i nöd och lust. Så enligt vigselformuläret som här citeras (se kap. 8, om brudvigsel, i Handbok för svenska kyrkan). Hskr. har på första stället "i lust och nöd" på det andra "i nöd och lust". Uppl. 1 på bägge ställena: lust och nöd.

Sid. 17, (petit-)rad 6: MATS efter en paus. Scenanvisningen överhoppad i uppl. 1.

Sid. 18, (petit-)rad 7: KERSTI efter en paus. Scenanvisningen överhoppad i uppl. 1.

Sid. 23, rad 9: ska. Så hskr. Uppl. 1: skall.

Sid. 25. Notraden med anvisningen om fiolens stämning i den sista notraden på sidan insatt enligt hskr. Den synes genom missuppfattning ha blivit utesluten i uppl. 1 på detta ställe; strax ovan i hskr. har Strindberg nämligen strukit en anvisning, som han felskrivit.

Samma notrad, som här insatts, står kvar sid. 82, där Forskarlens sång med tillhörande musik upprepas.

Sid. 27, rad 15: inte. Så hskr. Uppl. 1: icke. Omgivande text har eljes "inte".

Sid. 30, (petit-)rad. 3—4: FORSKARLEN, som börjar sjunga om sin strof. Så hskr. I uppl. 1 är "sin" överhoppat.

Sid. 34, rad 3: d e n lille. "Den" spärrat enligt hskr., för att uttrycka motsatsen till föregående repliks "det lilla". Spärrning saknas i uppl. 1.

Sid. 36, rad 9: Hennas! Så hskr. Uppl. 1: Hennes, läsfel.

— rad 14: Lyss åt vaggan. Detta är scenanvisning enligt hskr. I uppl. 1 saknas hakarna, liksom i uppl. 2 parentestecknen, som eljes ange scenanvisning, kring satsen, så att den felaktigt synes ingå i Mats' replik.

Sid. 42, rad 11: gack ock till de dödas ben. Så originalet i vers 4, psalm 278, vartill Farfadren i dialogen riktigt hänvisar, i 1695 års svenska psalmbok. Uppl. 1 enligt hskr.: gack b o r t till etc.; läsarten beror tydligen på ett minnesfel av förf. Vid första versradens slut står i uppl. 1 kolon, som här enligt psalmbokstexten ändrats till komma.

Sid. 44, rad. 7—8: Min son Sichems hjärta. Uppl. 1 enligt hskr.: min so n s. Den införda läsarten och likaså interpunktionen av citatet är i enlighet med den gamla bibeltexten.

Sid. 46, (petit-)rad 10: drar ner spisluckan. Så hskr. Uppl. 1: ned. Däremot sid. 85, (petit-)rad 7: drar ner luckorna, även i uppl. 1 enligt hskr.

Sid. 47, rad 1: FARFADREN utan några gester. Så hskr. Saknas i uppl. 1; sannolikt lik.

Sid. 52, (petit-)rad 11: Flera gånger. Så hskr. Uppl. 1: Fle r e. Så ock sid. 93, rad 10.

Sid. 57, rad 10: Skatten är Skratten. Så hskr. Uppl. 1: S k r a t ten är skratten, tryckfel. Jfr sid. 56, rad. 14—15, Britas replik: Låt mig leta en liten skatt åt dig.

Sid. 62, (petit-)rad 4: spikhuven. Så hskr. Uppl. 1: spikhuvuden.

— (petit-)rad 18: nummerna. Så hskr. här. Uppl. 1: numrorna.

— (petit-)rad. 25—26: fingerna. Så hskr. Uppl. 1: fingrarne.

Sid. 66, rad 11: Å, håll ord! Så hskr. Uppl. 1: Ah. Likaså sid. 76, rad 1: Å enligt hskr.; ah i uppl. 1.

Sid. 67, rad 5: d e t var d e t! — — — d e t v a r det. Spärrningen å denna rad enligt hskr. I uppl. 1 oriktig spärrning: d e t var d e t! — — — det var d e t!

— rad 11: Jag ska b a r a hämta kronan hos handelsman. Så hskr. Uppl. 1: Jag ska hämta kronan hos handelsman n e n. Jfr strax nedanför sid. 68, rad 2 "till handelsman" även i uppl. 1.

Sid. 68, rad 1: Häha. Så hskr. Uppl. 1: Ha ha.

— rad 3: di här. Så hskr. Uppl. 1: de här.

Sid. 69, rad. 7—8: vi ska läsa bibeln. Så hskr. Uppl. 1: — — i bibeln.

— rad 13: Vet du v e m Dina var? "Vem" spärrat enligt hskr. Spärrningen ej iakttagen i uppl. 1. Likaså spärrning enligt hskr. i näst följande repliker sid. 69, rad 15 och sid. 70, rad 2: Vet du v a d Dina var? — Vet du v a d hon var? där uppl. 1 även saknar spärrning. Strindbergs understrykningar antagligen ej observerade av sättaren.

Sid. 70, (petit-)rad. 7 och 17: huvet enligt hskr., men sid. 62, (petit-)rad 21 och sid. 76, (petit-)rad 1: huvudet enligt hskr. Sid. 104, (petit-)rad 7: huvudet enligt hskr., men samma sida (petit-)rad 13: huvet enligt hskr. Här i uppl. 1: huvudet. Sid. 111, (petit-)rad 3: fiskhuven enligt hskr. Uppl. 1 fiskhuvuden.

Sid. 72, rad 8: att gå och hojta och låla i skogen. Så hskr. Uppl. 1: — — l å t a i skogen, felläsning av sättaren.

— rad 16: sätter in lite högtid i't. Så hskr. Uppl. 1: sätter lite högtid in i't.

Sid. 73, rad 5: var de har sina vänner. Så hskr. Uppl. 1: ha.

— rad. 14—15: kvarnkammarn. Så hskr. Uppl. 1: -kammar e n.

Sid. 74, rad 8: Jag v a r icke bitter. Spärrning enligt hskr., ej iakttagen i uppl. 1.

Sid. 75, rad. 1—2: man säger inte de åt en flicka! Så hskr. Uppl. 1: man säger inte d e t etc.

— rad 7: Det v a r inte! Spärrning enligt hskr., ej iakttagen i uppl. 1.

Sid. 77, rad 8: D e n lille? Spärrning enligt hskr., saknas i uppl. 1. Mats uttrycker gentemot Kerstins replik: "— — lägga den lille", med detta tonfall sin iakttagelse att det är fråga om Lill-Mats, ej om hans barn.

Sid. 78, rad 6: Hos m i g i kvarnen! "Mig" här spärrat enligt hskr., men ej i uppl. 1.

Sid. 80, (petit-)rad 4: syns. Så hskr. Uppl. 1. synes.

Sid. 81, rad 7: Intet v a r mycket! Intet ä r inte mer!... "Var" och "är", spärrade enligt hskr.; spärrningen ej iakttagen i uppl. 1.

Sid. 82, första raden: Byril: (Se Dybeck, Runa 1845.) Uppl. 1 enligt hskr.: Byril: (Se Dybeck, Svenska vallvisor och hornlåtar.) Här föreligger ett minnesfel av Strindberg. Melodien förekommer icke i Svenska vallvisor och hornlåtar, men väl i Dybecks Runa, Antikvarisk tidskrift, 1845, sid. 37 under rubriken Byril. Byril är en ringdans, som här beskrives; egentligen är Byril namnet på den som går ensam ini ringen och skall söka gripa en flicka (eller om flicka, en pojke) vid parens omskifte.

Sid. 82 och sid. 84: Hänvisningarna till sid. 25 och sid. 38 [denna uppl:s pagina] äro i bägge de föregående upplagorna felaktiga. Uppl. 1 har sid. 15 i stället för sid. 25 och sid. 25 i stället för sid. 35; felet är uppkommet genom att handskriftens siffror av slarv tryckts i stället för upplagans sidnummer. Uppl. 2 har sid.

136 i stället för sid. 144 och sid. 144 i stället för sid. 152; d. v. s. hänvisar till de sidor som uppl. 1 felaktigt hänvisar till.

Sid. 85, (petit-)rad 7: spisen. Så hskr. Uppl. 1: spiseln.

Sid. 86, rad 8: Jag ä r död. Spärrning enligt hskr., saknas i uppl. 1.

Sid. 88, rad 7: Vem är d e t? Spärrning enligt hskr., saknas i uppl. 1.

Sid. 92, rad 10: de döde. Så hskr. Uppl. 1: de döda. Men sid. 119, rad 6 i samma citat "de döda" enligt hskr. och uppl. 1.

Sid. 93, rad 2: Jag förhoppas, jag förhoppas etc. Så hskr. här och på övriga ställen sången citeras. Uppl. 1 har här: Jag hoppas, jag förhoppas.

Sid. 94, (petit-)rad 4: Dalalandskap. Så hskr. Uppl. 1: Dallandskap.

Sid. 95, (petit-)rad. 16—17: Båda partierna. Så hskr. Uppl. 1: — parterna. Antagligen läsfel. Sid. 116, (petit-)rad 9: de båda partierna, såväl i uppl. 1 som hskr. om samma föremål.

Sid. 96, (petit-)rad 1: han ser förvildad ut. Så hskr. Uppl. 1: — — förtvivlad ut. Uppenbart läsfel.

— rad 18: hjärtblomma. Så hskr. Uppl. 1: hjärteblomma.

— rad 20: midsommarsoln. Så hskr. Uppl. 1: -sol e n.

Sid. 99, rad. 3—4: Men hon ska inte ha den fula kappan, för den sku Brita ha. Så hskr. Strindberg har först skrivit "ska" på senare stället, men därpå inskrivit ett "u" på "a", vilket ej observerats av sättaren till uppl. 1, som därför har s k a.

— (petit-)rad 10: Hänger sig om hennes hals. Så hskr. Uppl. 1: Slänger sig etc. Uppenbart läsfel.

Sid. 100—102. JORDEGUMMAN. Uppl. 1 har i denna scen i enlighet med hskr. "Jordemodren" som personanvisning, men överallt eljes i texten, både den före-

gående och den efterföljande, "Jordegumman" enligt hskr.; så också i personförteckningen. Denna läsart har därför insatts även i denna scen.

Sid. 102, rad 1: Heldre. Så hskr. Uppl. 1: Hellre.

Sid. 109, rad 1: påskadag. Så hskr. Uppl. 1: påskdag.

— rad 18: Jäså. Så hskr. Uppl. 1: Jaså.

Sid. 111, rad 1: Hähä du. Så hskr. Uppl. 1: Hähä du, missförstånd av sättaren.

— rad. 2—3: "Vem ropar högre än tranan? Vem är vitare än svanan?" Så hskr. Uppl. 1: svan e n. Så också rad 5: svanan, enligt hskr. Uppl. 1: svanen.

Sid. 113, rad 6: Isen är landalös västanpå! Så hskr. Uppl. 1: — — u t a n på. Läsfel. Felet framträder dess orimligare, som i nästa replik upplyses att isen är landalös även "östanpå" och sedan nämnas även "nordanöver" och "sunnan".

Korrekturändringar av Strindberg.

Sid. 6. Sceneriet är icke i hskr. numrerat. Efter sceneriförteckningen har hskr. en i uppl. 1 utesluten anvisning på "fem dekorationer": "1. Fäbodvallen. 2. Kvarnkammaren. 3. Soldatens stuga. 4. Utanför kyrkan. 5. På isen." Därefter har Strindberg skrivit följande regieanvisning: "Regie: Får icke talas Dalmål, möjligen en lindrigt sjungande brytning."

Sid. 14, (petit-)rad. 6—7: näckrosor av vilka hon binder. Hskr.: näckrosor v a r a v hon binder.

Sid. 18, rad. 16—17: modersorg, skogspilt! Mellan dessa benämningar i hskr. ännu ett epitet: lönskalasse.

Sid. 24, rad 14: Fattiga voro vi, rika bli vi! Hskr.: v a r vi — — rika b l i r vi. Men närmast föregående replik rad 12: "Fattiga voro vi." Dottern upprepar därpå denna sats ur Modrens replik.

Sid. 25. I notraderna till Forskarlens sång har Strindberg i hskr. inskrivit några scenanvisningar: "Violen är stämd

så [därpå några överstrukna noter] och endast de lösa strängarna strykas ad libitum och vidare: "Tas om flera gånger" [syftar på sången]. Under nottexten har Strindberg skrivit: [Bör vara altviol, och ackompagnemanget bör utföras på flera instrument för att ernå nödig effekt.]

Sid. 26, (petit-)rad. 5—6: klädd i en svart lång cirkelkappa samt svart kråka. "Samt" saknas i hskr., som i stället har komma.

Sid. 30, (petit-)rad 17: kysser på den [vaggan]. Hskr.: — på d e t, skrivfel.

Sid. 37, rad 15: aldri. Hskr.: allri. Men sid. 50, rad 4 har även hskr. — liksom uppl. 1 — "aldri" i en replik av samma person, Mats.

Sid. 38, rad 7: Kersti lilla, och lille! Hskr.: Kersti lill e etc.

— rad. 10 och 12 samt Sid. 39, rad 2 och rad 3: Efter dessa rader har Strindberg i hskr. skrivit "riturnell".

Sid. 39, (petit-)rad 8: drakar, fåglar etc. Vid "fåglar" har hskr. fogat en not: Projicierade på röken med ett scioptikon.

Sid. 45, (petit-)rad 4: en packe handlingar. Hskr.: en packe m e d handlingar.

Sid. 53, rad 13: Barn lilla, så du säger! Hskr. därefter: "Ack, ack, ack!"

Sid. 54, (petit-)rad 16: Tar ner kasken. Hskr.: Tar ner kasken från spisen.

Sid. 56, rad. 9—12: Åt sina männer flyktiga kvinnor molo mull till föda. Hskr.: Åt sina vänner etc. Felskrivning eller minnesfel. Citatet är hämtat ur den isländska Solarljod (Solsången), strof 57.

Intressant är att Strindberg tagit citatet icke ur någon av senare översättningar, varken Gödeckes eller Sanders, utan ur en gammal av Johan Henrik Schröder i Iduna, fjärde häftet, 1813. Texten lyder där:

åt sina männer
flyktiga kvinnor
malde mull till föda.

Arv. Aug. Afzelius översätter samma verser i sin Sæmund den vises Edda 1818:

åt sina männer
förställsamme kvinnor
molo mull till föda.

Formen "molo" i stället för "malde" synes Strindberg alltså ha fått härifrån.

P. A. Gödecke i Edda, En isländsk samling folkliga forntidsdikter etc. 1877 skriver:

åt sine män kvinnor
med mulna blickar
mull till mat molo.

Sander översätter i Edda, Sämund den vises, 1893:

åt män sina
de mörkt blickande kvinnor
mull till mat molo.

För den poetiska stämningen i den Strindbergska scenens sammanhang var utan tvivel Schröders äldsta tolkning den mest givande.

Sid. 57, rad 11: Mylingen? Vad har jag med den? Hskr.: Myrdlingen? etc. I föregående replik "Mylingen" i hskr. Om ock den olika stavningen från början är avsiktlig, är det antagligt att Strindberg gjort ändring; det förefaller mindre troligt eller kan synas som en för grov effekt att Kersti för sin farliga fiende Brita, skulle göra den anspelning, som låge i hennes uttal av ordet, då Brita själv sagt "mylingen". Frågetecken vid "Mylingen" enligt hskr., i uppl. 1—2 utropstecken.

Sid. 62, (petit-)rad 3: fönster med blommor. Därefter i hskr.: (fönstren stå öppna), möjligen lik.

Sid. 78, rad 1: Allt är fiendskt! Hskr.: fiendsk, skrivfel.

Sid. 80, (petit-)rad 9: konturerna av ett litet barn etc. Hskr.: kontur e n etc.; kan även vara tryckeriändring. Vidare samma rad: vilket rör etc., där hskr. har s o m rör.

Sid. 82. Den sista notraden på sidan är i hskr. försedd med följande anmärkning: Detta är fiolens stämning.

Sid. 90, rad 9: Jag, Brita Lisa Larsson. Hskr.: Larsso n s, antagligen distraktion. Först skrivet "Stor-Mats dotter", därpå "Larssons" överskrivet och infogat framför "dotter". I följande rad står redan i hskr. utan föregående ändring: Brita Lisa Larsson kärar.

Sid. 94, (petit-)rad. 11—12: Båtarne glida fram, och roddarne hålla årorna lyftade. Hskr.: — — och de åtta roddarne i var hålla årorna lyftade.

Sid. 108, rad. 14—15: på land stod en körka; om den körkan vart en strid. Hskr.: — — om den körkan s t o d en strid. Ändring av Strindberg för att undvika tautofoni.

Sid. 110, rad. 4—5: Men stiger vattnet, så löper det ut i forsen därnere. Hskr.: — — v i d forsen därnere.

Sid. 116, rad 15: för min skull [bibelcitat]. Hskr.: för mina skull. Sid. 117, rad 9: för min skull [även bibelcitat] såväl i hskr. som uppl. 1.

Sid. 118, (petit-)rad 4: LÄNSMAN in från fonden med ett bloss. Hskr.: in från fonden o c h h ö g e r med ett bloss.

— rad. 4—7: PRÄSTEN. Vem fören I? LÄNSMAN. Vi föra kronbruden, vi föra Kersti. PRÄSTEN. Är hon i livet? LÄNSMAN. Hon är död! Vattnet tog henne! Hskr. har blott: PRÄSTEN. Vad fören I? LÄNSMAN. Vattnet tog henne!

Sid. 119, rad 2: ALLA. Vattnet sjunker. Denna replik saknas i hskr.

Sid. 120, rad 1: vi tacke dig. Så i uppl. 1 enligt psalmens vanliga text. Hskr.: tacka.

Tryckfel och tryckeriändringar i uppl. 2.

Sid. 11, rad 6: vakta på ystan. Uppl. 2: v a k a på ystan.

Sid. 17, rad 2: mänskor. Uppl. 2. männ i skor.
— rad 4: vad har vi. Uppl. 2: vad h a vi.

Sid. 19, rad. 14—15: Skam få kransen, när kronan icke kom... Uppl. 2: Skam f å r kransen, etc.

Sid. 26, rad 8: Vi ska inte heller tala om d e t! I uppl. 2 är "det" ej spärrat.

Sid. 28, rad. 11—12: det är det för märkvärdiga fjortonde kapitlet; det är f ö r märkvärdigt. Uppl. 2 har det första "för" spärrat men ej det andra.

Sid. 37, rad 1: Inte hör du'n! Uppl. 2: Inte hör d e du'n!

Sid. 43, rad 4: Icke fyllest! Uppl. 2: Icke t i l lfyllest!

Sid. 50, rad 10: sjöbotten. Uppl. 2: sjöbott n e n.

Sid. 92, rad. 7—8: Hur käckt var det då, hur lett är det nu! Kersti lilla! den lille sover i skogen! Denna replik saknas i uppl. 2. Här efter uppl. 1, då i uppl. 2 ingen ändring visar på att Strindberg skulle ha läst korrektur eller lämnat något ändringsmanuskript. Då dessutom läsarten i uppl. 1 är bättre har uteslutningen i uppl. 2 ansetts för "lik".

Sid. 104, (petit-)rad 7: straxt. Så uppl. 1. Uppl. 2: str a x.

Kommentar till texten.

Sid. 8. Kerstis hornlåt. Denna återfinnes i Richard Dybeck, Svenska vallvisor och hornlåtar, 1846. Även flertalet av de följande sångerna med noter och text finnas i detta arbete, nämligen: Kerstis och Mats' växelsång sid. 9, Modrens sång sid. 11, Kerstis hornlåt sid. 11—12, Mats' och Kerstis växelsång sid. 12—13, Mats' sång sid. 31, Fiskarnas sång sid. 63, Pigornas sång sid. 79. Byril, sid. 82, är upptagen i Dybecks Runa 1845 (jfr ovan anm., tryckfel, sid. 82, rad 1). Återstående tre musiktexter: Canon sid. 13—14,

Forskarlens sång sid. 25 och 82 samt Korum sid. 76 ha hämtats på annat håll. En variant av texten till Forskarlens sång finnes emellertid i Dybecks Runa 1844, septemberhäftet, sid. 76; melodien är dock här en annan än den av Strindberg använda.

Sid. 12—13. Mats' och Kerstis växelsång. Enligt uppgift av Dybeck i Svenska vallvisor och hornlåtar är denna sång i åtskilliga varianter känd över hela landet. Den Strindberg använt är enligt Dybeck från sydvästra Dalsland. Texten hos Strindberg avviker, förutom några smärre ändringar, från den av Dybeck anförda däri att två strofer uteslutits och att Strindberg sid. 13, notrad 3 skriver: "jag hjälper mor till att koka", medan Dybeck har: "jag går på gäle och harvar".

Dybeck skriver om motivet till sången:

»En vallgosse och en vallflicka hade ett barn tillsammans, det de förvarade i skogen i en vagga av flätade vidjor, vilken de upphängt i en björk. Barnet sköttes av dem ymsom, ty de voro tjänande. — De underrättade varandra om den lilles tillstånd m. m. sålunda» [d. v. s. med den citerade sången].

Även vigselscenen på granrismattan, som utförts i Kronbruden sid. 14—16, omtalas av Dybeck i detta sammanhang med följande ord:

»En kväll voro båda i skogen. Gossen samlade några friska grenar av en gran och lade dem på marken till en matta. De två föllo på knä därpå, läste böner, och ansågo sig därmed sammanvigda.»

Möjligen ha denna sång och dessa Dybecks kortfattade uppgifter först inspirerat Strindberg till diktandet av Kronbruden. Den av Dybeck anförda sägnen avviker från Strindbergs upplösning av dramat däri att barnamordet ej förekommer och att slutet blir lyckligt.

»Omsider,» skriver Dybeck, »kom en 'herreman' till orten, och allt blev bekant. — 'Allt blev ock förlåtet', och de två sammanvigdes av präst.»

Sid. 38, rad 9—Sid. 39, rad 4: Skyarne lyktas, och vattnen stå still etc. Till denna dikt hör en melodi, som Strindberg själv skrivit, och som är hans enda kända originalkomposition. Emil Schering uppger i en kommentar till sin tyska översättning av Kronbruden att denna melodi redan 1892 komponerats och att Strindberg sedermera skrivit texten i Kronbruden till den. Enligt uppgift, utgivaren meddelad av en forskare på området, hr Viktor Hellström, har Strindbergs harmonisättning av melodien varit gjord för guitarr, och, ackompanjerande sig själv på guitarr, har han föredragit sången för sin broder Axel Strindberg. I en sättning för piano förekommer Strindbergs melodi tryckt i Scherings nämnda kommentar och är av följande lydelse:

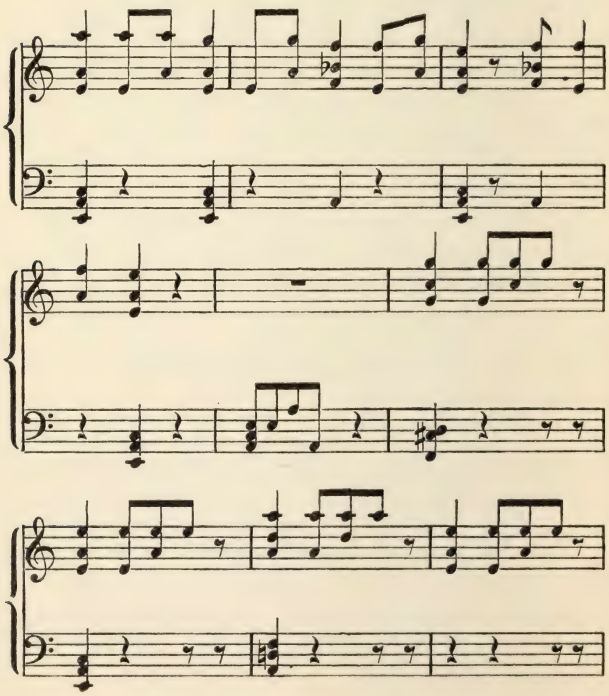

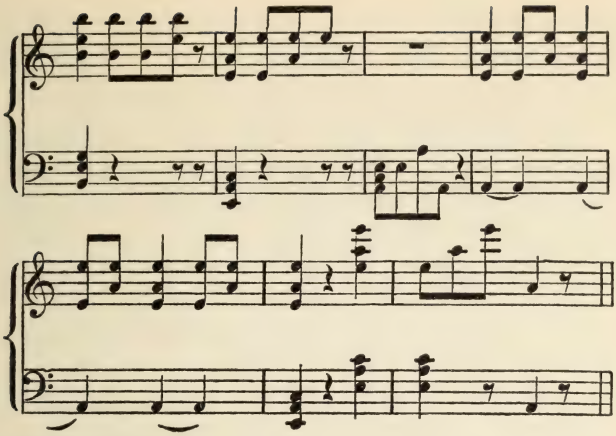

Sid. 80, (petit-)rad 25: sätter kronan tillrätta på Kerstis huvud. Till denna scenanvisning har hskr. följande not: "Anmärkning till regissören. Det är nu Modren fäster vid kronan det osynliga snöre varmed kronan ryckes av sednare."

Sid. 120. Den här citerade psalmversen är vers 1 av psalmen 6 i 1695 års svenska psalmbok. Strindbergs interpunktering har fått kvarstå, då interpunkteringen i de skilda psalmboksupplagorna är särdeles växlande. "Sjungandes" är en äldre form, som mot 1700-talets slut började vika för "sjungande"; den senare formen begagnas redan i Then Swenska Psalmboken, tryckt i Götheborg 1778, men "sjungandes" kvarstår å andra sidan ännu i en 1806 i Göteborg tryckt psalmbok.

*

SVANEVIT.

Originalmanuskriptet till Svanevit är en handskrift på Lessebopapper i kvartformat. Den är avdelad i sex lägg, inbundna med silketråd. Det första lägget på två ark innehåller person- och sceneriförteckning. Texten vidtar från andra läggets första sida och härifrån börjar pagineringen. Texten är skriven inom olikfärgade ramar på bladens bägge sidor. Handskriften har 107 paginerade sidor; därav två sidor utan text.

Handskriften ligger i en pappärm omsluten av pergamentspapper. Strindberg har på dess framsida inom en ram textat titeln: Svanehvit af August Strindberg. Majuskeln S i Svanehvit är ritad med röd krita, de övriga bokstäverna i ordet med gul. "Af" är textat med violett krita och författarnamnet med grön. Upptill till vänster inom ramen är en bladranka utsirad med en röd ros och några rosenknoppar.

Till handskriften höra ett antal lösa papper av vilka ett blad innehåller en tidigare sceneriförteckning och de övriga korta utkast vare sig till hela dramat eller partier därav. Dessa utkast, skrivna till ledning vid arbetet, visa att Strindberg under utarbetningen ett par gånger ändrat sin plan; intet av dem följer troget det nuvarande dramats förlopp.

Manuskriptet till den del av texten, som insköts i tredje upplagan, består av ett lägg på fem lösa ark samt två ark, paginerade a—y, likaledes i kvartformat av Lessebopapper; texten är skriven inom ramar på bladets bägge sidor. Härtill kommer ett blad, innehållande de repliker sid. 202, rad 9—sid. 203, rad 10 som likaledes i denna upplaga tillades.

Första upplagan av Svanevit sattes enligt uppgift av fru Bosse efter en maskinavskrift av originalmanuskriptet.

Ett antal smärre scenanvisningar, som finnas i manuskriptet, saknas i uppl. 1. Dylika fel uppstå lätt vid sättning av dramer; sättaren har böjelse att hoppa över en scenanvisning ner till följande textrad; härtill kommer att vid sättning av dramer namnrubrikerna med regieanvisningar bruka sättas för sig och sedan infogas i den övriga texten; nu ha regieanvisningarna i uppl. 1 satts med samma stilsort som texten, vilket ökar risken att sättaren glömmer dessa, då han vid detta tillfälle ej satt dem samtidigt med namnrubrikerna. Ingenstädes ger sättningen i första upplagan vid handen att utslagning skett efter strykning i korrekturet; texten är överallt satt lika tätt och det är svårligen tänkbart att tryckeriet gjort sig mödan att onödigt ombryta en stor del av texten för ändringar av så obetydligt slag, som strykning av ifrågavarande textställen skulle varit. Slutligen äro dessa utelämnade regieanvisningar stundom nödvändiga eller behövliga i textens sammanhang och ingenstädes överflödiga (jfr t. ex. nedan tryckfel, sid. 125, rad. 1—2, sid. 142, rad 4, sid. 143, rad. 3—5, sid. 151, (petit-)rad 14). Att de som nu gjorts åter insättas är utan tvivel i textens intresse.

Mot möjligheten att Strindberg i maskinavskriften företagit uteslutningar av dessa ställen, talar den omständigheten, att i den avskrift, efter vilken Emil Schering översatt Svanevit till tyskan ha de saknade ställena kvarstått; de äro också införda i den tyska texten. Schering har visserligen observerat de i svenska texten saknade regieanvisningarna och uppger att strykningarna skulle gjorts vid korrekturläsning men nämner samtidigt att han ej tagit hänsyn till dem; vilket dock varit möjligt, då hans edition först utkom 1903, året efter Svanevit i tryck utkommit

på svenska. Härav kan man i varje fall se att Strindberg ej givit översättaren order att borttaga de ifrågavarande textställena; att korrekturändring skulle gjorts kan vara en slutledning Schering dragit vid jämförelse mellan sin avskrift och den svenska texten, som han torde fått sig tillsänd i korrekturavdrag, som merendels jämte manuskriptavskrifter sändas översättare av verk, som ungefär samtidigt skola på flera språk utkomma.

Skulle mot sannolikhet författaren själv gjort dessa strykningar, kvarstår dock ett stöd för den här vidtagna åtgärden däri att Strindberg medgivit att de uteslutna ställena likväl införts i den senare tyska editionen av Svanevit.

På en promemoria, ställd till Svenska teatern, har Strindberg under rubriken Svanevit, skrivit följande anvisning för musiken vid uppförandet.

"Musiken är endast horn och harpa. (Valdhorn.)

En harpspelare engageras och bedes spela vid angivna ställen med e n d a s t milda, vackra stycken som äro k o m p o n e r a d e för harpa; alltså i c k e arrangerade. Och så att inga kända melodier förekomma ur operor, sånger och sådant.

Härmed följa: Lamento och Aubade av Hasselmans, (som skola inpassas och kunna avdelas, om så behöves) även Hasselmans Etüden."

De sista tre orden äro överstrukna med blåkrita; dessutom är hela meddelandet överkorsat med två streck av blåkrita.

Tryckfel genomgående uppl. 1—3.

Samtliga tryckfel, som har anmärkts som tillhöriga uppl. 1, genomgå även andra och tredje upplagorna.

Sid. 123, (petit-)rad 1: medeltids stenslott. Så hskr. Uppl. 1: medeltid a. Hskr: s egendomliga form på "s" här som på några andra ställen har förvirrat sättaren.

Sid. 124, rad 1: STYVMODREN ser sig omkring. Svanevit är icke här? Så hskr. Scenanvisningen "ser sig omkring" är överhoppad i uppl. 1.

— rad 3: D e t synes, men hon synes icke. Spärrningen av "det" enligt hskr., ej iakttagen i uppl. 1.

— rad. 3—4: Tärnor!... Signe! Elsa! Tova. Så hskr. Uppl. 1: Tärnor!... Signe!... Signe! Elsa! Tova! "Bröllop".

— rad. 6—7: Okunnig? Skakar stålpiskan. Vad ser du i min hand? Scenanvisningen "Skakar stålpiskan." överhoppad i uppl. 1.

Sid. 125, (petit-)rad 1: SIGNE tiger. Så hskr. Överhoppat i uppl. 1. Scenanvisningen svarar mot Styvmodrens uppmaning å föreg. rad: Svara fort!

— rad. 1—2: STYVMODREN: Fort. Svänger piskan så den visslar. Hör du falken visslar; klor har han av stål etc. Så hskr. Scenanvisningen "Svänger piskan så den visslar." saknas i uppl. 1. Styvmodrens replik förklaras av och syftar på den i regieanvisningen angivna handlingen.

— (petit-)rad 12: SIGNE löser halsduken i förtvivlan. Så hskr. Denna scenanvisning, som följer på Styvmodrens replik: Tag av halsklädet! saknas i uppl. 1.

Sid. 126, (petit-)rad 2: Tvetydigt. Så hskr. Överhoppat i uppl. 1.

Sid. 126, rad 4: Vi är ense! Så hskr. Uppl. 1: Vi ä r o ense!

Sid. 129, rad. 3—4: unga konungen. Så hskr. Uppl. 1—2: unge. Likaså sid. 135, rad. 4 och 5 unga konungen, enligt hskr. Uppl. 1: unge. Däremot sid. 137, rad. 4 och 18: den unge konungen, enligt hskr., men åter

samma sida rad 14 unga konungen. Sid. 141, rad 4: unga kungen enligt hskr. Uppl. 1: unge. Likaså unga sid. 147, rad 5 enligt hskr.

Sid. 130, rad 11: Om jag vill? Frågetecken enligt hskr. I uppl. 1 punkt.

— rad. 17—18: sin gamla far. Så hskr. Uppl. 1: sin gam l e far.

Sid. 132, rad 11: Ville-vall! sa vargen. Utropstecken enligt hskr. I uppl. 1 meningslöst kolon.

Sid. 138, rad 6: Vad jag skall, vill jag! Utropstecken enligt hskr. I uppl. 1 meningslöst frågetecken.

Sid. 140, rad. 5—6: Suckar. Å! Så hskr. Scenanvisningen "Suckar." utelämnad i uppl. 1.

Sid. 142, rad 3: PRINSEN lystrar till. Vad var det? Så hskr. I uppl. 1 är scenanvisningen "lystrar till" utelämnad.

— rad 4: SVANEVIT orolig. Det är Pavo!... Tror du han förstår vad vi säger? Så hskr. I uppl. 1 är scenanvisningen "orolig" utelämnad. Svanevits oro föranledes av varningen från påfågeln och uttrycker sig i hennes replik: Tror du han förstår vad vi säger? Frågetecken efter senare satsen enligt hskr. I uppl. 1 punkt.

— rad 12—14: Vem bjöd fågeln skåda oss med sina hundra ögon!... Du må icke fråga mig mer! Så hskr. I uppl. 1 frågetecken efter bägge satserna i stället för utropstecken.

Sid. 143, rad. 3—5: Och för övrigt... Halvhögt. Det sägs att min styvmor är en häxa!... Så hskr. "Halvhögt" saknas i uppl. 1. Denna scenanvisning är ej oviktig. Jfr för övrigt scenanvisningen "ser sig omkring", sid. 138, (petit-)rad 17 till Svanevits replik.

— rad 12: PRINSEN något djärvare än förut. Vad jag ser? Jag ser etc. Så hskr. Denna scenanvisning, utelämnad i uppl. 1, syftar och bygger på den sid. 140, (petit-)rad 4 att prinsen uppträder f ö r s a g d; en anvisning som förekommer även i uppl. 1.

Sid. 144, (petit-)rad 4: Kastar stickan på golvet och låtsas trampa på den. Så hskr. Denna scenanvisning är utelämnad i uppl. 1.

— rad 8: Lilla bror! Så hskr. Uppl. 1: Lille bror!

Sid. 147, rad 3: Nej? Jag hör människoröster . . . Tyst! . . . Frågetecken efter "Nej" enligt hskr. I uppl. 1 punkt.

— rad 9: Kan du höra det i hjälmen? Frågetecken enligt hskr. Punkt i uppl. 1.

Sid. 151, (petit-)rad 14: SVANEVIT drar foten under sig. Så hskr. Denna scenanvisning är utelämnad i uppl. 1. Jfr Svanevits föregående replik: Du får icke, du får icke se min fot! Hennes ängslan att Prinsen skall upptäcka att hennes fot är smutsig, gör scenanvisningen särdeles väl motiverad.

Sid. 152, (petit-)rad 3: bedrövad, reser sig. Så hskr. Scenanvisningen är utelämnad i uppl. 1.

— (petit-)rad 15: som lagt märke till det skedda. Så hskr. Scenanvisningen utelämnad i uppl. 1.

Sid. 154, rad 8: Många? Frågetecken enligt hskr., punkt i uppl. 1.

— (petit-)rad 13: Stockeknekten. Hskr. och uppl. 1: Stockknekten. Men sid. 158, rad 9 har uppl. 1: stockeknekten. I den föregående personförteckningen, sid. 122, rad 11 och på alla följande ställen, sid. 184, rad. 12, 20 och (petit-)rad 26 har även hskr. stockeknekten. Då denna är den härskande läsarten och Strindberg genom korrekturändring sid. 158 till uppl. 1, från hskr: s stock-knekten visat sin avsikt att fullt genomföra den, har den insatts även på detta enstaka ställe, där den i uppl. 1 kvarstår.

Sid. 156, rad. 6—7: Var det en ros du kastade? Han kysser ett finger och kastar tillbaka. Svanevit! Så hskr. Prinsens utrop av Svanevits namn saknas i uppl. 1, varigenom scenanvisningen liksom Svanevits nästa replik bli meningslösa. Antagligen har sättaren förväxlat den omedelbart snett nedanför i hskr. stående namnrubriken Svanevit med namnutropet på detta ställe.

Sid. 158, rad. 13—14: Kan du trolla så, troll?... Frågetecken enligt hskr., saknas i uppl. 1.

Sid. 161, (petit-)rad 25: dottrens. Så hskr. Uppl. 1: dotterns.

Sid. 165, (petit-)rad 2: blickarne. Så hskr. Uppl. 1: -na.

Sid. 171, rad 12: Förstår du de'? Så hskr. Uppl. 1: Förstår du då? Läsfel.

Sid. 178, rad 6: Äldsta [Styvmodrens andra försök att uttala älska]. Så hskr. Uppl. 1: äldta. Sättaren har antagligen fattat ett streck vid sidan av s, som hör till stundom förekommande skrivning av "s" hos Strindberg, som ett tecken att bokstaven överstrykes.

Sid. 186, rad 12. Efter replikens slut har uppl. 3 och hskr. semikolon i stället för tre punkter; distraktion vid skrivningen.

Korrekturändringar av Strindberg till uppl. 1.

Sid. 122, (petit-)rad 4: Svanevit. Hskr.: Svanevit, 15 år., (petit-)rad 5: Prinsen. Hskr.: Prinsen, 16. Ovanför "Svanevits moder" och nedanstående rollförteckning, som nedskrivits med blyerts av annan hand än Strindbergs, har denne skrivit: Bipersoner. "Fiskaren" ävenså skrivet med blyerts av annan hand.

Sid. 123, (petit-)rad 14: Golvet i alla rummen är svart och rödrutigt. Hskr.: Golvet i alla rummen är svart och vitrutigt; härtill fogat följande not i marginalen: Golvet först vit och rödrutigt; sedan [sc. svart och vitrutigt]. Senare i den tryckta texten finnes ingen anvisning att golvet ändrar färg.

— (petit-)rad 16: ett ur, saknas i hskr.

— (petit-)rad 23: av finaste väv. Hskr.: av finaste battist.

— (petit-)rad. 25—26: romerskt bord (runt på en kolonn) samt ett lampadarium med en romersk lampa av guld. Hskr.: romerskt bord (runt på en kolonn) med en romersk lampa av guld.

Sid. 123, (petit-)rad 28: ligger en påfågel. Hskr.: { ligger / sitter } en påfågel.

Sid. 129, rad 12: ty det är spått. Hskr.: ty så är spått. Möjligen ändring för att undvika en visserligen svag tautofoni; rad. 15 och 17 samma sida säger Hertigen: Ja, så är han! — — och: så mitt älskade barn.

Sid. 133, (petit-)rad 2: Påfågeln skakar på vingarne. Hskr.: rör på vingarne. Ändring för att undvika tautofoni; i meningen närmast ovanför: "röra på sig". — (petit-)rad 26: bakom vilken Svanevit står gömd. I hskr. därefter: men sedd av publiken. I scenanvisningen närmast ovanför (petit-)rad 21 redan anmärkt att Svanevit på sin plats är "synlig av åskådarne".

Sid. 140, rad 10: Och det är I dåligt betjänad med. Hskr.: Och det är I n ö d i g t betjänad med.

Sid. 143, rad 12—13: Jag ser genom din hand som är röd inuti, jag ser livet och världen i rosenfärg . . . Hskr. i senare satsen: ser jag livet etc. Strindberg har vid skrivningen tydligen glömt det föregående "jag ser" och hänfört "genom din hand" etc. till "ser jag livet" etc.

Sid. 158, rad 9: stockeknekten. Hskr.: stockknekten. [Jfr anm. om tryckfel i uppl. 1, sid. 154.]

Sid. 163, rad 4: deras unga lycka! Hskr.: deras unga l j u v a lycka!

Sid. 184, rad 11: — — sista aftonen . . . Efter denna Styvmodrens replik är i hskr. lämnat ett tomrum och Strindberg har där med blyerts skrivit: Sång att recite-ras.

Sid. 208, rad 6: Var ser du? Vem? Hskr.: Var ser du? V a r?

Här iakttagen ändring i uppl. 2 (S. D. A.).

Sid. 184, rad 15: Skåden! Uppl. 1 och 3: Skåden h i t! Rad 14 har: Gårdsfolk, hit!

Ändringar av Strindberg till uppl. 3.

Sid. 122, (petit-)rad 1: Unga kungen. Insatt i uppl. 3. Saknas på personförteckningen i uppl. 1—2.

Sid. 124: AKT I. Rubriken insatt i uppl. 3 enligt mskr. till uppl. Scenanvisningen, (petit-)rad 9: Hornblåsning, insatt i uppl. 3, saknas i uppl. 1—2.

Sid. 161: AKT II. Rubriken insatt i uppl. 3. Saknas i uppl. 1—2.

Sid. 186: AKT III. Rubriken insatt i uppl. 3. Saknas i uppl. 1—2.

Sid. 186, rad 1—Sid. 198, (petit-)rad 18: Dessa sidor, som här tryckts enligt Strindbergs mskr. till uppl. 3, motsvaras i uppl. 1—2 av följande enligt hskr. 1:

Prinsen och Svanevit ensamma.

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN

upp bakom bordet. Han har ett rep i ena handen, Hertigens horn i den andra.

Förlåtelse för den som felat! Tröst åt den bedrövade, hjälp åt den nödställda!

SVANEVIT.

Min faders horn! Hjälpen är när! Men prinsen!

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

Prins, följ mig! Här går en underjordisk gång till stranden; där ligger snäckan; vinden är god! Kom!

SVANEVIT

ensam. Blåser i hornet. Ett annat svarar i fjärran.

STOCKEKNEKTEN

in, med spiktunnan.

SVANEVIT

blåser i hornet. Svaret höres närmare.

Därefter som i denna uppl. sid. 198, (petit-)rad. 19—20:

HERTIGEN in.

Hertigen och Svanevit ensamma.

Sid. 202, rad 9: SVANEVIT: Signe, Signe, du vittnar falskt etc. — Sid. 203, rad 10: SVANEVIT: Är du icke nog straffad när du ångrat?... Dessa repliker, här tryckta enligt Strindbergs mskr. till uppl. 3, saknas i uppl. 1—2.

Tryckfel och tryckeriändringar i uppl. 2 och 3.

Sid. 127, rad 11: Fader!... Så uppl. 1—2. Saknas i uppl. 3 ("lik").

Sid. 129, (petit-)rad 1: fingerna. Så uppl. 1—2. Uppl. 3: fingrarna.

Sid. 135, (petit-)rad 14: SVANEVIT som betraktat Prinsen. Så uppl. 1—2. Uppl. 3: som betraktar Prinsen.

Sid. 140, rad 1: sätt dig där. Så uppl. 1. Uppl. 2—3: sätt dig här.

Sid. 142, (petit-)rad. 15—16: påfågeln har vänt sig om. Så uppl. 1—2. I uppl. 3 är "sig" uteglömt: påfågeln har vänt om.

Sid. 150, (petit-)rad 8: huvet. Så uppl. 1 och 3. Uppl. 2: huvudet.

Sid. 157, (petit-)rad 10: de unges. Så uppl. 1 och 3. Uppl. 2: de ungas.

Sid. 159, rad 12: Trä eller horn, är mig gott nog! Utropstecken enligt uppl. 1—3. Uppl. 2 har frågetecken.

Sid. 162, (petit-)rad 5: Straxt. Så uppl. 1—2. Uppl. 3: Strax.

— rad 8: SVANEVITS MODER: Jag gick i en grönskande äng etc. Så uppl. 1—2. I uppl. 3 har repliken felaktigt givits åt: PRINSENS MODER.

Sid. 163, rad 9: modersorg. Så uppl. 1 och 3. Uppl. 2: mode r s s org.

Sid. 184, rad. 5—6: åt andras kärlek . . . ändock någon kärlek! Så uppl. 1—2. Uppl. 3: åt andras l y c k a . . . etc. Å föreg. rad står "Åt andras lycka" vilket föranlett felet.

Sid. 199, rad 1: Aldra. Så uppl. 1 och 3. Uppl. 2: A l l ra.

Sid. 206, (petit-)rad. 1—2: TOVA betraktar de tre liljorna, som bete sig som hennes ord angiva. Så uppl. 1 och 3. I uppl. 2 är "som bete sig som hennes ord angiva" utelämnat. Däremot är sid. 153, (petit-)rad. 7—8 även i uppl. 2 bibehållen en scenanvisning: Rosen på bordet har börjat sluta sig och hänga med bladen., vilken på samma sätt som här åtföljer en replik: "Ser du, själva rosen där börjar vissna" etc. Man har därför föredragit att antaga att den inkonsekventa uteslutningen av den förtydligande scenanvisningen på detta ställe icke gjorts av Strindberg.

Planmanuskript till Svanevit.

Till Svanevit finnas ett flertal anteckningar bevarade, som ge en inblick i Strindbergs tidigare planer för dramat före dess utarbetande. Strindbergsarvingarnas ombud, advokaten E. Lidforss, har medgivit att de här, utan att i sin helhet anföras, få på följande sätt omtalas och refereras.

De äro: en sceneriförteckning på ett blad, två rollförteckningar på var sitt blad, fem manuskript (6 blad), som ge en mer eller mindre detaljerad överblick över det tänkta förloppet av dramat i dess helhet, samt tre blad som innehålla promemorior för begränsade delar av dramat.

Sceneriförteckningen överensstämmer i det hela med det tryckta dramats (sid. 123). Några ordutbyten, omkastningar, smärre tillägg eller uteslutningar skilja det från det tidigare utkastet. Följande är att nämna: i stället för "medeltids stenslott" skrives i utkastet "romanskt sten-

slott"; där förekommer en scenanvisning om golvet, som saknas i det tryckta dramat: "Golvet av stenplattor i rutverk, varannan skarlakansröd, varannan vit"; i stället för "ett förgyllt matbord med duk och en vas med rosor" har utkastet mera detaljerat "ett förgyllt bord i romersk stil och en grekisk vas med rosor" och likaså i stället för "En lejonhud ligger på golvet i förgrunden" mera utförligt: "Mitt på scenen framför bordet ligger en lejonhud med huvud och stor man."

Planmanuskripten förete i det hela en successiv utveckling fram mot det tryckta dramats plan. Intet av dem har dock fullständigt kommit fram till denna. Motivet med hornet, som Svanevit i första akten får av sin far vid hans avresa, i andra akten undanskaffas och sedan tillrättaföres genom den svartsjuka tärnan Signe och som slutligen, när Svanevit blåst i det i högsta nödens stund, föranleder Hertigens återkomst i tredje akten, saknas i dessa promemorior; ej heller är antytt att Styvmodren låter kasta Prinsen i Blå tornet; Trädgårdsmästaren, som sår tvedräkt, har ännu icke införts.

Som avvikelser i det första planmanuskriptet är särskilt att nämna: att Prinsen och Svanevit i begynnelsen icke komma överens, i det att prinsessan hört att han är förveten och därför "retas med honom" och Prinsen å sin sida inte tål henne först; att den förra delen av deras samvaro sönderfaller i två möten, under det den i det tryckta dramat fortlöper i ett; vidare att här förkommer en lekare, som lär dem dansa m. m., en roll som senare uteslutits; att Prinsen "räknar hennes tänder, hennes naglar, sticker hål i örat för örhängena" [som skickats av konungen enligt andra manuskriptets upplysning] och "kammar henne"; att prinsessan är sjuk av kärlek och går till sängs; och slutligen att Prinsen i slutscenen definitivt omkommer vid sin

simning. Därjämte förekommer anteckningar till smärre scener eller regieanvisningar, som senare övergivits, såsom att Prinsen tar fram brev, som han skrivit, att linnet hängs upp i fönstret, att handelsmannen kommer med brev, att modren får smaka av stålpiskorna i tredje akten.

I rubriken "Svanevit" är "S" textat i violett med konturer i svart tusch på guldgrund inom röd ram. De övriga bokstäverna äro ritade med gul krita och ytterlinjerna med svart tusch.

Nästa manuskript är utförligare. I dess första avfattning står dispositionen på ungefär samma plan som i ovanstående, men Strindberg har här gjort åtskilliga inskrivningar, som närma utkastet till det färdiga dramat. Så är här inskrivet: "Han upptäcker pulsen, hjärtat och timglaset", en anvisning till repliker, som utförts i det tryckta dramat (sid. 144—145); "Deras kärlek gör människorna omkring dem sköna" (sid. 157); vidare anvisning om det viktiga blomsterprovet i tredje akten och en anteckning, som förändrar den först tänkta slutscenen: "Då [d. v. s. vid Svanevits förbön] förbarmar sig Gud; och prinsen vaknar till liv."

Som anvisningar i detta utkast, vilka sedermera ej fullföljts, må framhävas att Falska tärnan visar Hertigen Svanevits blodiga linne som bevis på att hon är skämd etc.; att "de besluta dö tillsammans" och att han lägger en rosenkrans på hennes huvud [denna bär hon i dramat redan vid sitt inträde som den förklädda Magdalena] och själv har en gullkrona; att "han fordrar; hon blir rädd, känner ej igen honom" [senare skrivet]; att en nunna förekommer som läkare till den av kärlek sjuka Svanevit. Hårstråmotivet, som i första manuskriptet antydes med anteckningen "Hårstrået" och som här utförligare beskrives därmed att "hon binder honom med ett hår för att han skall sitta still",

återfinnes i tryckta dramat i versionen, att hon inlägger ett hårstrå av sig i garnhärvan (sid. 141).

I det tredje manuskriptet, skrivet på ena sidan av ett folioblad, förekomma som nya anvisningar, som sedan användas i dramat, att Hertigen går i krig och att Modren lämnar guldharpan kvar efter sitt besök hos Svanevit. I andra manuskriptet hade Lekaren redan i dramats början infört guldharpan, som han lär Prinsen och Svanevit spela på. Någon antydning om Lekaren förekommer icke, ej heller om Nunnan. Här kvarstår anvisningen att Prinsen drunknar.

Det fjärde manuskriptet, upptagande ena sidan av ett folioblad, har som nyheter, som närma planen till det utförda dramat, anvisningen att Svanevit förbjudes tvätta sig, berövas sina kläder, klädes svart; att Styvmodren vill klippa hennes hår, då saxen vägrar, en scen som i dramat nedflyttats till slutet av andra akten (sid. 185); att scenen med Modren, som här först angives förekomma i svanhamn, uppflyttats till sin nuvarande plats; att en fjäder faller ner som är nyckeln till grinden (jfr sid. 168 i andra akten); att Svanevit viskar Prinsens namn, en scen som i färdiga dramat uppflyttats till första akten (sid. 156); samt den underbara hjälmen, i vilken här ömsevis Prinsen och Svanevit tala med varandra men i dramat av Prinsen brukas att skåda i (sid. 134). Nyheter som sedan övergivits äro att den döda modren strider med häxan och att hon, häxan, klipper sig i fingret; att Styvmodren slår Svanevit i ansiktet; att Modren under två nätter besöker sitt barn; att Styvmodren sätter Svanevit i tornet. Här förekommer ett horn för första gången med anvisningen: "Nu blåser det i horn"; men det är tydligen blott ett horn, som bebådar fadrens ankomst och icke underhornet Statt-bi, fadrens gåva, som Svanevit i nödens stund blåser i.

På två blad förekommer som femte manuskript strödda anteckningar till ledning vid utarbetande av de tre akterna; det ena bladet upptar anteckningar till första akten och det andra till de övriga. Strindberg har här gjort en aktindelning, som han sedermera övergivit, men i dramats tredje upplaga återinfört. Här förekommer för första gången motivet med Magdalena, som skall införas som Prinsens brud och i vars skepnad Svanevit uppträder; i de föregående utkasten synas de älskande själva ha anordnat sin brudsäng. Likaledes har nu tillsatts scenen med Styvmodren, som, gripen av synen av de älskande, nu kan uttala ordet "älska" (jfr sid. 183); och slutligen att Svanevit ropar Prinsens namn; varefter han vaknar till liv.

På ett blad är skriven en mera utförlig promemoria till första mötet, som ansluter sig till första och andra planmanuskriptens anteckningar.

Till andra akten har Strindberg på ett blad skrivit ännu en promemoria. Här förekommer för första gången scenen med de bägge mödrarna som rådgöra om sina barn; anteckningen Tvedräktens frön ger förebud om konceptionen av trädgårdsmästaren som sår ut dem.

På en bladremsa har Strindberg skrivit en promemoria till en ej utförd scen.

Manuskriptet med rollförteckningen under rubriken Costumer upptar personerna från det första planmanuskriptet.

Slutligen finnes på ett blad en med blyerts alldeles överstruken rollförteckning, som antyder ett tidigare konceptionsstadium än något av utkasten och lyder: "Konungen. Drottningen = oskyldig. Prinsen. Modren. Lekaren. Pagen [nästan oläsligt; även överstruket med bläck; namnet har möjligen redan vid skrivningen utbytts mot följande rolls namn]. Småsvennen. Nunnan.

ETT DRÖMSPEL.

På omslaget och huvudtiteln i första upplagan bär skådespelet namnet Drömspelet, men på smutstiteln i första upplagan (sid. 175) rubriceras det Ett drömspel. Denna titel är den genomgående i andra upplagan.

Strindberg har först tänkt sig en annan titel till dramat, som framgår av ett pergamentsomslag på en papp-pärm, tillhörig bokförläggaren Karl Börjesson. Här har Strindberg på framsidan textat: "Det Vexande Slottet. Ett Drömspel af August Strindberg." Majusklerna D, V och S i titeln äro fyllda med rödkrita och bronstinktur, övriga bokstäver med rödkrita; underrubriken och författarenamnet äro skrivna med bläck i vanlig piktur. Titeln syftar på Drömslottets redan i dramats första repliker angivna egendomlighet: Sid. 221, rad 1: Slottet växer alltjämt ur jorden etc. — Ifrågavarande pärm har sedermera försetts med ett nytt omslag utanför det äldre med dramat Näktergalen i Wittenbergs titel.

Förspel.

Det i denna edition ingående förspelet till Ett drömspel tryckes härmed enligt en maskinskriven avskrift Strindberg sänt till hr K. O. Bonnier för tryckning i Samlade skrifter. Förspelet föreligger i fem var för sig i någon mån avvikande handskrifter: en direktör August Falck tillhörig originalhandskrift, vari författaren gjort några strykningar och ändringar; två rollhäften, tillhöriga Svenska teaterns arkiv, som utskrivits efter den första och icke rättade versionen av originalhandskriften; en maskinavskrift, som äges av teaterdirektör Oscar Wennersten, och däri författaren gjort

ett par ändringar; samt två vid olika tillfällen gjorda maskinavskrifter av denna första maskinavskrift. Den ena av dessa senare avskrifter har 13 april 1911 av Strindberg översänts till förläggaren Hugo Geber med anvisning i brev att "det i händelse omtryck [av Ett drömspel i Samlade dramatiska arbeten på detta förlag] skall införas". Den andra avskriften har av författaren 1911 skickats till hr K. O. Bonnier med denna anmärkning i ett meddelande: "Härmed prologen till Drömspelet, vilken gavs på Svenska teatern och skall sitta före."

Författarens ändringar i maskinavskrifterna äro följande. Strindberg har i direktör Wennerstens maskinavskrift utbyt handskriftens "Vi är så k a l l t" med "vi är så k v a v t" sid. 217, rad 9 och likaså handskriftens "då" mot "när" sid. 218, rad 4. Vidare har han under rad 13, sid. 219 infört som regieanvisning "Paus" i en av de senare maskinavskrifterna, tillsatt enligt originalet några utropstecken, där avskrifterna ha punkt, och sid. 219, rad 10 insatt enligt originalet "blixtar" i stället för blixten, ett läsfel, som genomgår samtliga avskrifter.

Övriga läsfel i avskrifterna äro: sid. 217, rad 9 ha de enligt den första "Här är så" etc. i stället för originalets: "V i är så" och sid. 219, rad 11: "nu ringa klockor" i stället för originalets: "ringas". En av de senare avskrifterna skriver sid. 218, rad 13: "det är skönt" i stället för "där är skönt" [felläsning av Strindbergs "der"]. Vidare ha de, vare sig en för sig eller gemensamma, några interpunktionsfel.

Direktör August Falck har meddelat utgivaren att förspelet till Ett drömspel skrevs i sept. 1906. Det spelades vid Svenska teaterns uppförande av dramat följande år.

Tryckfel genomgående föregående uppl. av Ett drömspels övriga text.

Sid. 233, rad. 16—18: Och den där väpplingen som skall släppa in ljus . . . åt vem skall den [d. v. s. fyrväpplingen i dörren] släppa in ljus? Uppl. 1—2: — — skall d e t släppa in ljus. Läsfel eller skrivfel av förf.

Sid. 267, rad 9: Victoria. Så stavat enligt föregående ställen såväl i uppl. 1 som 2. Här ha bägge uppl.: Viktoria.

Sid. 327, rad 1: PORTVAKTERSKAN in, lägger sin schal i elden. Kanske jag får bränna upp min schal med? Uppl. 1—2: PORTVAKTERSKAN i n l ä g g e r sin schal i elden. Jfr även den följande texten: OFFICERN in: Och jag mina rosor etc. AFFISCHÖREN in etc.

Här iakttagna ändringar i uppl. 2 (S. D. A.).

Sid. 223, rad 20: i ljusets vibrationer. Uppl. 1: i ljuset vibrationer, tryckfel.

Sid. 228, rad 4: Jag har ingenting att ta på mig! Uppl. 1 har frågetecken i stället för utropstecken.

Sid. 234, rad. 20—21: [OFFICERN:] Vart går affischören? AFFISCHÖREN: Jag skall hem och äta kväll. Uppl. 1 har frågetecken i stället för punkt efter Affischörens replik.

Sid. 240, (petit-)rad 14: solen lyser. Uppl. 1: s o l n lyser.

Sid. 298, rad. 6—7: Åkrarnes strö solkade våra fötter; landsvägarnes damm etc. Uppl. 1 har komma i stället för semikolon efter "fötter".

Sid. 304, rad. 12—13: plockar du en blomma, straxt får du veta att den äges av en annan. Uppl. 1: plockar du en blomma, b u m s etc.

Sid. 313, rad. 6—7: filosofien är ingen vetenskap. Det är bara tomma spekulationer. Uppl. 1: — — Det är bara t o r r a spekulationer.

Sid. 321, rad. 14—15: Jag hade en far vilken byggt sitt hopp på mig såsom enda sonen. Uppl. 1: — — som byggt. Ändring av Strindberg för att undvika tautofoni (som — såsom).

Sid. 327, rad 4: Diamanten, som öppnade dörrn! Farväl. Uppl. 1: Diamanten? Som öppnade etc. Jfr föreg. och följande repliker. De inträdande kasta sina saker på elden, Officern sina rosor, Affischören affischerna, Portvakterskan schalen och nu Glasmästarn diamanten.

Tryckfel och tryckeriändringar i uppl. 2.

Sid. 233, rad 11: Det släpps ingen upp på scenen! Uppl. 2 har punkt i stället för utropstecken efter "scenen".

Sid. 250, (petit-)rad 24: mänskoröster. Uppl. 2: männ i skoröster.

Sid. 256, rad. 7—8: Därför att jag höll av dig! ville jag offra min smak! Uppl. 2 har komma i stället för utropstecken efter "dig".

Sid. 263, rad. 8—9: Nu återvänder jag till mitt första helvete . . . det här var det andra . . . och största! Uppl. 2 har utelämnat de tre punkterna efter "andra".

— rad. 16—17: Det betyder: de tu äro ett! Uppl. 2 har semikolon i stället för kolon efter "betyder", slarvfel.

Sid. 265, rad 5: Då har vi. Uppl. 2: Då h a vi.

Sid. 284, rad. 3—5: den kan icke brinna evigt, utan måste slockna; denna förkänsla av slutet etc. Uppl. 2 har utropstecken i stället för semikolon efter "slockna", "d" i "denna" dock fortfarande skrivet med gemen bokstav, slarvfel.

Sid. 305, rad 11: Ett skepp . . . utanför revet. Uppl. 2 har utelämnat de tre punkterna efter "skepp".

Sid. 306, (petit-)rad 14: ett fyrstämmigt kvint-sext-ackord. Så uppl. 1. Uppl. 2: — — kv i n-sext-ackord.

Sid. 309, rad. 1—2: mänskotanken behöver ingen metalltråd för att flytta sig; . . . Så uppl. 1. Uppl. 2: — —

ingen m e l l a n tråd etc. I föreg. replik: det är ett tvåvåningshus med — — telefontorn — —. Det är det moderna Babels torn, som sänder trådar ditupp etc. Uppl. 2 har dessutom komma i stället för semikolon efter "sig".

Sid. 309, rad. 3—4: vill du storma himlen, så bestorma den med dina böner! Så uppl. 1. Uppl. 2: vill du b e-storma himlen, så bestorma den etc.

Sid. 311, rad 5: Kanske jag drömt det? Frågetecken enligt uppl. 1. Uppl. 2 har punkt.

Sid. 313, rad 1: Sanning är vishet. Uppl. 2: Sanning e n.

Sid. 320, rad. 7—8: ADVOKATEN: Det är samvetskvalen. DOTTERN: Är det samvetskvalen? Så uppl. 1. Uppl. 2: — — Är d e r samvetskvalen? Slarvfel.

Sid. 322, (petit-)rad 11: Utanför slottet; samma dekoration som 1:a tablån. Så uppl. 1. Uppl. 2 har utelämnat semikolon efter "slottet", vilket gör scenanvisningen tvetydig.

JOHN LANDQUIST.

LSwed
S918z

173338

Author Strindberg, August

Title Samlade skrifter. Vol. 36.-Kronbruden. Svanevit.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU